

Een nieuw recept voor de bloemkoolwijk?

snuffje meer sociale cohesie
snuffje meer participatie
snuffje meer parkeren
snuffje meer budget

Afstudeeronderzoek
Bjorn Nijhuis

Hogeschool

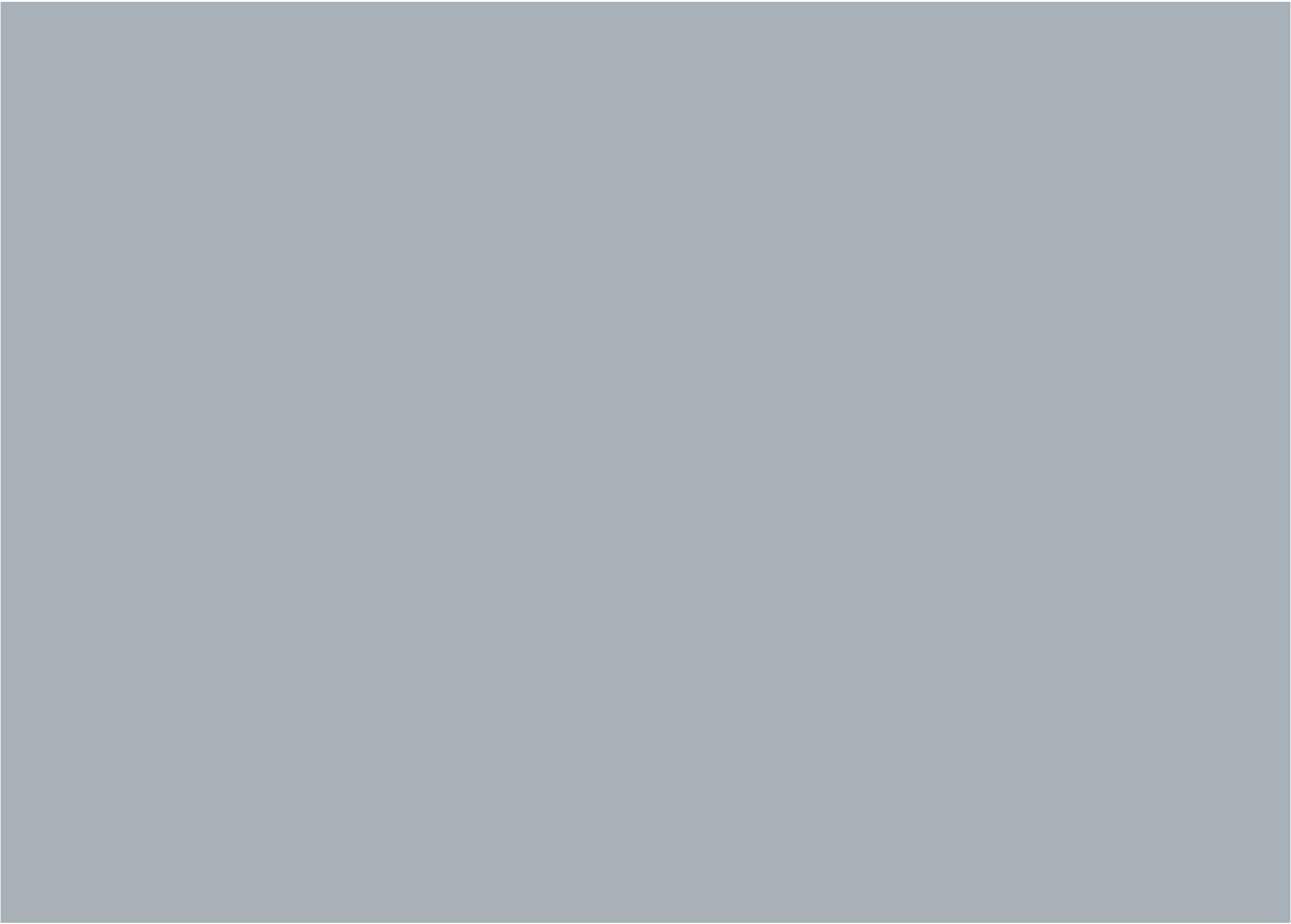
VAN HALL
LARENSTEIN

ONDERDEEL VAN WAGENINGEN UR

ROYAL HASKONING

thinking in
all dimensions

Een nieuw recept voor de bloemkoolwijk?

Opdrachtgevers:

Hogeschool Van Hall Larenstein
Larensteinselaan 26a
6882 CT Velp
www.vanhall-larenstein.nl

Royal Haskoning
Colosseum 3
7500 AA Enschede
www.royalhaskoning.com

Auteur:

B. (Bjorn) Nijhuis
Student Tuin- en Landschapsinrichting
Major: Management Buitenruimte
www.bjornnijhuis.nl

Enschede, juni 2010

Trefwoorden:

Bloemkoolwijken, herinrichting woonwijken, laat-naoorlogse woonwijken, openbare ruimte.

BETEKENIS VAN HET WOORD PROBLEEM:

MENSEN DEFINIËREN HET WOORD 'PROBLEEM' VAAK ALS NEGATIEF, IETS ONWENSELIJKS.

KIJKEND NAAR DE SPELLING VAN 1858, WORDT HET WOORD 'PROBLEMA' GEDEFINIEERD ALS EEN VRAAGSTUK OF EEN ONZEKERHEID.

HET WOORD PROBLEEM HOEFT DUS NIET PER DEFINITIE IETS NEGATIEFS TE ZIJN.

EEN GEHEEL VAN PROBLEMEN WORDT GEDEFINIEERD ALS 'PROBLEMATIEK'.

VOORWOORD

Dit is het resultaat van de eerste fase van mijn afstudeeronderzoek: een studie naar de problematiek in de openbare ruimte van bloemkoolwijken in Nederland. Vanwege de onduidelijke structuur worden de wijken door bezoekers vaak als verdwaalwijken bestempeld. De wijken zijn gebouwd in de periode 1970 – 1985 en zijn kenmerkend in de Nederlandse stedenbouw door de woonervenstructuur.

De opzet van dit onderzoek sluit prima aan bij mijn opleiding en leerwensen. Tijdens de minor Regie Stedelijke Vernieuwing, die ik voor aanvang van de afstudeeropdracht gevolgd heb op het Saxion in Deventer, is mijn interesse steeds meer uitgegaan naar het stedelijke gebied. Royal Haskoning te Enschede heeft mij de mogelijkheid geboden deze interesse verder te ontwikkelen.

De bloemkoolwijken zijn hedendaags onderwerp van gesprek, steeds meer gemeenten en onderzoeksbureaus doen onderzoek naar deze wijken. De meningen lopen echter sterk uiteen. 'In sommige wijken is het vijf voor twaalf, in andere wijken kan worden volstaan met een aantal kleine fysieke of sociale ingrepen.' Dat maakt dit onderzoek naar de problematiek in de openbare ruimte des te interessanter.

Dit onderzoek is bedoeld om de problematiek in de openbare ruimte van de bloemkoolwijken helder te krijgen, zodat er in de tweede fase voorstellen voor verbetering gedaan kunnen worden. Mijn dank gaat uit naar een aantal personen die direct en indirect een bijdrage hebben geleverd aan dit onderzoek. Allereerst wil ik mijn begeleider Frans van den Goorbergh zeer hartelijk danken voor zijn enthousiasme over mijn onderwerp

en het meedenken tijdens de begeleidingen. Ten tweede wil ik graag mijn dank betuigen aan Froukje Righart en Koen Grob, die mij vanuit Royal Haskoning begeleid en ondersteund hebben. De overige medewerkers van de divisie Ruimtelijke Ontwikkeling, adviesgroep Stad- en Landschap, mogen hierbij niet vergeten worden. Zij waren daar als ik met vragen zat waar ik zelf geen antwoord op wist. Mede door hun heb ik de eerste periode als een ontzettend gezellige en leerzame tijd ervaren. Tevens gaat mijn dank uit naar alle specialisten die een plekje in hun agenda hebben vrijgemaakt om mij te woord te staan. Tenslotte gaat mijn dank uit naar mijn lieve ouders en broertje voor hun steun en geloof in mij.

Bjorn Nijhuis
Enschede, juni 2010

SAMENVATTING

Aan de bloemkoolwijken wordt de laatste tijd steeds meer aandacht besteedt. Vanuit diverse hoeken (gemeenten, woningcorporaties, onderzoek- en adviesbureaus) worden de wijken bestempeld als de nieuwe probleemwijken. Veel gemeenten en corporaties geven aan een steeds grotere inspanning te moeten leveren om deze wijken binnenboord te houden als gevolg van leegstand, verloedering van de woonerven en moeilijk beheersbare situaties. Er zijn echter ook gemeenten, woningcorporaties en onderzoek- en adviesbureaus die te kennen geven dat dit lang niet bij alle wijken het geval zou zijn. Onderzoeken wijzen zelfs uit dat de bloemkoolwijken een zeer geliefd woonmilieu zijn.

Dit onderzoek richt zich op de problematiek die zich afspeelt in de openbare ruimte van de bloemkoolwijken. De vraag die centraal stond bij dit onderzoek was:

“Welke problemen spelen zich af in de openbare ruimte van bloemkoolwijken?”

Om op deze vraag een goed antwoord te kunnen geven zijn een aantal deelvragen opgesteld die hieronder vermeld zijn:

- 1. Met welke filosofie zijn de bloemkoolwijken ontworpen?*
- 2. Wat zijn succes- en faalfactoren van andere typen woonwijken?*
- 3. Wat zijn de kenmerken van de bloemkoolwijken?*
- 4. Wat is de bevolkingssamenstelling in de bloemkoolwijken?*
- 5. Wat is de oorzaak van de problematiek in de bloemkoolwijken?*

- 6. Wie ondervinden hinder van de problemen in de bloemkoolwijken?*
- 7. Welke gevolgen hebben de problemen in de bloemkoolwijken?*
- 8. Is er een verband waar te nemen tussen de problemen?*

Onderzoeksaanpak

Bij de beantwoording van bovenstaande vragen is gebruik gemaakt van referentiestudies, interviews en literatuur. De referentiestudies hebben plaatsgevonden in drie wijken, te weten: Bargeres te Emmen, Beijum te Groningen en Stroinkslanden te Enschede. Bij deze gemeenten hebben ook de interviews plaatsgevonden met stedenbouwkundigen, landschapsarchitecten en groenmanagers. Tevens hebben er interviews plaatsgevonden met een bewoner, projectmanager van een woningcorporatie, een deskundige op het gebied van sociale veiligheid en een collega die gespecialiseerd is op het gebied van sociale geografie. De gebruikte literatuur is afkomstig van diverse organisaties die nauw betrokken zijn bij de stadsvernieuwing.

Onderzoekresultaten

De wijken zijn destijds gebouwd als reactie op de eentonige, anonieme hoogbouw van de jaren '50 – '60. Functies waren gescheiden en de wijk was grootschalig opgezet, er was geen sociale cohesie en de problemen namen steeds meer toe. Met de bouw van de bloemkoolwijken wou men terug naar de menselijke maat. Ontmoeting, variatie en kleinschaligheid waren hierbij sleutelbegrippen. Volgens specialisten zou dit een bijdrage leveren aan de leefbaarheid en gevoelens van veiligheid in de buurt.

De bloemkoolwijken worden gekenmerkt door de labyrintische verkavelingen, grote hoeveelheden openbare ruimten, hofjes, hiërarchische verkeersscheiding en een leefomgeving waar kinderen veilig konden spelen. Van een grote variatie in typen woningen is, zoals destijds bij het ontwerp van de wijk wel beoogd werd, lang niet in alle bloemkoolwijken sprake.

Naast de functie wonen herbergen de wijken ook de functies recreatie en voorzieningen. De wijken zijn opgebouwd uit vlekken in een raamwerk van groen en wegen. De woningvoorraad bestaat voor driekwart uit eengezinswoningen. Typisch voor de bloemkoolwijken zijn de woonerven, die ook wel de gemeenschappelijke woonkamers van de buurt worden genoemd.

De woningen verkeren in een goede staat. Bewoners vinden dat hun woning een goede sfeer uitademt, en waarderen de beslotenheid van het woonerf en de hoeveelheid openbare ruimte. Wel vinden zij dat de kwaliteit van het groen afneemt. Opmerkelijk is de tevredenheid met de parkeervoorzieningen. Specialist en bewoners die geïnterviewd zijn geven juist aan hier minder tevreden mee te zijn.

De problematiek in de bloemkoolwijken is niet zo ernstig als dat in de probleemwijken het geval is. Wel schuilt er het gevaar dat de andere type wijken de bloemkoolwijken inhalen als het gaat om de tevredenheid met de wijk. Door de toegenomen individualisering, veranderende bevolkingssamenstelling en het veranderende gedrag van bewoners functioneren de wijken niet meer als waarvoor ze destijds ontworpen zijn. De mensen trekken zich steeds meer terug op hun eigen kavel, en gebruiken daardoor de openbare ruimte steeds minder. Het toegenomen autoverkeer, dat ervoor gezorgd heeft dat de gebruikruimte in

de erven vol met auto's staat, is ook een mokerslag voor de wijk geweest. Speelvoorzieningen zijn in overvloed en worden door het afnemend aantal jonge kinderen steeds minder gebruikt, hierdoor zijn ze steeds vandalismegevoeliger.

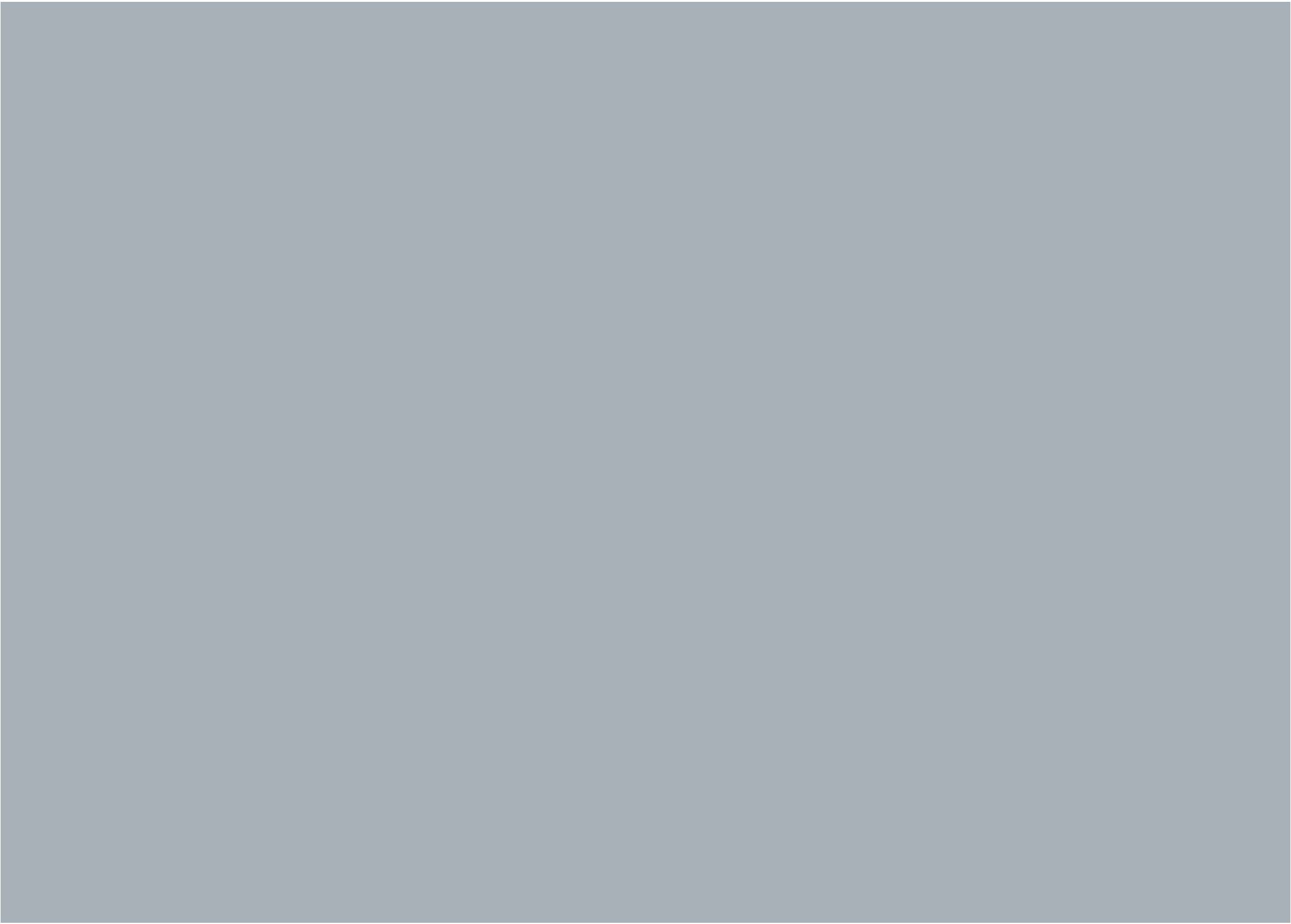
De problematiek heeft een aantal oorzaken. Allereerst zijn de wijken onderhevig aan de trends die zich in heel Nederland voordoen. Dit zijn de toenemende individualisering en de veranderende bevolkingssamenstelling. Deze trends zijn niet te voorkomen, maar er kan wel zo goed mogelijk mee omgegaan worden. Daarnaast speelt de leeftijd van de wijk en de toenemende bezuinigingen in het beheer en onderhoud ook een rol. Gemeenten hebben steeds minder budget voor onderhoud en dat terwijl het groen en de dode materialen steeds meer onderhoud vragen. Het toenemende autoverkeer is ook een punt van aandacht. De voordeur opent niet meer de toegang tot het woonerf, maar door de auto een deur naar ver weg.

Conclusie

Uit het onderzoek blijkt dat problematiek zich hoofdzakelijk afspeelt in de openbare ruimte en dat sociale problemen als een toenemend aantal hangjongeren en vernielingen ook voor komen. De problemen in de bloemkoolwijken hebben veelal een samenhang met landelijke trends. Zo worden speeltoestellen steeds minder gebruikt doordat er steeds minder kinderen in de wijk zijn en de samenleving steeds individualistischer wordt. De sociale cohesie in de wijk neemt steeds verder af doordat mensen steeds meer op zichzelf zijn. De grote hoeveelheid auto's zorgen ervoor dat de 'gezamenlijke woonkamers' volstaan met auto's en mensen hun vertier buiten de wijk zoeken. Naast de problemen die een samenhang hebben met landelijke trends zijn er ook nog de problemen als de leeftijd

van de wijk en de toenemende bezuinigingen. Het groen in de wijk vraagt veel onderhoud en de bankjes, afscheidingen en ander straatmeubilair zijn aan vervanging toe. Juist met de toenemende bezuinigingen zorgt dit voor fricties en een slordig straatbeeld. Om de problematiek het hoofd te bieden zal beter op de eisen van deze tijd moeten worden ingespeeld en zal de openbare ruimte een opknapbeurt moeten ondergaan. De kracht van de oplossing in deze wijken ligt misschien wel bij het betrekken van de bewoners bij de wijk. Op deze manier wordt niet alleen de sociale cohesie in de wijk gestimuleerd, bij een goede aanpak kunnen bewoners zelf de erven inrichten en onderhouden. 'Van een nieuw recept voor deze wijken is dus nog geen sprake. Het recept mag alleen wel wat meer smaak krijgen door er een aantal ingrediënten aan toe te voegen.'

SAMENVATTING

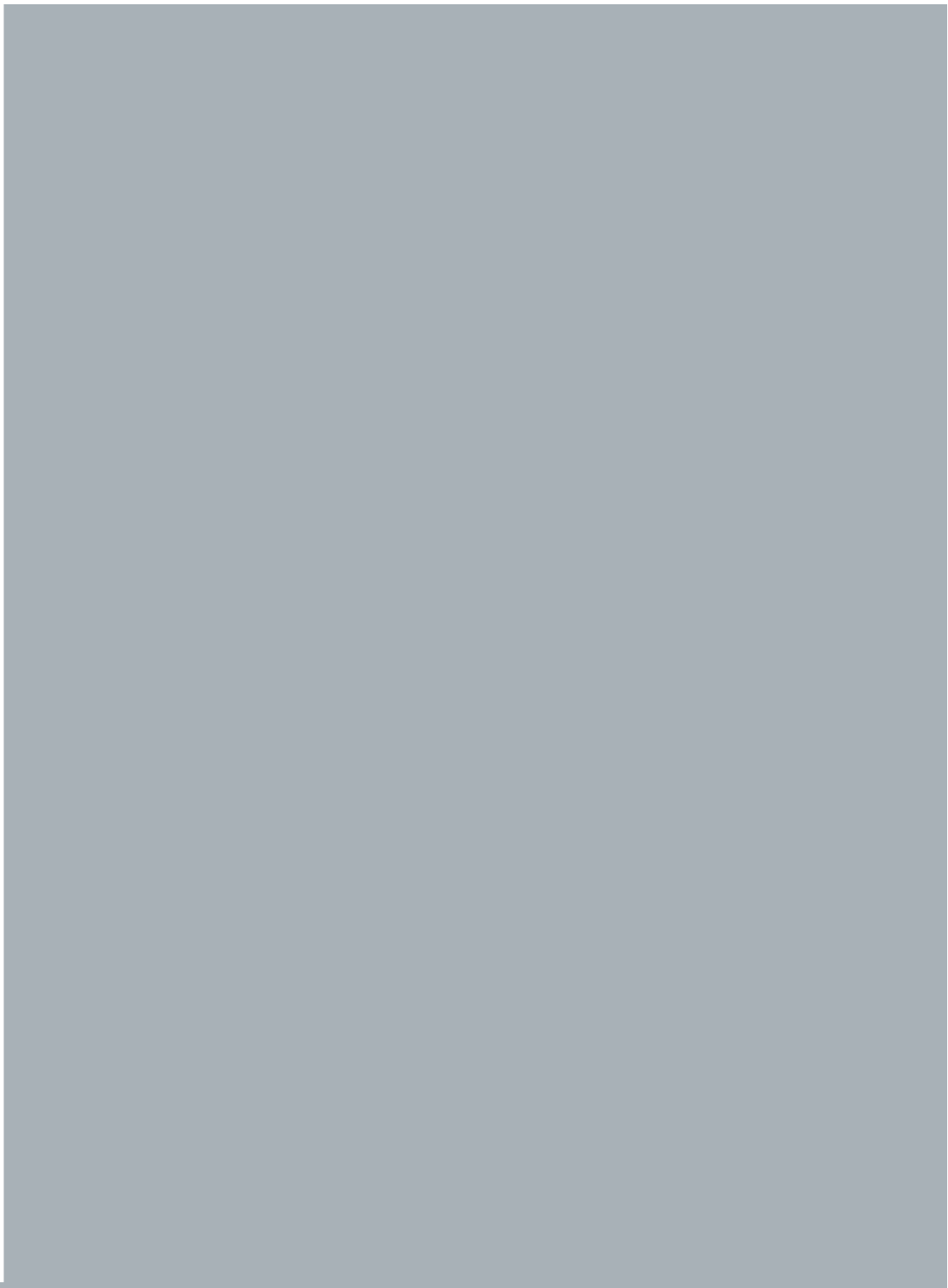
INHOUDSOPGAVE

Voorwoord

Samenvatting

1. Inleiding	13
1.1. Aanleiding	13
1.2. Doelstelling	13
1.3. Leeswijzer	14
2. Onderzoeksmethode	17
2.1. Onderzoeksmodel	17
2.2. Onderzoeksuitvoering	17
2.3. Verzameling gegevens	18
3. Filosofie bouw bloemkoolwijken	21
3.1. Wat ging er allemaal aan vooraf?	21
3.2. Filosofie bouw bloemkoolwijken	22
3.3. Samenvatting	25
4. Kenmerken van de bloemkoolwijken	27
4.1. Wonen	27
4.2. Woonomgeving	29
4.3. Sociaal klimaat	31
4.4. Voorzieningen	32
4.5. Samenvatting	32
5. Kwaliteiten van de bloemkoolwijken	35
5.1. Wonen	35
5.2. Woonomgeving	36
5.3. Sociaal klimaat	37
5.4. Voorzieningen	37
5.5. Samenvatting	37

6. Problematiek van de bloemkoolwijken	41
6.1. Wonen	41
6.2. Woonomgeving	43
6.3. Sociaal klimaat	48
6.4. Voorzieningen	53
6.5. Samenvatting	53
7. Hoe is de problematiek ontstaan?	57
7.1. Oorzaak en gevolg	57
7.1.1. Oorzaak	57
7.1.2. Gevolg	61
7.2. Voor wie heeft de problematiek gevolgen?	62
7.3. Waar kun je de problematiek aanpakken?	62
7.3.1. Activiteiten	64
7.3.2. Resultaten	66
7.4. Is er een samenhang tussen de problemen?	66
7.5. Samenvatting	66
8. Conclusie	69
9. Aanbevelingen	73
Begrippenlijst	75
Literatuurlijst	79
Bijlagen	83

1. INLEIDING

In dit hoofdstuk wordt de aanleiding van dit onderzoek beschreven in paragraaf 1.1. In paragraaf 1.2 komt de hoofdvraag van dit onderzoek aan bod, alsmede de bijbehorende deelvragen. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een leeswijzer in paragraaf 1.3.

1.1 Aanleiding

Aan de bloemkoolwijken wordt de laatste tijd steeds meer aandacht besteed. Vanuit diverse hoeken (gemeenten, woningcorporaties, onderzoek- en adviesbureaus) worden de wijken bestempeld als de *'nieuwe probleemwijken'*. Veel gemeenten en woningcorporaties geven aan een steeds grotere inspanning te moeten leveren om deze wijken binnenboord te houden als gevolg van leegstand, verloedering van woonerven en moeilijk beheersbare situaties (Eenink, 2007). Er zijn echter ook gemeenten, woningcorporaties, onderzoek- en adviesbureaus die te kennen geven dat dit lang niet bij alle wijken het geval zou zijn. Onderzoeken wijzen zelfs uit dat de bloemkoolwijken een zeer gewild suburbaan woonmilieu zijn onder de bevolking.

In de eerste fase van dit afstudeeronderzoek is onderzocht welke problematiek zich afspeelt in de openbare ruimte van de bloemkoolwijken. Ten behoeve van de kwaliteit van het onderzoek zijn de oogkleppen opgeborgen om zo de relatie te kunnen leggen tussen de openbare ruimte en andere aspecten die in deze wijken spelen als veiligheid en ruimtelijke kwaliteit. Naast 'open-minded' een referentiestudie in drie wijken te hebben gedaan en gesprekken met specialisten te hebben gehad is de literatuur er stevig op nageslagen om de bevindingen uit de referentiestudies en gesprekken te kunnen onderbouwen.

In de problematiek was geen eenduidig beeld zichtbaar. Door de verschillende omgevingsfactoren kan dus ook niet worden volstaan met één manier van aanpak.

1.2 Doelstelling

Het doel van de eerste fase van dit afstudeeronderzoek is om een helder beeld van de problematiek in de openbare ruimte van bloemkoolwijken te krijgen, zodat de kaders en uitgangspunten voor de tweede fase helder zijn. De hoofdvraag van dit onderzoek luidt dan ook:

“Welke problemen spelen zich af in de openbare ruimte van bloemkoolwijken?”

De bijbehorende deelvragen luiden als volgt:

1. *Met welke filosofie zijn de bloemkoolwijken ontworpen?*
2. *Wat zijn succes- en faalfactoren van andere typen woonwijken?*
3. *Wat zijn de kenmerken van de bloemkoolwijken?*
4. *Wat is de bevolkingssamenstelling in de bloemkoolwijken?*
5. *Wat is de oorzaak van de problematiek in de bloemkoolwijken?*
6. *Wie ondervinden hinder van de problemen in de bloemkoolwijken?*
7. *Welke gevolgen hebben de problemen in de bloemkoolwijken?*
8. *Is er een verband waar te nemen tussen de problemen?*

De vragen één en twee zullen beantwoord worden in hoofdstuk drie. De vragen drie en vier zullen aan bod komen in hoofdstuk vier. De vragen vier tot en met acht zullen in hoofdstuk zeven beantwoord worden.

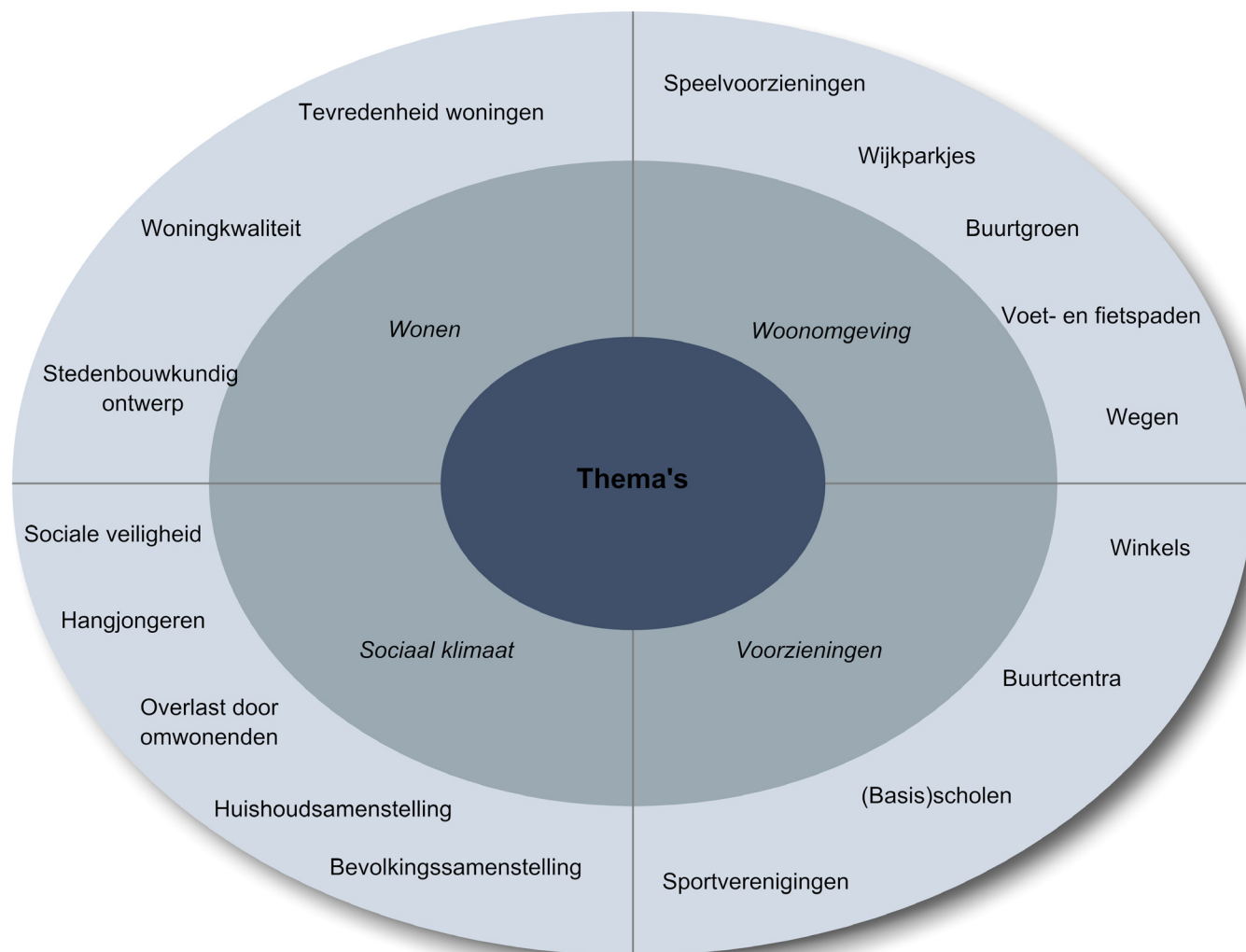
1.3 Leeswijzer

Allereerst zal in hoofdstuk twee de onderzoeksmethodiek besproken worden. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de aanpak van het onderzoek, welke zaken goed zijn gegaan en welke zaken minder goed zijn gegaan. Het hoofdstuk geeft een korte terugblik op de eerste periode die geweest is. Hoofdstuk drie beschrijft hoe de bloemkoolwijken ooit ontworpen zijn. Allereerst zal naar de periode voorafgaand aan de bloemkoolwijken gekeken worden. Wat waren hier ontwerpprincipes, positieve kenmerken en negatieve kenmerken. Vervolgens zal de filosofie achter de bloemkoolwijk worden beschreven. De kenmerken van de bloemkoolwijken komen in hoofdstuk vier aan bod. Dit zal net als in hoofdstuk vijf en zes gebeuren aan de hand van vier thema's: wonen, woonomgeving, sociaal klimaat en voorzieningen. In figuur 1.1 is met enkele begrippen aangegeven wat deze vier thema's inhouden.

Ondanks dat in dit rapport is getracht de problematiek in de openbare ruimte van bloemkoolwijken boven tafel te krijgen is ook gekeken naar de kwaliteiten van de bloemkoolwijken. Hier kan eventueel op voortgeborduurd worden. Een beschrijving hiervan is te lezen in hoofdstuk 5. Hoofdstuk zes beschrijft de knelpunten in de bloemkoolwijken, waarna in hoofdstuk zeven in zal worden gegaan op het ontstaan van deze problematiek, wat de gevolgen zijn en hoe er mee om gegaan kan worden.

Hoofdstuk acht geeft een antwoord op de hoofdvraag zoals die in paragraaf 1.2 is omschreven. Tot slot staan in hoofdstuk negen de aanbevelingen voor de tweede fase van dit afstudeeronderzoek beschreven.

Figuur 1.1: Toelichting van de vier thema's

2

2. ONDERZOEKSMETHODE

In dit hoofdstuk zal aandacht worden besteedt aan de onderzoeksmethode. Zaken die hierbij aan bod komen zijn: hoe is het onderzoek opgezet, hoe is het onderzoek uitgevoerd, wat ging goed en minder goed en welke wijzigingen hebben plaatsgevonden. Voor de beschrijving van het onderzoek wordt verwezen naar paragraaf 2.1, waarin door middel van een figuur de opzet van het onderzoek wordt toegelicht. Voor de onderzoeksuitvoering wordt verwezen naar paragraaf 2.2, waarin zaken als wat ging goed of minder goed de revue passeren. Tot slot komt in paragraaf 2.3 ook het gebruikte onderzoeksmateriaal aan bod.

2.1 Onderzoeksmodel

In figuur 2.1 is het onderzoeksmodel beschreven waarop de eerste periode gebaseerd is. De nummers in het figuur refereren aan de deelvragen in paragraaf 1.2. Hieronder zal het figuur worden toegelicht.

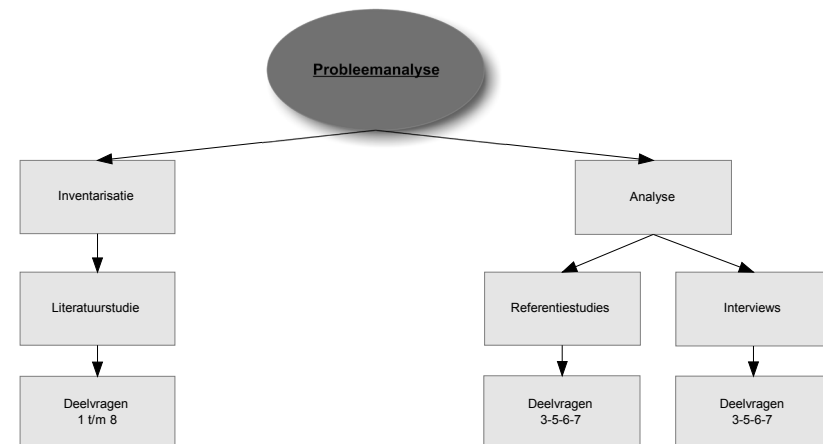
Het onderzoek bestond uit een inventarisatie en analyse. Voor de inventarisatie is gebruik gemaakt van een beperkte selectie literatuur. De gebruikte literatuur is terug te vinden in de literatuurlijst. De analyse bestond uit een drietal referentiestudies en een aantal interviews. De referentiestudies zijn uitgevoerd in de wijken:

- Bargerres, Emmen;
- Beijum, Groningen;
- Stroinkslanden, Enschede.

Er is gekozen voor deze drie wijken omdat ze in het werkgebied van Royal Haskoning Enschede liggen. Daarnaast passeren de wijken Bargerres en Beijum meerdere malen de revue in diverse literatuur. De referentiewijken zijn door een open bril bekeken en waren een waardevol onderdeel van dit onderzoek. Op deze manier konden de problemen met eigen ogen aanschouwd worden.

De interviews hebben plaatsgevonden met stedenbouwkundigen, landschapsarchitecten, groenmanagers, bewoners en deskundigen. Voordeel van de interviews was dat gerichte vragen gesteld konden worden zodat in een korte tijd relatief veel betrouwbare en bruikbare informatie boven tafel is gekomen.

Figuur 2.1: Onderzoeksmodel fase 1

2.2 Onderzoeksuitvoering

In deze paragraaf wordt teruggekeken op de eerste periode. Wat ging goed? Wat ging minder goed? En wat is anders gegaan dan vooraf was omschreven in het Plan van Aanpak? Op al deze vragen wordt in deze paragraaf een antwoord gegeven.

Wat ging goed?

Over het algemeen mag gezegd worden dat het onderzoek naar behoren is verlopen. Het onderzoek heeft voldoende informatie opgeleverd om aan de tweede fase te beginnen. Vooral de interviews zijn van een enorme meerwaarde geweest voor het onderzoek.

Wat ging minder goed?

Omdat er een veelheid aan informatie over de bloemkoolwijken beschikbaar is, was het lastig om de juiste informatie boven tafel te krijgen. Het moment waarop je moet stoppen met zoeken naar informatie bleek lastig te zijn. Gelukkig hebben de medewerkers van Royal Haskoning mij tijdig erop gewezen de literatuurstudie te laten voor wat het is.

Wijzigingen

Kijkend naar de 'globale' onderzoeksmethode uit het Plan van Aanpak kan gesteld worden dat er de nodige veranderingen hebben plaatsgevonden. Doordat vooraf weinig duidelijk was over het onderwerp is de onderzoeksmethode op hoofdlijnen uiteengezet. Naarmate het onderzoek vorderde kwamen de dingen steeds meer op hun plek te staan. Dit heeft zich doorvertaald in het inkorten van de literatuurstudie, van vier naar twee weken. Naast het inkorten van de tijd zijn er in plaats van vijf referentiestudies maar drie uitgevoerd. Dit omdat de noodzaak van vijf studies niet werd ingezien.

De bewoners hebben een bescheiden rol in het proces gespeeld. Er is wel overwogen een enquête op te stellen, of mensen een vertelkaart te laten tekenen, maar de uitkomsten hiervan zouden niet representatief zijn voor dit onderzoek. Er is uiteindelijk gekozen voor een gesprek aan te gaan met een bestuurslid van een wijkvereniging. Deze is representatief voor de wijk en weet als geen ander wat er speelt onder de bewoners in de wijk.

2.3 Verzameling gegevens

De zoekterm van dit onderzoek is 'bloemkoolwijk'. Vanwege het feit dat voor deze wijken allerlei benamingen zijn (longblaaswijken, easytowns, verdwaalwijken, laat-naoorlogse wijken), was de informatie op het worldwide web eindeloos. Er is een selectie gemaakt van de meest relevante literatuur, die hoofdzakelijk afkomstig is van het VROM (Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer), Stichting KEI (Kenniscentrum Stedelijke Vernieuwing) en de SEV (Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting). Deze organisaties of stichtingen zijn nauw betrokken bij de stedelijke vernieuwing en hebben al veel kennis ontwikkeld op het gebied van de bloemkoolwijken. Naast deze informatie is er ook allerlei andere literatuur gebruikt voor dit onderzoek. Hierbij valt te denken aan wijkprogramma's van diverse gemeenten. Voor een uitgebreide lijst wordt verwezen naar de literatuurlijst achter in dit rapport. De afbeeldingen, figuren en tabellen in dit rapport zijn van eigen maak, tenzij anders vermeld.

*Onderzoek naar de bloemkoolwijken vindt al 30 jaar plaats. Van alle onderzoeken was 65% gericht op de sociale pijler, 15% op de fysieke pijler (stedenbouw en architectuur) en 20% op beide.
(bron: www.rivierenwijk2025.nl)*

Groenzone aan de rand van een bloemkoolwijk (bron: www.google.nl)

3. FILOSOFIE BOUW BLOEMKOOLWIJKEN

In dit hoofdstuk wordt de gedachtegang achter de bouw van de bloemkoolwijken beschreven. Want wat heeft er in de jaren zeventig toe geleid dat dit type wijk is ontstaan? Om hier een goed antwoord op te geven zal ook naar de periode voorafgaand aan de bloemkoolwijken gekeken worden. Hierdoor kunnen de keuzes die destijds gemaakt zijn beter begrepen worden. Allereerst zal in paragraaf 3.1 de periode voorafgaand aan de bouw van de bloemkoolwijken worden besproken. In paragraaf 3.2 komt vervolgens de filosofie van de bloemkoolwijken aan de orde, gevolgd door een samenvatting van dit hoofdstuk in paragraaf 3.3.

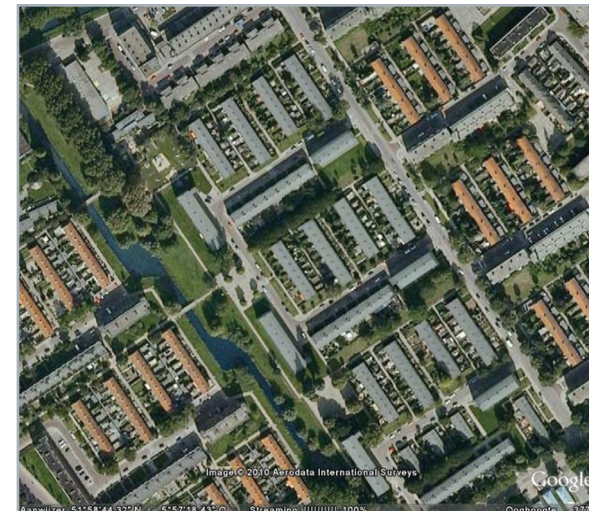
3.1 Wat ging er allemaal aan vooraf?

De periode voorafgaand aan de bouw van de bloemkoolwijken stond in het teken van de wederopbouw van Nederland. Er was een groot woningtekort doordat veel mensen tijdens de Tweede Wereldoorlog hun huizen waren verloren. Er werden hoofdzakelijk grote aantallen (sociale) huurwoningen gebouwd, meestal hoogbouw. De systeembouw deed zijn intrede en er werd in hoog tempo gebouwd. Dit kwam de kwaliteit van de woningen meestal niet ten goede. In de periode 1960-1970 spoelde er een zogenaamde hoogbouw golf over Nederland. In 1967 werd bijvoorbeeld bijna 75% van de totale woningbouw gerealiseerd met zes of meer bouwlagen (Eenink, 2007). Zoals afbeelding 3.1 weergeeft resulteerde dit in woningen met een uniform en ongevarieerd karakter.

De opzet van de wijk werd gekenmerkt door de stempel- en strokenverkaveling (zie afbeelding 3.2). Ruimtelijk uitte dit zich in een rechtlijnige verkaveling met veel ruimte voor groen.

Afb. 3.1: vroeg-naoorlogse wijken, woningen met een uniform en ongevarieerd karakter (bron: www.google.nl)

Afb. 3.2: luchtfoto van de wijk Presikhaaf in Arnhem. Een typisch voorbeeld van stempel- en strokenverkaveling (bron: Google Earth)

De groenstructuur en recreatieve voorzieningen waren destijds ook de thema's in de eerste *Nota Ruimtelijke Ordening* van 1960. De wijken kenden een duidelijke structuur (grote herkenbaarheid), onder andere doordat de verkeersfuncties gescheiden waren. Dit had later tot gevolg dat auto's met hoge snelheden over de rechte wegen reden. Niet alleen de verkeersfuncties waren gescheiden, dit zag je ook terug in de voorzieningen. Wonen en werken werd duidelijk gescheiden. Elke wijk had een eigen winkelcentrum met voorzieningen. De wijk moest op zichzelf kunnen functioneren.

Tegen het einde van de jaren zestig kwam er een kentering in de massale, grootschalige woningbouw. De grootschalige hoogbouw en de scheiding van functies zou volgens de literatuur samenhangen met veranonimisering, contactloosheid en een mindere betrokkenheid van de bewoners bij hun leefomgeving. Dit leidt vervolgens weer tot een grotere kans op gevoelens van onveiligheid en criminaliteit (afbeelding 3.3). Het geloof in de maakbaarheid van de samenleving was minder geworden. Punten van kritiek waren onder andere de grootschaligheid, het gebrek aan identiteit, de dominerende rol van het autoverkeer en het gebrek aan avontuurlijke speelvoorzieningen (afbeelding 3.4). Men zocht naar een woonvorm die geen massaal en grootschalig karakter had, maar ook niet direct refereerde aan de traditionele woningbouw. Dit heeft uiteindelijk geresulteerd in het ontstaan van de bloemkoolwijken.

Kijkend naar andere landen in Europa zie je dat de stempel- en strokenverkaveling van de jaren '50-'60 overal is toegepast. De stedenbouwkundige structuur van de bloemkoolwijken is uniek, en elk land heeft in die tijd zijn eigen invulling aan de stedenbouw gegeven.

Afb. 3.3: Arnhem Presikhaaf, zwerfvuil vergroot de gevoelens van onveiligheid

Afb. 3.4: deze ruimte nodigt niet echt uit tot ontmoeten of spelen

3.2 Filosofie bouw bloemkoolwijken

Zoals in het voorwoord al is aangegeven, zijn de bloemkoolwijken gebouwd in de periode 1970 – 1985. De wijken komen veel voor in Nederland, met een totaal van 1,2 miljoen woningen betekent dit dat ongeveer één op de zes Nederlanders in een dergelijke wijk woont (VROM-raad, 2009).

De bloemkoolwijken zijn gebouwd vanuit het gedachtegoed van het 'New Urbanism'. Dit gedachtegoed kenmerkte zich door het feit dat de leefbaarheid in de buurt beïnvloed werd door de fysieke structuur van de wijk. Jane Jacobs (1916 – 2006), schrijfster van het boek 'The death and life of great American cities' – dat inmiddels ook geheel in het Nederlands vertaald is en de titel 'Dood en leven van grote Amerikaanse steden' heeft gekregen – wordt door wetenschappers gezien als de grondlegger van dit gedachtegoed. Het gedachtegoed komt in het kort op het volgende neer:

“De leefbaarheid van de straat is van cruciale betekenis op de leefbaarheid van een buurt. Buurten die monofunctioneel zijn, en een lage bebouwingsdichtheid kennen zouden funest zijn voor de leefbaarheid. Met lege straten en trottoirs tot gevolg, waardoor geen of slechte sociale controle in de buurt. Jane Jacobs pleitte in haar boek voor functies als wonen, werken en voorzieningen om het leven op de straat te stimuleren. Ze was van mening dat kleine in plaats van grote woonblokken en een concentratie van mensen ervoor zorgden dat een buurt het goed bleef doen”.

In een reactie hierop ontstonden de bloemkoolwijken met woonerven. Die in Nederland voor het eerst zijn toegepast in de wijk Emmerhout in Emmen. Afbeelding 3.5 geeft een impressie van die wijk. Grondleggers van deze wijken waren de stedenbouwkundigen Niek de Boer, en later André de

Jong. Ondanks de grootschalige woningbouw tijdens de wederopbouwperiode zijn er niet zoveel woningen gebouwd als in de jaren 1970 - 1985, met een absolute top van ruim 155.000 woningen in het jaar 1973.

De bloemwijken kenmerken zich door hun ruimtelijke structuur. Ze lijken op niets wat ervoor ooit was gebouwd of wat in de periode erna zou worden gebouwd. De wijken markeren een keerpunt binnen de Nederlandse stadsontwikkeling van na 1945. Soms lijkt het of de grilligheid van de fysieke opzet een afspiegeling is van de grilligheid van de maatschappelijke en beleidsmatige ontwikkelingen van die tijd (Van der Steeg et al, 2006).

Met de bouw van de laagchalige woningbouw in de jaren zeventig werd een periode van kleinschaligheid ingeluid dat ook wel het antimodernisme werd genoemd (Eenink, 2007). De kern van de ontwerpfilosofie die ten grondslag lag aan het ontwerp van bloemkoolwijken was 'ontmoeting, variatie en kleinschaligheid'. Kortom, een filosofie waarin een terugkeer naar de menselijke maat – die volgens

Ter vergelijking: in de bloemkoolwijken werden gemiddeld 125.000 woningen per jaar gebouwd, dit lag tijdens de 25 jaar durende wederopbouwperiode op 'slechts' 72.000 woningen per jaar.

critici van dat moment zo uit het oog was verloren tijdens de wederopbouwperiode – centraal stond (Van der Steeg et al, 2006). Dit zou, in plaats van de grootschalige anonieme woningbouw, een bijdrage leveren aan de leefbaarheid en gevoelens van veiligheid in de buurt. Om te garanderen dat deze opzet zou werken moesten bewoners ook zekere regels in acht nemen. Zij moesten ervoor zorgen dat de wijk een veilige omgeving voor kinderen bleef, moesten zorgdragen voor hun eigen tuin, moesten zich aan de lage snelheid houden en moesten zorgen voor goede sociale contacten met de buren.

De stedenbouwkundige opzet van de wijken uit de jaren zeventig geeft een diffuus beeld en is niet volgens één helder gedachtegoed vormgegeven. Wel zijn een aantal ontwerpprincipes te noemen, zoals het woonerf, de zitkuil en het kronkelige stratenpatroon (KEI Kenniscentrum Stedelijke Vernieuwing, 2009). Een voorbeeld van het kronkelige stratenpatroon is gegeven in afbeeldingen 3.6.

Open ruimten (erven) en groengebieden (groene dooradering van de wijken) zouden de woonomgeving beter herkenbaar moeten maken en meer identiteit moeten geven; de openbare ruimte werd kleinschaliger van aard en dichterbij de woningen gebracht. In een reactie op het toenemende autoverkeer, dat veel invloed uitoefende op de inrichting en het gebruik van de laat-naoorlogse wijken, werd de auto zoveel mogelijk uit de wijk gehouden en kon het op enkele plekken de wijk binnen komen. Volgens stedenbouwkundige Niek de Boer waren de straten voor het verkeer en de erven om aan te wonen. De openbare straat werd teruggegeven aan de bewoners en zodoende benoemd tot woonerf. In de woonerven had de verblijfsfunctie (lopen, spelen, ontmoeten) prioriteit boven de verkeersfunctie, de voetganger had in alle gevallen voorrang. Er werd daarom

Afb. 3.5: foto van de eerste bloemkoolwijk met woonerfstructuur, de wijk Emmerhout in Emmen (bron: www.google.nl)

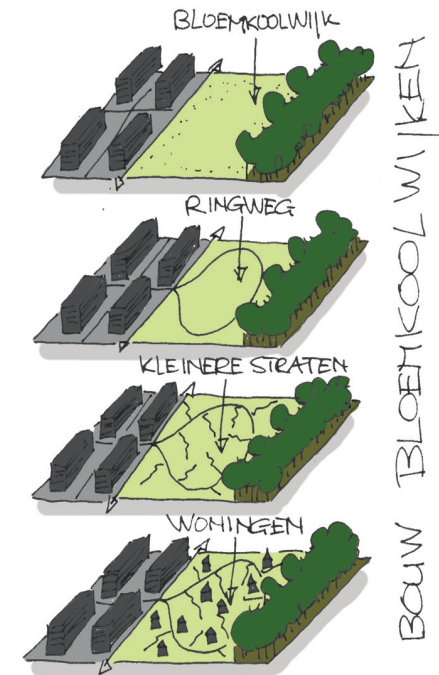

Afb. 3.6: kenmerkend voor bloemkoolwijken, het kronkelige stratenpatroon

ook geen onderscheidt gemaakt tussen stoep of rijbaan. Een scheiding zou namelijk suggereren dat snelverkeer (auto) voorrang had.

3.3 Samenvatting

Ondanks de wederopbouwperiode zijn er in de bloemkoolwijken nog altijd de meeste woningen gebouwd. De bloemkoolwijken kenmerken zich door een eigen ruimtelijke structuur en lijken op niets wat ervoor of ooit erna is gebouwd. In de jaren '50 – '60, voorafgaand aan de bouw van de bloemkoolwijken, spoelde er een zogenaamde hoogbouw golf over Nederland. De wijken van die tijd werden gekenmerkt door een slechte kwaliteit hoogbouw (snelle bouw), een uniform en ongevarieerd karakter en een scheiding van verkeersfuncties. Dit leidde volgens de literatuur tot een grotere kans op gevoelens van onveiligheid en criminaliteit. Men zocht naar een nieuwe vorm van wonen, de bloemkoolwijken. Kern van het ontwerp van deze wijken was de ontmoeting, variatie en kleinschaligheid: men wou terug naar de menselijke maat. Dit zou een bijdrage leveren aan de leefbaarheid en gevoelens van veiligheid in de buurt. Stedenbouwkundig geven de wijken een diffuus beeld, ze zijn niet volgens één helder gedachtegoed vormgegeven. Wel zijn een aantal principes te noemen als het woonerf, de zitkuil en het kronkelige stratenpatroon. De auto werd zoveel mogelijk uit de wijk gehouden, straten werden teruggegeven aan de bewoners. De verblijfsfunctie had prioriteit boven de verkeersfunctie.

Afb. 3.7: schematische weergave bouw bloemkoolwijken

Bovenstaande afbeelding (3.7) geeft de bouw van de bloemkoolwijk schematisch weer. Bloemkoolwijken zijn aan de rand van de stad gebouwd, op de overgang naar het landelijk gebied. Deze voormalige stadsranden worden vaak gekenmerkt door de hoogbouw uit de jaren '50-'60. Het landschap dringt met groene vingers de bloemkoolwijk binnen. Allereerst is er een hoofdweg in het gebied aangelegd, waarna de kleinere straten door architecten ontworpen zijn. De woningen hebben als laatste een plek in de wijk gekregen.

4. KENMERKEN VAN DE BLOEMKOOLWIJKEN

In dit hoofdstuk komen de kenmerken van de bloemkoolwijken aan bod. De bloemkoolwijk is een suburbaan woonmilieu, wat wil zeggen dat ze aan de rand van de stad is gebouwd. Maar, wat is typerend voor de bloemkoolwijk? En waaraan herken je ze? Op deze vragen is geprobeerd in dit hoofdstuk een antwoord te geven. De kenmerken worden omschreven aan de hand van vier thema's. In de paragrafen 4.1 tot en met 4.4 komen achtereenvolgens de thema's: wonen, woonomgeving, sociaal klimaat en voorzieningen aan bod. Figuur 1.1 beschrijft wat deze thema's inhouden. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een samenvatting in paragraaf 4.5.

4.1 Wonen

De bloemkoolwijken verschillen onderling sterk, zoals in hoofdstuk drie al vermeld zijn ze niet volgens eenzelfde gedachtegoed vormgegeven. Dit zie je ook terug in de wijken die bezocht zijn tijdens de referentiestudie. Kenmerkend voor de bloemkoolwijk is wel dat ze zijn ontstaan in een periode waarin burgers steeds mondiger werden en in sociaal opzicht meer mogelijkheden kregen tot inspraak in hun eigen woonomgeving. De bloemkoolwijken kenmerken zich door de labyrintische verkavelingen, hofjes en een leefomgeving waar kinderen veilig kunnen spelen. De woningen staan vaak in hoeken van 45 graden.

De wijken waarborgen naast de functie wonen ook recreatie en voorzieningen. Volgens het principe van de centrale plaatsentheorie van Christaller liggen de woningen in ongeveer dezelfde straal van een winkelcentrum (Eenink, 2007). Afbeelding 4.1 laat zien dat het winkelcentrum centraal in de wijk ligt waardoor het voor iedereen goed toegankelijk is.

Afb. 4.1: Principe van de centrale plaatsentheorie van Christaller

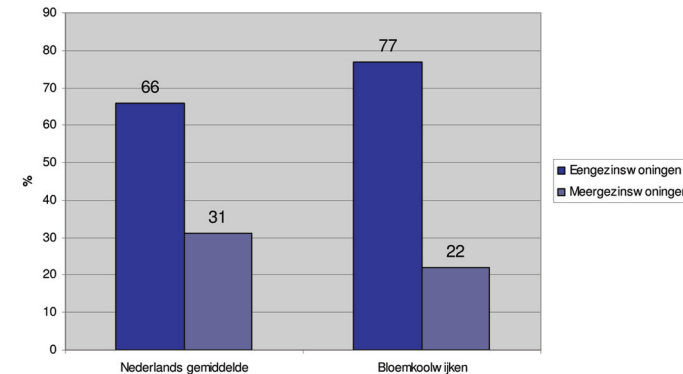

Afb. 4.2: hier is een woonerf toegepast in een binnenstedelijke locatie (bron: Google)

De bloemkoolwijken kenmerken zich door hun woonerfstructuur. Velen denken dat het woonerf een veelgebruikt stedenbouwkundig concept is bij het ontwerp van bloemkoolwijken. Maar het woonerf is een puur verkeerskundig principe dat in alle soorten wijken is toegepast. Afbeelding 4.2 laat zien dat woonerven ook in binnenstedelijke locaties zijn toegepast. Bij de bloemkoolwijken werd het 'grillige woonerfmodel' ingezet als middel om de enorme bouwproductie van meer dan één miljoen woningen tussen 1970 – 1985 een kleinschalig imago te geven.

De wijken zijn opgebouwd uit vlekken in een raamwerk van groen en wegen. *'Iedere vlek zijn eigen architect'* is een veelgebruikte uitspraak die past bij die tijd. Van een grote variatie in typen woningen is, zoals destijds bij het ontwerp van de wijk wel beoogd werd, lang niet in alle bloemkoolwijken sprake. Sommige wijken kenmerken zich door eentonige woningbouw. Tevens onderscheiden de voor- en achterkanten van de woningen zich niet van elkaar. Doordat in veel wijken de voorkanten zijn afgeschermd met schuurtjes en hekken en de achterkanten met schuttingen is het vooral voor bezoekers lastig oriënteren.

De woningen in de bloemkoolwijken zijn gebouwd voor verschillende bevolkingsgroepen en inkomenscategorieën. De huidige woningvoorraad bestaat voor 77% uit eengezinswoningen en voor 22% uit meergezinswoningen. Dit zijn verhoudingen die sterk afwijken van het Nederlands gemiddelde, dat voor 66% uit eengezinswoningen en 31% uit meergezinswoningen bestaat (zie figuur 4.1).

Figuur 4.1: type woningen in bloemkoolwijk ten opzichte van het Nederlands gemiddelde (bron: Bloemkoolwijk een getto?)

Afb. 4.3: geen bebouwing rondom de hoofdweg

Hoe meer eengezinswoningen, hoe beter de sociale contacten tussen buurtbewoners, wat de leefbaarheid ten goede komt (Eenink, 2007).

4.2 Woonomgeving

Verkeerstructuur

De bloemkoolwijken kenmerken zich door een sterke hiërarchische scheiding van de verkeersstromen. Er is vaak een hoofdweg die als het ware de ruimtelijke hoofdader van de wijk vormt. Rondom deze hoofdweg vindt je meestal geen bebouwing, afbeelding 4.3 verduidelijkt dit. Vanuit de hoofdwegen vertakken zich allerlei kronkelige straten, die zich vervolgens weer aftakken en leiden naar de verschillende woonerven waar ze uiteindelijk doodlopen. Deze structuur is voor onbekenden in de wijk vaak een ramp. Voor dat men er erg in heeft, heeft men de wijk al weer verlaten. Deze structuur zorgt ervoor dat de snelheid van de auto gering is. Daar waar wegen relatief rechtlijnig zijn, zijn drempels en andere snelheidsvertragende factoren aangelegd om de snelheid te beperken. In de woonerven heeft de auto een ondergeschikte rol, gebruikers hebben te allen tijde voorrang. Het is de vraag of dat hedendaags, met het toegenomen autoverkeer, nog steeds zo is.

Op de erven konden de auto's tot vlakbij de woning of voor het huis worden geparkeerd. Het parkeren mocht alleen, in tegenstelling tot gewone straten, in de daarvoor aangewezen parkeervakken. Het groen werd vaak gebruikt om de functie van parkeerplaats en verblijfsruimte met elkaar te mengen (afbeelding 4.4). Zo werden parkeerplaatsen en verblijfsruimte van elkaar gescheiden.

Openbare ruimte

De wijken worden gekenmerkt door een grote hoeveelheid aan openbare ruimte dat voor iedereen nabij is. De hoeveelheid openbare ruimte vertaalt zich naar wijkparkjes, buurtgroen en ingerichte erven. Afbeeldingen 4.5 tot en met 4.7 geven achtereenvolgens een impressie van een wijkpark, buurtgroen en ingerichte erven. De wijkparkjes lopen als groene longen door de wijk. Bewoners kunnen hier naar harte lust recreëren en ontmoeten. Voorzieningen als winkelcentra en basisscholen zijn geclusterd en centraal gelegen in deze longen, zodat ze voor iedereen – jong en oud – via een uitgebreid fiets- en voetpadenstelsel eenvoudig te bereiken zijn.

De groene longen zijn speelvoorzieningen op zich, daarnaast zijn de schoolpleinen van de basisscholen als een concentratieplek voor speel- en beweegruimte, mits ze ook na schooltijd zijn opengesteld. Rondom het buurtgroen zijn verschillende woonerven gegroepeerd. De woonerven kunnen gezien worden als de gemeenschappelijke woonkamers van de buurt. Men wilde hier een vergaande integratie van woonactiviteiten, zoals wandelen, fietsen, spelen en zelfs autorijden bereiken (Hendriks, 2007). Spelen konden de kinderen op straat, op het pleintje voor hun erf of aan de achterzijde van de woningen waar grote groene velden lagen. De speelvoorzieningen in de erven beperken zich tot twee á drie kleine speeltoestellen per speelplek, hierbij kan men denken aan een wipkip of schommel. Hierdoor lag de nadruk in de erven meer op kwantiteit dan kwaliteit.

Afb. 4.4: groen als mengervan functies

Afb. 4.6: buurtgroen in de bloemkoolwijken dat zich onder andere vertaald naar plantvakken met boombeplantingen

Afb. 4.5: wijkpark in de wijk Beijum te Groningen

Afb. 4.7: groen ingerichte woonerven, hier in de wijk Beijum in Groningen

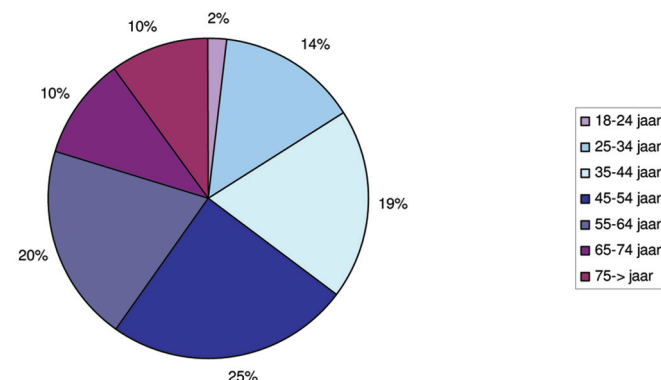
4.3 Sociaal klimaat

De bloemkoolwijk kent een gevarieerd beeld wat betreft de huishoudsamenstelling. Volgens het rapport *'Bloemkoolwijk een getto?'* bestaat de bloemkoolwijk voor 29% uit eenpersoonshuishoudens, voor 30% uit paren zonder kinderen, voor 33% uit paren met kinderen en voor 8% uit eenoudergezinnen. De bloemkoolwijk kent hiermee het hoogste aandeel gezinnen in vergelijking tot andere typen wijken. Wel is dit aandeel de laatste jaren snel aan het afnemen, zelfs nog sneller dan in vergelijking met andere type wijken. In tabel 4.1 is de procentuele toe- en afname over de periode 2002 - 2006 van de huishoudsamenstelling te zien. Zoals het figuur duidelijk maakt is er een groei van eenpersoonshuishoudens, paren zonder kinderen en eenoudergezinnen zichtbaar.

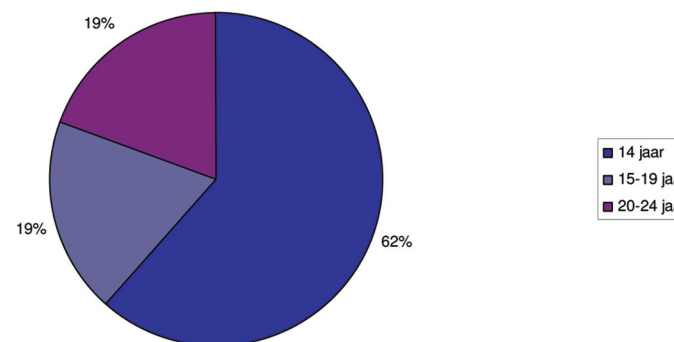
In figuur 4.2 is te zien dat de bloemkoolwijk betreft de leeftijdsopbouw een gevarieerd beeld kent. Het figuur laat cijfers zien vanaf het achttiende levensjaar, omdat er geen gegevens bekend zijn gemaakt over de leeftijd 0 – 18 jaar. Het CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek) heeft wel cijfers beschikbaar van het aandeel jongeren (15 – 25 jaar). Een overzicht van deze gegevens is te vinden in figuur 4.3. De leeftijdsopbouw houdt natuurlijk verband met de huishoudsamenstelling. De veranderingen in de huishoudsamenstelling hebben daardoor ook gevolgen voor de leeftijdsopbouw van de wijk. Was in 1986 het aandeel gezinnen nog het hoogst en het merendeel van de bevolking van de bloemkoolwijk nog tussen de 25 – 44 jaar, in het jaar 2006 was de leeftijdscategorie 45 – 64 jaar het meest vertegenwoordigd. Dit is overigens een landelijke trend die in alle typen wijken zichtbaar is. De kinderen van deze gezinnen zijn daarmee ook ouder geworden en hebben twintig jaar later vaak een leeftijd bereikt waarbij zij het ouderlijke huis verlaten en op zichzelf gaan wonen.

	NL gemiddelde	Bloemkoolwijk	Probleemwijk	Rest gemeente Bloemkoolwijk
Eenpersoons- huishoudens	+17	+18	+23	+15
Paar (zonder kind)	+1	+2	-14	-2
Paar met kind(eren)	-20	-25	-13	-16
Eénoudergezin	+3	+5	+4	+2

Tabel 4.1: procentuele toe- en afname (2002-2006) huishoudsamenstelling (bron: Bloemkoolwijk een getto?)

Figuur. 4.2: leeftijdsopbouw bloemkoolwijk vanaf 18e levensjaar (bron: Bloemkoolwijk een getto?)

Figuur. 4.3: leeftijdsopbouw bloemkoolwijk tot 18e levensjaar (bron: Bloemkoolwijk een getto?)

Het opleidingsniveau in de wijk is vrij hoog. De bloemkoolwijk heeft het laagste percentage lager opgeleiden (40%), het hoogste percentage middelbaar opgeleiden (34%) en het op één na hoogste percentage hoger opgeleiden (26%). Het percentage lager opgeleiden is de afgelopen jaren gestaag afgenomen, het percentage middelbaar en hoger opgeleiden is gestaag toegenomen. Deze trend is ook te zien in de andere typen wijken. Hier stijgt het aandeel middelbaar en hoger opgeleiden echter sneller dan in de bloemkoolwijk. Wat betreft de werkloosheid scoort de bloemkoolwijk nog altijd het beste. In de bloemkoolwijken is het percentage werkenden zelfs hoger dan in alle andere typen wijken.

4.4 Voorzieningen

Voorzieningen als winkelcentra, buurtcentra en (basis) scholen zijn centraal in de wijk gelegen. Vaak zijn deze voorzieningen omsloten door de groene longen dwars door de wijk. De voorzieningen zijn prima te bereiken te voet of met de fiets door een uitgebreid stelsel van voet- en fietspaden. De voorzieningen zijn bedoeld om de wijk afzonderlijk van de stad te kunnen laten functioneren. Voorzieningen als een supermarkt, kapsalon, bloemenzaak, apotheek, huisarts zijn dan ook veelvoorkomend.

4.5 Samenvatting

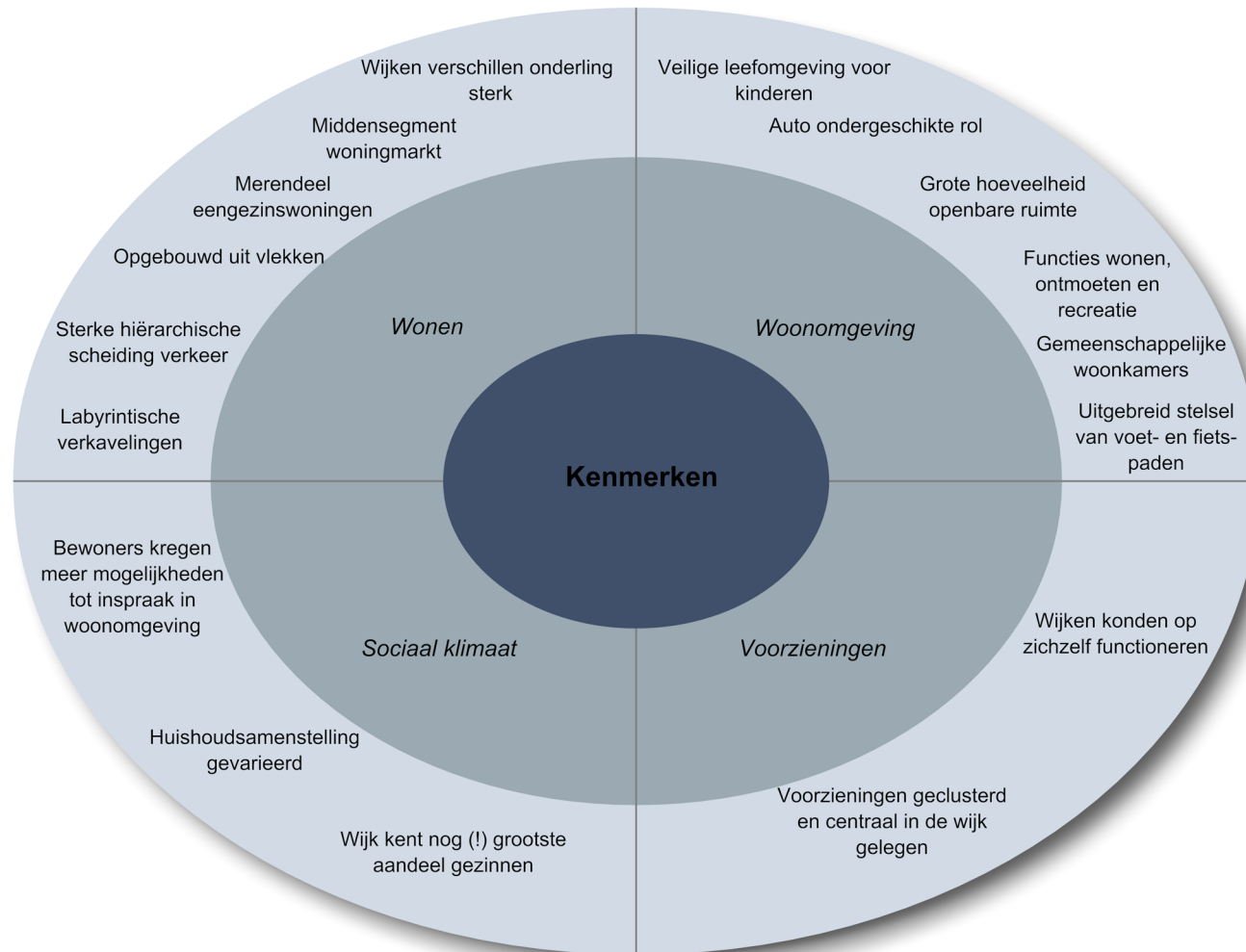
Uit bovenstaande is gebleken dat de bloemkoolwijken onderling sterk verschillen. Kenmerkend voor de bloemkoolwijken zijn hun labyrintische verkavelingen, hofjes, hiërarchische verkeersscheiding en een leefomgeving waar kinderen veilig kunnen spelen. Naast de functie wonen, herbergen de wijken ook de functies recreatie en voorzieningen. De wijken zijn opgebouwd uit vlekken in een raamwerk van groen en wegen. De huidige woningvoorraad bestaat voor 77% uit

eengezinswoningen en voor 23% uit meergezinswoningen. Bewoners zijn tevreden over hun woning.

De wijken worden gekenmerkt door een grote hoeveelheid aan openbare ruimte, dat voor iedereen nabij is. De hoeveelheid openbare ruimte vertaalt zich naar wijkparkjes, buurtgroen en ingerichte erven. De wijkparkjes lopen als groene longen door de wijk. De woonerven kunnen gezien worden als de gemeenschappelijke woonkamers van de buurt. Het groen werd hier vaak gebruikt om de functie van parkeerplaats en verblijfsruimte met elkaar te mengen, waardoor parkeerplaatsen en verblijfsruimte van elkaar gescheiden werden.

De wijken zijn het zoekgebied voor het middensegment. Op veel vlakken scoren de bloemkoolwijken nog beter dan andere type wijken. Door een snellere afname van de kwaliteiten van de wijk ten opzichte van andere typen wijken, en een snellere toename bij andere type wijken lijkt dit beeld voor de toekomst minder rooskleurig te zijn. Figuur 4.5 geeft in één oogopslag de kenmerken van de bloemkoolwijken weer, onderverdeeld naar de vier thema's wonen, woonomgeving, sociaal klimaat en voorzieningen.

Figuur 4.5: Kenmerken van de bloemkoolwijken samengevat

5. KWALITEITEN VAN DE BLOEMKOOLWIJKEN

Tijdens dit onderzoek wordt naar de problematiek in de openbare ruimte van bloemkoolwijken gezocht. Echter, elke wijk heeft zondermeer kwaliteiten, zo ook de bloemkoolwijken. In dit hoofdstuk worden de kwaliteiten van de bloemkoolwijken beschreven. Net zoals in hoofdstuk vier de kenmerken zijn beschreven aan de hand van vier thema's, zal in dit hoofdstuk de kwaliteit worden beschreven aan de hand van deze thema's.

5.1 Wonen

Volgens de literatuur gaan woningen ongeveer zeventig jaar mee. De woningen in de bloemkoolwijken dateren van 1970 – 1985, wat betekent dat de woningen tussen de 25 en 40 jaar oud zijn. Dit zou betekenen dat de woningen in de bloemkoolwijken in goede staat moeten verkeren. Dit blijkt inderdaad zo te zijn. Maar liefst 70% van de bewoners is van mening dat de woning een goede sfeer uit ademt, het landelijke gemiddelde ligt hier op 68%. Tevens zijn de bewoners gehecht aan hun woning, wat betekent dat de verhuigeneigtheid in de bloemkoolwijken laag is. De bewoners waarderen juist de beslotenheid van het woonerf en de grote hoeveelheid openbare ruimte. Ondanks de grote tevredenheid onder de bewoners over hun woning moet wel worden opgemerkt dat de woningen een opknapbeurt nodig hebben. Deze relatief kleine ingrepen, die elke woning op deze leeftijd nodig heeft, maken dat de woningen weer jaren vooruit kunnen. Hierbij kun je denken aan betere isolatie van de woning en het vervangen van kozijnen. In die tijd werd veel gebruik gemaakt van hout. Afbeelding 5.1 is daar een mooi voorbeeld van. Op de foto zie je dat deze woningen nog niet zo lang geleden een opknapbeurt hebben gehad.

Afb. 5.1: typische bouwstijl van bloemkoolwijken

Afb. 5.2: groenstructuur van cultuurhistorische waarde (Oranjekanaal in de wijk Bargeres te Emmen)

5.2 Woonomgeving

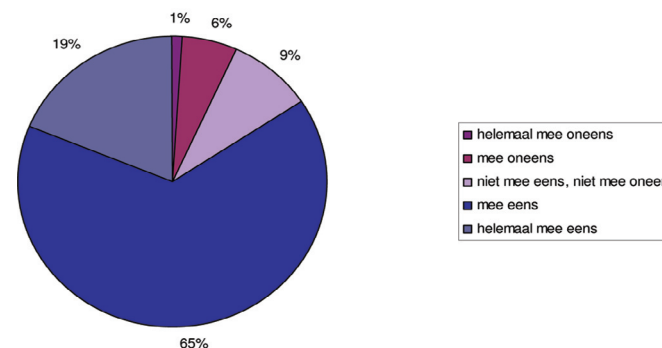
Kwaliteiten in de bloemkoolwijken zijn de grote aaneengesloten groenstructuren dwars door de wijk. Deze groenstructuren vindt je terug in de vorm van oude bomenlanen, wijkparkjes, vijverpartijen en bosstructuren. Zoals het Oranjekanaal uit afbeelding 5.2 in de wijk Bargeres in Emmen, hebben deze structuren vaak nog een cultuurhistorische waarde. Dit kanaal is destijds door honderden mensen met de hand gegraven.

Kijkend naar de tevredenheid met groen scoort de bloemkoolwijk nog beter dan het Nederlandse gemiddelde, waar bijvoorbeeld ook dorpen – die vaak ruim en groen van opzet zijn – in zijn opgenomen. Het verschil in tevredenheid met andere type wijken is echter niet zo groot. Daarnaast is de bloemkoolwijk het enige type wijk dat in de periode 2002 – 2006 een daling heeft meegemaakt als het gaat om de tevredenheid over het groen.

De tevredenheid met de parkeervoorzieningen is de afgelopen jaren in alle typen wijken toegenomen. In tabel 5.1 is te zien dat de tevredenheid in de bloemkoolwijk het beste scoort in vergelijking met andere type wijken en vrijwel gelijk staat aan het Nederlands gemiddelde. Dit is een wat vreemd resultaat gezien de klachten, die tijdens de gesprekken en referentiestudies aan bod kwamen, hoofdzakelijk berusten op de speel- en parkeervoorzieningen. Je kunt je daarom afvragen voor wie het parkeren een probleem is.

	NL gemiddelde	Bloemkoolwijk	Probleemwijk
Tevreden	0	+2	+3
Ontevreden	0	-1	-3

Tabel 5.1: procentuele toe- en afname (2002-2006) tevredenheid parkeervoorzieningen (bron: Bloemkoolwijk een getto?)

Figuur. 5.1: aandeel bewoners dat zich thuisvoelt in de buurt (bron: Bloemkoolwijk een getto?)

5.3 Sociaal klimaat

Ondanks de negatieve berichten van sommige bureaus zijn de bewoners zeer tevreden over hun woning en woonomgeving, en blijven zij naar eigen zeggen nog lang in de wijk wonen: *“ik ben tien jaar geleden voor mijn werk vanuit Groningen naar Enschede verhuist. Ik heb gekozen voor de wijk Stroinkslanden, omdat deze mooi in het groen lag”*, aldus de secretaris van de wijkvereniging Stroinkslanden, Karma Woltjer, tijdens het interview. Verder vinden de bewoners van de bloemkoolwijken het over het algemeen helemaal niet vervelend om in de wijk te wonen en voelen ze zich er erg thuis, ze zijn dan ook gehecht aan hun omgeving, zo blijkt ook uit figuur 5.1.

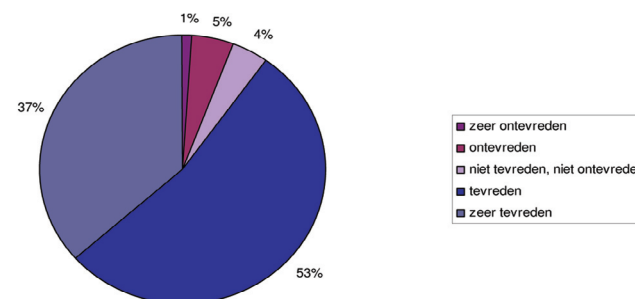
5.4 Voorzieningen

Destijds, bij het ontwerp van de wijk, moesten de wijken los van de stad kunnen functioneren. Hiervoor werden – meestal – centraal in de wijk voorzieningen aangebracht. De voorzieningen zijn prima te bereiken per fiets of te voet, waardoor de drempel om gebruik van deze voorzieningen te maken laag is. Mensen kunnen snel even langs het winkelcentrum voor hun boodschappen. Wat betreft de tevredenheid, zo blijkt uit figuur 5.2, zit het in de bloemkoolwijken goed.

5.5 Samenvatting

De woningen in de bloemkoolwijken verkeren in goede staat. Ook de bewoners vinden dat hun woning een goede sfeer uit ademt, zij waarderen juist de beslotenheid van het woonerf en de grote hoeveelheid openbare ruimte. Kijkend naar de tevredenheid met het groen scoort de bloemkoolwijk beter dan het Nederlandse gemiddelde, hieruit zou je kunnen concluderen dat het groen in de wijk op orde is. De bloemkoolwijk is echter het enige type wijk dat de afgelopen vier jaar een daling in de waardering van bewoners kent.

Opmerkelijk is de tevredenheid met de parkeervoorzieningen. Uit de interviews en referentiestudie is gebleken dat het parkeren één van de problemen in deze wijken is. Figuur 5.3 geeft in één oogopslag de kwaliteiten van de bloemkoolwijken weer, onderverdeeld naar de vier thema's wonen, woonomgeving, sociaal klimaat en voorzieningen.

Figuur. 5.2: mate van tevredenheid met winkel in bloemkoolwijk
(bron: Bloemkoolwijk een getto?)

Figuur 5.3: Kwaliteiten van de bloemkoolwijken samengevat

Aaneengesloten groenstructuren die veel in de bloemkoolwijken te vinden zijn

65

6.PROBLEMATIEK VAN DE BLOEMKOOLWIJKEN

Zoals uit de vorige hoofdstukken al is gebleken, zijn de bewoners tevreden over de kwaliteit van hun woning en is de bloemkoolwijk een geliefde wijk om te wonen. Van achterstandsituaties, zoals in de probleemwijken van de jaren '50 – '60 het geval is, is geen sprake. Wel dreigt er een sluipende labiliteit te ontstaan doordat andere typen wijken een grotere vooruitgang boeken dan de bloemkoolwijken. Hierdoor bestaat de kans dat de bloemkoolwijk steeds verder afzakt en niet langer meer een geliefde wijk zal zijn zo als dat nu het geval is. Over het algemeen zijn de bloemkoolwijken in stedelijke omgevingen eerder rotte plekken dan bloemkoolwijken in landelijke omgevingen.

Of onderstaande problematiek voorkomen had kunnen worden is maar de vraag. Iedere woonwijk verkeert in het spanningsveld van zich wijzigende woonbehoeften, nieuwe woningbouw, technische gebreken in de woningvoorraad en demografische veranderingen. Deze wijzigingen kunnen hun uitwerking hebben op de wijk. 'Het hoort tot de cyclus die een wijk eens in haar bestaan meemaakt' (van der Steeg, 2006). Opmerkelijk is dat het niet alleen de bewoners zijn die klagen. Ook de niet-bewoners hebben klachten.

De problemen zullen van paragraaf 6.1 tot en met 6.4 aan de hand van de vier thema's wonen, woonomgeving, sociaal klimaat en voorzieningen behandeld worden. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een samenvatting in paragraaf 6.5.

6.1 Wonen

Zoals in hoofdstuk drie is beschreven zijn de bloemkoolwijken destijds ontworpen vanuit drie gedachten: ontmoeting, variatie en kleinschaligheid. Men wou, na de grootschalige bouw in de jaren '50 – '60, terug naar de menselijke maat. Deze gedachten vertaalde zich in een ontwerp waarin het groen, het watersysteem en de ontsluiting top down en los van elkaar zijn neergelegd, waarna de tussenliggende vlekken gevuld zijn met bouwblokken (zie afbeelding 3.7). Dit had als resultaat dat er geen samenhang tussen de verschillende onderdelen was, en dat de ontstane openbare ruimtes en woningen zich afkeerden van het groen. De voorzijden van de woningen waren georiënteerd op het erf, de achterzijde op het groen, zie afbeelding 6.1. Daarnaast was er geen wezenlijk verschil tussen de voor- en achterkant van de woningen doordat zowel voor- als achterzijden afgeschermd waren met hekken en schuurtjes. Hierdoor is de oriëntatie van de woningen slecht en de overgang tussen woning en woonomgeving groot. Bezoekers in de wijk verdwalen door de grote hoeveelheid aan kronkelwegen, doodlopende straatjes en erven die teveel op elkaar lijken. Straten lopen dood op woonerfen of worden doorsneden door niet oversteekbare busbanen. De wijk wordt niet voor niets verwaaldwijk genoemd (afbeelding 6.2).

Deze opzet van de wijk functioneert hedendaags, onder andere door de toegenomen individualisering, niet meer. De aandacht in de wijken ligt steeds meer op de individuele woning, de mensen trekken zich terug op hun eigen kavel. De onduidelijke ruimtelijke situaties die zijn ontstaan worden door de bewoners zelf weggeorganiseerd door middel van schuttingen, afscheidingen en gescheiden ingangen. Afbeelding 6.3 laat zien dat de schuttingen het beeld in de wijk op sommige plekken overheersen. Dit heeft onder andere als resultaat dat

Afb. 6.1: de achterzijde van de woningen is georiënteerd op het groen

Afb. 6.3: de houten schuttingen bepalen vaak het beeld aan de achterzijde van de woningen, hierdoor neemt de sociale cohesie af

Afb. 6.2: de wijken worden door bezoekers vaak verdwaalwijken genoemd, bovenstaande afbeelding geeft weer dat de gemeente alles in het werk stelt om dit niet zo te laten zijn

Afb. 6.4: centraal op het woonerf was eerst een plantsoen dat door het toegenomen autoverkeer is omgevormd tot vier parkeervakken

de sociale cohesie in de wijk afneemt. De doorsteekjes en achterompaden worden een steeds groter probleem door de toenemende overlast van hangjongeren en vandalisme (R. van Gemert, 2010).

De gemeenschappelijke woonkamers, zoals ze destijds zijn bedacht, doen daardoor weinig tot geen dienst meer. Iets meer dan de helft van de woningen in bloemkoolwijken was ooit huur. Wat je ziet is dat in deze tijd de corporaties massaal hun woningen proberen te verkopen. Zoals in hoofdstuk vijf al aan bod is gekomen zijn de woningen, ondanks hun goede kwaliteit, wel een opknabbeurt nodig. De corporaties gaan ervan uit dat de kopers die woningen zelf opknappen en onderhouden. Door de woningen relatief goedkoop aan te bieden verwachten de corporaties dat deze tactiek werkt, maar het is een makkelijke en verkeerde gedachte. Je ziet in diverse wijken dan ook dat dit niet gebeurt. De bewoners (kopers) hebben hier ook geen reden toe omdat ze door het opknappen van hun woning de waardeontwikkeling hiermee niet enorm kunnen beïnvloeden. Als dat wel zo zou zijn geweest, hadden zaken er heel anders voorgestaan. Om het achterstallige beeld in onderhoud van de woningen tegen te gaan zouden de corporaties dus eerst zelf de woningen moeten opknappen om ze vervolgens te verkopen.

Maar er is nog een andere reden waarom de corporaties hun woningen verkopen. Was sinds de *'Nota Mensen, Wensen, Wonen'* de verkoop van huurwoningen nog hoog op de agenda gezet als vernieuwingsstrategie voor de transformatieopgaven, de laatste jaren zijn sommige corporaties gedwongen om de woningen te verkopen doordat ze weinig geld hebben. Dit als gevolg van de belasting die ze sinds kort over hun vermogen moeten betalen, en het geld dat door het Ministerie wordt weggetrokken voor het opknappen van de achterstandswijken.

6.2 Woonomgeving

De openbare ruimte in de bloemkoolwijken staat onder druk door ruimteclaims. Net als in de vroeg-naoorlogse woonwijken zijn de bloemkoolwijken destijds ruimer ontworpen met minder ruimte voor auto's dan ze uiteindelijk gebouwd en gebruikt worden. De openbare ruimte bepaalt in sterke mate de identiteit van de omgeving. Hedendaags staat de openbare ruimte vol met auto's en is er bovendien sterk verdicht. Afbeelding 6.4 laat zien dat plantvakken op het erf zijn omgevormd tot parkeervoorzieningen. Het straatbeeld oogt rommelig en de gebruikswaarde is laag. De parkeerplekken zijn lukraak neergelegd. Op een bewonersavond sociale veiligheid in de wijk Bargeres te Emmen stond de verkeersoverlast zelfs bovenaan de lijst met problemen die aangepakt moeten worden (gemeente Emmen, 2009). In het boek *'Woonerfgoed. Angelslo, Emmerhout en Bargeres; woonerven als levende cultuur'* wordt beschreven dat de doodsklap voor de bloemkoolwijken de opname van de wijken in het *'Reglement van Verkeersregels'* was, waardoor de wijk geen stedenbouwkundig systeem meer was maar een verkeerssysteem. Deze verschuiving kwam niet alleen in de bloemkoolwijken voor, je zag dit in heel Nederland.

De openbare ruimte heeft zijn beste tijd gehad. De erven zijn vaak stenige ruimten, waar de auto's overheersen (afbeelding 6.5). De houten bielzen die vaak als afscheiding of als element werden gebruikt zijn langzaamaan weggerot en de paden (asfaltverharding) zijn ook aan vernieuwing toe, afbeeldingen 6.6 en 6.7 tonen dit aan. Zoals afbeelding 6.8 laat zien mag ook het groen een grondige opknabbeurt ondergaan. De problemen in de openbare ruimte zorgen ervoor dat de waardeontwikkeling van het onroerend goed in de bloemkoolwijken achter blijft bij het landelijk gemiddelde.

Afb. 6.5: de erven in de bloemkoolwijken zijn vaak stenige ruimten

Afb. 6.6: materialisering in de openbare ruimte is op, zo ook de betonproducten op deze afbeelding

Afb. 6.7: materialisering in de openbare ruimte is op, zo ook de houten bielzen (kenmerkend voor de bloemkoolwijken) op deze afbeelding

Afb. 6.8: wat voor de materialisering geldt, geldt ook voor het groen in de wijk

Groen

In tabel 6.1 is te zien dat de bloemkoolwijken de enige type wijken zijn, die van 2002 – 2006 een daling hebben meegemaakt wat betreft de tevredenheid met het groen. In deze tabel is ook de opmerkelijk sterke stijging van de tevredenheid over het groen in de probleemwijken te zien. Ondanks dit scoren de probleemwijken nog wel altijd het laagst.

Het buurtgroen in de wijk heeft geen samenhang, het ligt als losse plukjes rondom de woningen gegroepeerd. Door de vele overhoekjes, die door de opzet van de wijk zijn ontstaan, is er veel snippergroen in de wijk wat voor de nodige beheerproblematiek zorgt. Afbeelding 6.9 laat een voorbeeld van het snippergroen zien dat er enigszins verwaarloosd uitziet. Afbeelding 6.10 laat een stuk snippergroen zien dat door een bewoner is aangekocht. De bewoner heeft het aangetrokken bij zijn of haar tuin. Gevolg is een netter straatbeeld. Het groen heeft ook geen functie meer, het wordt niet meer gebruikt door de bewoners.

De huidige problematiek in het groen wordt aangevoerd door de bezuinigingen die de gemeenten doorvoeren, er is nauwelijks budget voor beheer & onderhoud. Juist de inrichting en het beheer zijn van grote invloed op de waardering van een plek en het omliggende vastgoed. Dit heeft de nodige gevolgen in deze 'groene' wijken. Daar waar zowel gemeenten als corporaties groenbezit hebben wordt het onderhoud niet goed op elkaar afgestemd. De ene week komt de gemeente voor onderhoud van plantvak A, de week erop komt de hovenier van de corporatie om naastgelegen plantvak B te onderhouden. De bewoners van de wijk ervaren dit als achterstallig onderhoud.

	NL gemiddelde	Bloemkoolwijk	Probleemwijk
Tevreden	0	-1	+3
Ontevreden	0	+2	-2

Tabel 6.1: procentuele toe- en afname (2002-2006) tevredenheid met groen in de bloemkoolwijk (bron: Bloemkoolwijk een getto?)

Een minder groene openbare ruimte kan nadelige gevolgen hebben voor:

- *Minder goed sociaal leefklimaat;*
- *Minder gezondheid;*
- *Minder recreatiemogelijkheden en speelplekken voor kinderen;*
- *Minder natuurbeleving;*
- *Minder goed economisch vestigingsklimaat;*
- *Lagere woningwaarde;*
- *Minder natuur in de stad;*

(Bron: Mens & Omgeving, Van Hall Larenstein)

Door het achterstallige onderhoud kookt de beplanting over, wordt het groen ontoegankelijk en neemt de sociale veiligheid in de wijk af. Afbeelding 6.11 laat een door groen omsloten speelvoorziening zien. Met het winterbeeld is er nog enigszins zicht op de speelvoorziening. Maar straks als het blad weer aan de bomen en struiken verschijnt is er totaal geen toezicht meer van buitenaf. Een deel van deze problematiek was te voorkomen door een ander gebruik van plantmateriaal. Destijds zijn de wijken veelal aangeplant met bosplantsoen en volgens het *wijker-blijversysteem*. Dit hield in dat snelgroeiende plantensoorten als wilg en populier gebruikt werden om de wijk snel een groen beeld te geven. Afbeelding 6.12 geeft de problematiek hiervan uitstekend weer. De populier aan de linkerkant zorgt voor zoveel wortelopdruk dat de verharding jaarlijks opengebrouwen moet worden om de wortels weg te halen. De sierbeplanting, die vaak als onderbeplanting werd toegepast, zou dan uiteindelijk het beeld overnemen. Zij het niet dat deze soorten als hazelaar veel te groot waren voor de kleine plantvakken in de wijk. Daarnaast ontdekte men in de bloemkoolwijken de concurrentiestrijd tussen het inheemse bosplantsoen dat gemengd was aangeplant. Langzaam groeiende planten moesten het afleggen tegen de snelle groeiers waardoor een eentonig beeld is ontstaan wat betreft het sortiment. Hierdoor zijn de beheerafdelingen verplicht jaarlijks terug te keren voor een onderhoud.

De snelgroeiende soorten zijn in de meeste wijken echter nooit weggehaald. Dit kwam mede door de slechte communicatie richting de bewoners. Het verwijderen van de bomen leverde felle kritiek van de bewoners en boomstichting op. Hierdoor moeten de beheerafdelingen van gemeente extra inspanningen leveren om het groen te behouden voor de wijk. De planten zijn op een dusdanige leeftijd dat uitval van takken een normale

zaak zijn. Ook daar waar het groen aan verharding is gelegen zijn er veel problemen met het opdrukken van de verharding, zoals afbeelding 6.12 laat zien.

De problemen van het wijker-blijversysteem zag je overal, zo ook in diverse stadsparken. De gemeente Arnhem heeft voor stadspark Sonsbeek de 'Sonsbeek-methode' opgesteld (zie bijlage 2). In deze methode is communicatie het sleutelwoord. De methode draait om begrip, vertrouwen en participatie van burgers. De gemeente Arnhem heeft geleerd dat burgers niet bij voorbaat lastig zijn, maar juist betrokken.

Speelvoorzieningen

Destijds, bij de opzet van de wijk, was ontmoeting één van de sleutelbegrippen. De bloemkoolwijken waren wijken met veel jonge gezinnen en kinderen, net als dat nu het geval is in de vinex-wijken. Dit zag je terug in het aantal speelvoorzieningen in de wijk. Zo had elk erf zijn eigen speelvoorziening. Deze speelvoorziening bestond meestal uit 2 á 3 kleine speeltoestellen. Voor de grotere speeltoestellen konden de kinderen naar de groenzone waar de schoolpleinen gelegen waren.

Hedendaags zijn de speelvoorzieningen in de bloemkoolwijken in verval geraakt. Dit heeft een aantal oorzaken. Enerzijds de veranderende bevolkingssamenstelling en het veranderend gebruik van bewoners. Anderzijds het toegenomen autoverkeer.

Afb. 6.9: snippergroen, kleine en moeilijk beheersbare plantvakken. Zo hier aan de zijkant van de woning

Afb. 6.11: speelvoorziening omsloten door groen

Afb. 6.10: hier een voormalig stuk snippergroen dat aangekocht is door de bewoners en is aangetrokken bij de tuin

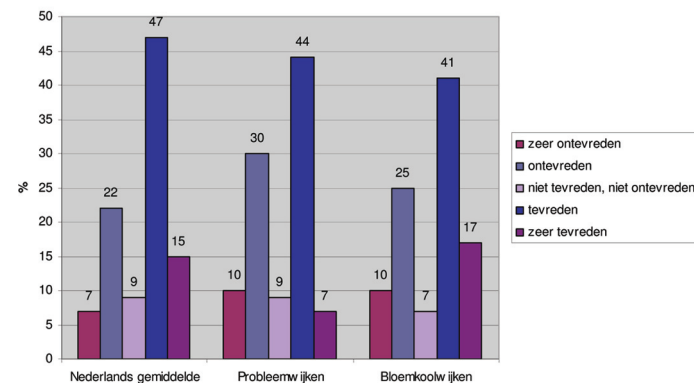
Afb. 6.12: de populier links op de afbeelding zorgt voor veel opdruk waardoor de wortels jaarlijks verwijderd moeten worden om onveilige situaties te voorkomen

De speelvoorzieningen verzuipen tussen de auto's en worden nog weinig gebruikt. Veel jonge kinderen in de wijk zijn er niet meer, de kinderen die er nog wel zijn durven er niet te spelen omdat oudere kinderen het gebruiken als hangplek doordat er te weinig voorzieningen zijn voor hun eigen leeftijdscategorie. Hierdoor is vandalisme zoals vernieling en graffiti aan de orde van de dag.

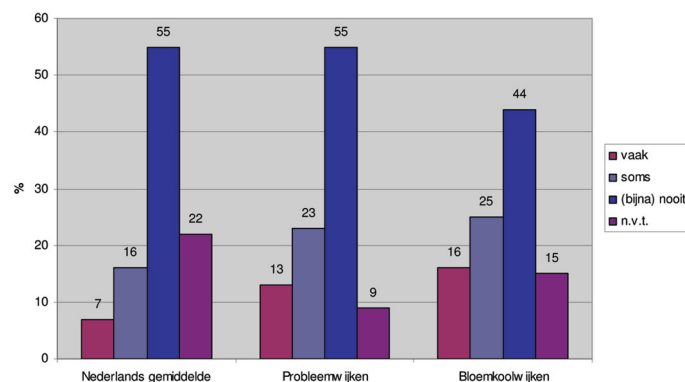
Bovenstaande heeft tot gevolg dat de tevredenheid, als het gaat om speelvoorzieningen, in de bloemkoolwijk slecht is. Figuur 6.1 laat zien dat alleen de speelvoorzieningen in de probleemwijken slechter scoren. Vandalisme in de wijk (vernielingen en graffiti) komen dan ook steeds vaker voor. Juist door graffiti en minder schone straten kan de sociale veiligheid ernstig aangetast worden, zo blijkt uit onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen: in het programma *Nieuwslicht* van 7 januari 2009 is te zien dat het merendeel van de mensen een flyer, die aan hun fiets is bevestigd, meeneemt als de straat netjes oogt en er geen graffiti aanwezig is. Wanneer de straat echter vervuild is en muren beklad zijn gooit het merendeel de flyer op de grond. Figuur 6.2 laat zien dat het voor komen van vernielingen (van telefooncellen, bus- of tramhokjes) in de bloemkoolwijken het hoogst is.

6.3 Sociaal klimaat

De woonerven – die ook wel de gemeenschappelijke woonkamers van de buurt worden genoemd – functioneren niet meer door de toegenomen individualisering en steeds diverser wordendesamenleving (afb. 6.13). Voeg daarnog de opkomst van de mondialisering en de netwerksamenleving bij, die ongetwijfeld hun invloed hebben gehad op individu en maatschappij, maar voor een deel ook enorm worden gemythologiseerd. Mensen zouden hun contacten en bezigheden niet meer in de buurt willen

Figuur. 6.1: mate van tevredenheid met speelvoorzieningen in verhouding tot andere type wijken (bron: Bloemkoolwijk een getto?)

Figuur. 6.2: voorkomen van vernielingen in bloemkoolwijk ten opzichte van andere type wijken (bron: Bloemkoolwijk een getto?)

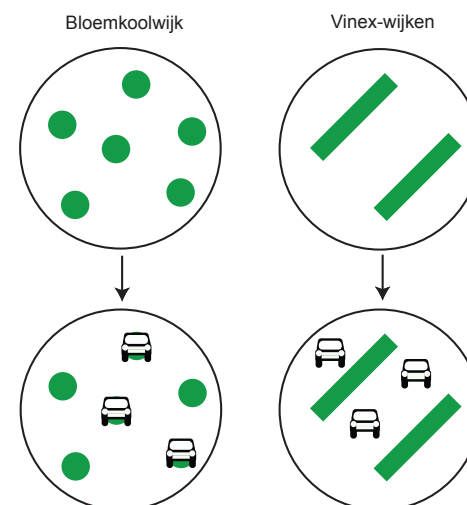
zoeken, maar alleen nog binnen een wijde actieradius en het *worldwide web*; niet zomaar meer op basis van wat je toevallig tegenkomt maar doelgericht, thematisch, geagendeerd. Daarbij zou geen buurtbetrokkenheid passen, geen openbare ruimte als ruimte voor ontmoeting en geen ommetjes die leiden tot mentale toe-eigening van en hechting aan de plek (Gemeente Emmen, 2007).

Volgens de cultuurwetenschap kan de ‘wereldspeler’, zoals de mens van tegenwoordig ook wel wordt genoemd, echter zijn spel alleen goed spelen vanuit een veilige thuishaven waarvoor hij zich medeverantwoordelijk voelt. Zonder dat dit teveel tijd kost. Hij heeft tegengewicht nodig van de trage wereld, een vertrouwde sociale- en fysieke omgeving, waartoe zowel een afgeschermd privé-domein als een met anderen gedeelde omgeving hoort. En een programma, waar niet alleen te vinden is waar je al op uit was, maar waar ook toevallige, opgezochte ontmoetingen plaatsvinden.

Mensen gebruiken de buitenruimte steeds minder. De voordeur geeft geen toegang tot het woonerf, maar opent zich direct een weg naar ver weg. De auto's staan te dicht op de woningen. Hiermee wordt niet gesuggereerd dat auto's in vinex-wijken niet te dicht op de woningen staan. Ook daar staan de auto's voor- en naast de woningen. Echter, geredeneerd vanuit de ontwerpfilosofie van de bloemkoolwijken zijn deze grote hoeveelheden auto's niet gewenst. Je ziet dat de auto's in de bloemkoolwijken beslag leggen op de openbare ruimte. In de vinex-wijken doen de auto's geen afbraak aan de openbare ruimte. Afbeelding 6.14 verduidelijkt dit.

Afb. 6.13: een verregaande vorm van individualisering?

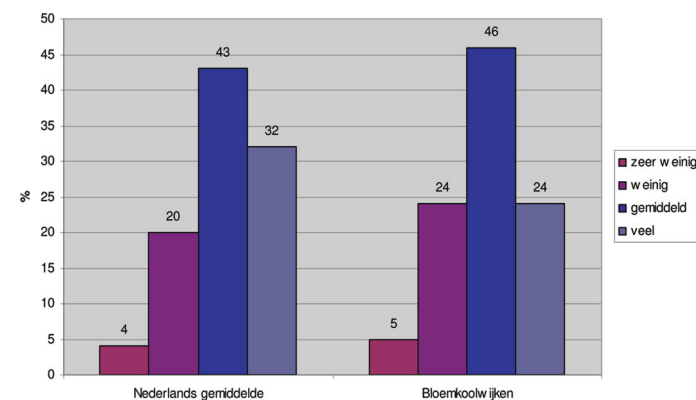
Afb. 6.14: in de bloemkoolwijken doen de auto's wel afbraak aan de openbare ruimte, in de vinex-wijken niet

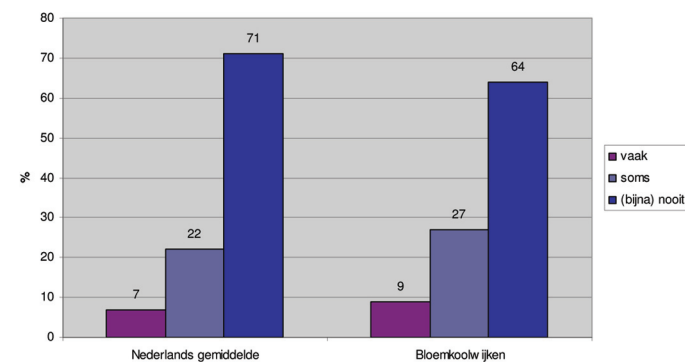
Afb. 6.15: de beleving van de mensen veranderd. Mensen plaatsen hoge heggen om hun tuin om meer privacy te krijgen

Afb. 6.16: het gedrag van de mensen veranderd

Figuur 6.3: omgang buurtbewoners in bloemkoolwijk ten opzichte van Nederlands gemiddelde (bron: Bloemkoolwijk een getto?)

Figuur. 6.4: overlast van jongeren in bloemkoolwijken ten opzichte van Nederlands gemiddelde (bron: Bloemkoolwijk een getto?)

De beleving van de mensen verandert ook. Afbeelding 6.15 geeft dit prima weer. Steeds meer mensen plaatsen de laatste tijd hoge heggen om hun voortuin, waarschijnlijk om meer privacy te krijgen. Dit heeft weer gevolgen voor de sociale cohesie in de wijk. Mensen willen wel de baten maar niet de lasten. Een mooi voorbeeld daarvan is dat de mensen een groene woonomgeving pretenderen, echter het blad dat elk najaar weer van de bomen valt wordt als zeer lastig ervaren. Het regent in die tijd meestal klachten bij de behorende afdelingen van de gemeenten. Ook het beeld wat de bewoners en de gemeente bij de buitenruimte hebben verschilt nog al eens. Zo had ik tijdens mijn onderzoek een gesprek met een bewoonster van de wijk Stroinkslanden in Enschede. Zij vertelde mij dat het beeld wat bewoners als 'laag' waardeerden bij de gemeente als 'basis' werd gewaardeerd.

Daarnaast is het veranderende gedrag van bewoners een punt van aandacht. Ondanks dat de bewoners van afbeelding 6.16 geen recht hebben op een uitgang vanaf hun achtertuin hebben zij deze toch gerealiseerd. Hierdoor wordt de groenstrook als toevoer route gebruikt, met verwaarloosd groen tot gevolg. Figuur 6.3 laat zien dat de sociale cohesie in de bloemkoolwijk onder het landelijke gemiddelde ligt. Openbare ruimten verloederen zodat ze voor hangjongeren juist aantrekkelijk zijn. Figuur 6.4 laat zien dat de overlast door jongeren in de bloemkoolwijken boven het landelijk gemiddelde ligt.

Tegenwoordig laten mensen zich niet meer sturen door fatsoen, maar door regels en wetten. Het gevolg is een puur op regels gericht gedrag. Mensen zien hun verantwoordelijkheid slechts in relatie tot zichzelf, niet meer in relatie tot anderen. Zo onttaarde wat bedoeld was als een beschavingsoffensief in een ontwerpoorlog. Menig woonstraat en woonerf verwerden tot een bonte uitstraling van strepen, banden, signaleringen,

paaltjes, drempels en noem maar op, ondersteunt door stapels voorschriften en geboden (gemeente Emmen, 2007). Daardoor werd de openbare ruimte in de woonerven niet fraaier, maar wel duurder. Het meest tegengestelde effect was nog wel dat het woonerf juist door deze maatregelen precies datgene werd waarvoor men het wilde behoeden: een verkeersruimte.

Sociale veiligheid creëer je in vier stappen:

- 1. zorg dat de omgeving 'schoon' is;*
- 2. zorg dat de omgeving 'heel' is;*
- 3. zorg dat de omgeving 'veilig' is;*
- 4. zorg voor een fysieke inrichting die de mensen uitdaagt.*

Huishoudsamenstelling

De huishoudsamenstelling in de wijken is aan het veranderen. Niet alleen in de bloemkoolwijken, maar ook in de andere typen wijken. Voor de bloemkoolwijk geldt echter dat de veranderingen, in negatieve zin, sneller gaan dan in de andere typen wijken. Waar de bloemkoolwijk in 2006 nog het grootste aandeel gezinnen met kinderen had is dit de laatste jaren steeds meer aan het afnemen. Zo was het aandeel gezinnen met kinderen in 1990 nog 58%, in 2006 was dit aandeel gezakt naar 33%. Een afname van maar liefst 25%, tegenover een landelijke afname van 16%. Daar waar de gezinnen met kinderen een afname laten zien, doet zich een toename van het aantal eenpersoonshuishoudens en paren zonder kinderen voor.

In hoeverre deze huishoudsamenstelling gevolgen heeft voor de sociale cohesie in de wijk is moeilijk in te schatten, wel heeft dit gevolgen voor de vele speelvoorzieningen in de wijk die steeds minder gebruikt worden. Bekend is dat kinderen en hun ouders op de buurt zijn gericht en onderlinge contacten nastreven. Eenpersoonshuishoudens en paren zonder kinderen zijn daarentegen minder op de buurt gericht. Vanuit deze gedachte zou dit een afname van de sociale cohesie tot gevolg hebben. Zij het niet dat met de toenemende vergrijzing het aantal ouderen groter wordt. Van ouderen is ook bekend dat zij veel sociale cohesie genereren.

Opleidingsniveau

Naast de huishoudsamenstelling is ook het opleidingsniveau aan veranderingen onderhevig. Dit geldt niet alleen voor de bloemkoolwijken, maar voor alle andere typen wijken. Kenmerkend van de bloemkoolwijk is dat de wijk het laagste percentage lager opgeleiden en het hoogste percentage midden opgeleiden kent. Het percentage hoger opgeleiden ligt net iets boven het Nederlandse gemiddelde. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het opleidingsniveau in de wijk vrij hoog is in vergelijking tot andere typen wijken. Het percentage lager opgeleiden is de laatste jaren afgenomen, en het percentage midden- en hoger opgeleiden is toegenomen. In tabel 6.2 is te zien dat dit beeld zich in alle typen wijken voordoet, en zelfs nog sneller dan in de bloemkoolwijken. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het opleidingsniveau, in verhouding tot de andere type wijken, aan het afnemen is.

Prognose bevolking- en huishoudsamenstelling:

- *het aantal huishoudens blijft op peil door enerzijds de toegenomen individualisering en anderzijds de afgenomen bevolkingsgroei. Hierdoor is er tot ver na 2010 sprake van een aanzienlijke bouwopgave;*
- *de prognose is dat het aandeel huishoudens zelfs nog licht toeneemt. Waren er in 2006 nog 7,15 miljoen huishoudens, eind 2010 zullen dit 7,36 miljoen huishoudens zijn en in 2030 wordt de grens van 8 miljoen gepasseerd (8,10 miljoen);*
- *ondanks de afgenomen bevolkingsgroei blijft er tot 2034 een lichte groei zichtbaar (tot 17 miljoen inwoners), pas daarna neemt de bevolking af;*
- *de grote van het huishouden neemt nog steeds af. De prognose is dat een gemiddeld huishouden in 2010 uit 2,21 personen bestaat, in 2020 zal dit 2,12 zijn en in 2030 nog maar 2,07. Hieruit afgeleid neemt het aantal alleenstaanden toe met 500 000 en stijgt het aantal samenwonenden zonder kinderen met 200 000. Het aantal gezinnen met kinderen daalt met 150 000;*
- *pas na 2020 gaat in twee provincies het inwoneraantal afnemen;*
- *het sterftecijfer zal in de toekomst toenemen door de toenemende vergrijzing. Het aantal 65-plussers neemt toe met 1,35 miljoen (tot 2026), het aantal 80-plussers groeit met 312 000. Dat is maar liefst een toename van 53%;*
- *door de toegenomen vergrijzing daalt de beroepsbevolking (20-64 jaar) met 400 000;*

6.4 Voorzieningen

De mensen in de bloemkoolwijken zijn nog steeds tevreden met de voorzieningen in de wijk. Hieruit concluderend kan gezegd worden dat het aanbod aan voorzieningen op orde is. Net als bij de woningen het geval is, zijn ook de voorzieningen aan een opknapbeurt toe. De uitstraling van de voorzieningen verwaarloosd een beetje waardoor ze in de toekomst misschien niet meer zo aantrekkelijk zijn om te bezoeken als nu nog het geval is.

6.5 Samenvatting

De problematiek in de bloemkoolwijken is niet zo ernstig als dat in de probleemwijken het geval is. Wel gaan de negatieve veranderingen in de wijk sneller dan in andere typen wijken. Opmerkelijk is dat de klachten over de wijk ook afkomstig zijn van niet-bewoners, zij geven onder andere aan dat ze vaak verdwalen in de wijk. De wijken functioneren hedendaags niet meer. Door de toegenomen individualisering worden de '*gemeenschappelijke woonkamers*' steeds minder gebruikt. De mensen trekken zich terug op hun eigen kavel. Daarnaast geeft de voordeur geen toegang tot het woonerf, maar opent het direct een weg naar buiten de wijk, omdat de auto's tekort bij de woningen staan.

Er is geen samenhang tussen de verschillende onderdelen en de wijken zijn een bonte verzameling geworden van allerlei palen, drempels, verkeersborden waardoor het straatbeeld rommelig is en de gebruikswaarde laag. De bloemkoolwijk is het enige type wijk dat een daling heeft meegemaakt als het gaat om de tevredenheid van het groen. Dit heeft een verband met de bezuinigingen die zijn doorgevoerd in het beheer en onderhoud bij de gemeenten en natuurlijk ook de leeftijd van het groen.

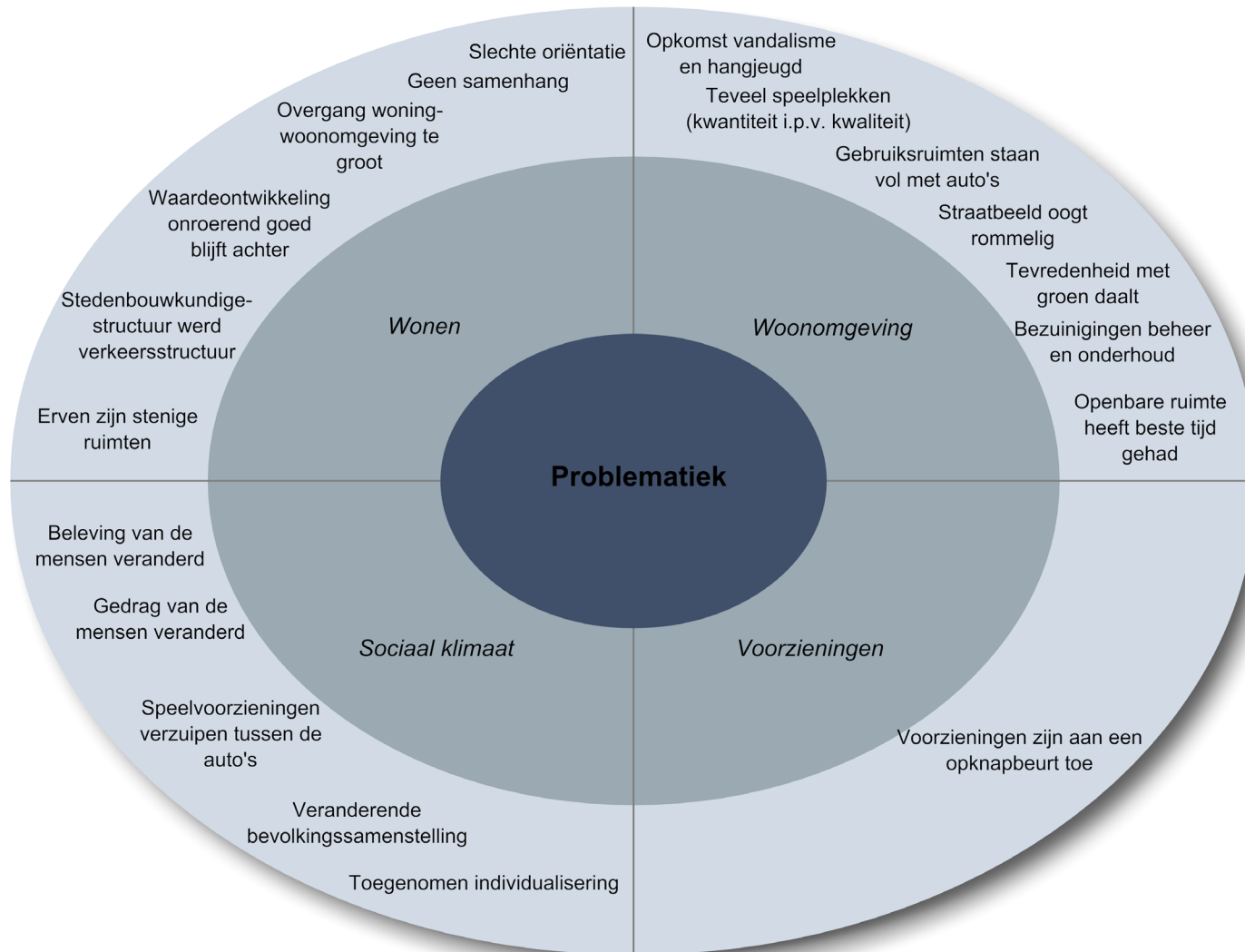
Veel plantvakken kunnen wel een opknapbeurt gebruiken. Daarnaast is ook de materialisering in de buitenruimte op.

De vele speelvoorzieningen in de wijk worden steeds minder gebruikt. Dit heeft een verband met de veranderende bevolkingssamenstelling. Er komen steeds minder gezinnen met kinderen, terwijl het aandeel paren zonder kinderen en alleenstaanden groter wordt. Destijds bij de aanleg van de wijk lag de nadruk ook op kwantiteit in plaats van kwaliteit, je ziet dat de meeste wijken ook met minder speelvoorzieningen toe kunnen. Figuur 6.5 geeft in één oogopslag de problematiek van de bloemkoolwijken weer, onderverdeeld naar de vier thema's wonen, woonomgeving, sociaal klimaat en voorzieningen.

	NL gemiddelde	Bloemkoolwijk	Probleemwijk
Hoog opleidingsniveau	+7	+5	+7
Midden opleidingsniveau	+15	+13	+13
Laag opleidingsniveau	-22	-17	-17

Tabel 6.2: procentuele toe- en afname (1986-2006) van het opleidingsniveau (bron: Bloemkoolwijk een getto?)

Figuur 6.5: Problematiek van de bloemkoolwijken samengevat

Vernielingen komen in de bloemkoolwijken het meeste voor. Hier een bushokje dat vernield is in de wijk Beijum in Groningen (bron: http://2.bp.blogspot.com/.../s1600/IMG_0002.JPG)

7. HOE IS DE PROBLEMATIEK ONTSTAAN?

Zoals uit voorgaande hoofdstukken blijkt, staat de openbare ruimte in de bloemkoolwijken onder druk. Dit heeft verschillende oorzaken. Deze problematiek heeft ook gevolgen voor de wijk. De waardering van bewoners voor de wijk neemt af en de openbare ruimte wordt minder gebruikt. In dit hoofdstuk is geprobeerd een antwoord te geven op de vragen: hoe is de problematiek ontstaan, en hoe kan deze problematiek worden opgelost. Daarnaast is er ook gekeken voor wie de problematiek gevolgen heeft en of er een samenhang tussen de problemen is. Van paragraaf 7.1 tot en met 7.4 zal achtereenvolgens worden ingegaan op de relatie tussen oorzaak en gevolg (7.1), voor wie de problematiek gevolgen heeft (7.2), waar de problematiek kan worden aangepakt (7.3) en of er een samenhang tussen de problemen waar te nemen is (7.4). Het hoofdstuk wordt afgesloten met een samenvatting in paragraaf 7.5.

7.1 Oorzaak en gevolg

Om het ontstaan van de problematiek boven tafel te krijgen is eerst gekeken naar de oorzaak en het gevolg. Oorzaak en gevolg zijn weergegeven in de probleemboom, die te vinden is in figuur 7.1. Zoals uit het figuur is af te lezen staat de oorzaak van de verloedering van de openbare ruimte onder de dikgedrukte streep beschreven, de gevolgen staan beschreven boven de streep. De tekst in de grijze cirkel is de centrale problematiek zoals die uit dit rapport naar voren is gekomen.

7.1.1 Oorzaak

Dat de openbare ruimte in de bloemkoolwijken onder druk staat heeft volgens dit onderzoek een aantal oorzaken. Deze oorzaken zullen hieronder apart behandeld worden, ze zijn ook te vinden in de probleemboom.

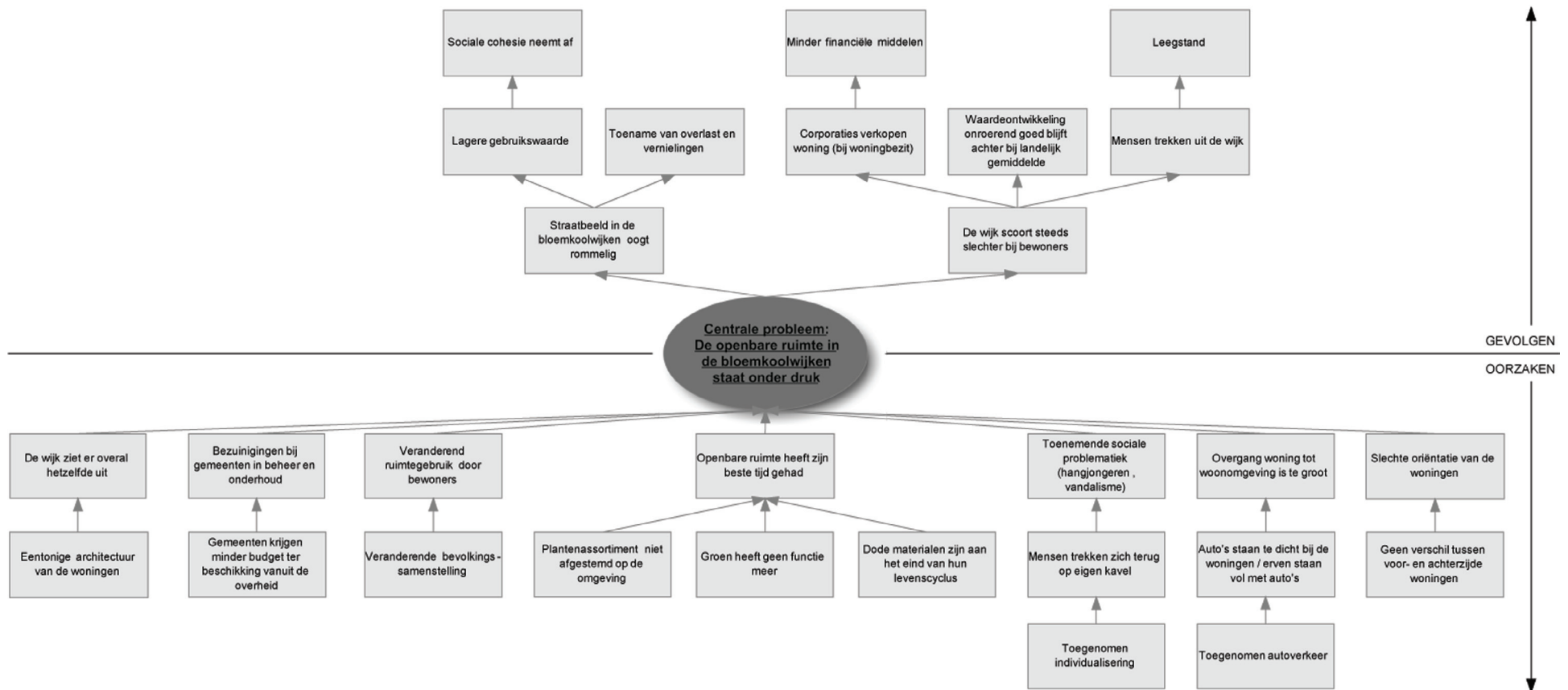
De wijk ziet er overal hetzelfde uit

De bloemkoolwijken zijn opgebouwd uit erven. Tijdens de realisatie van deze wijken in de jaren '70 - '85 werd een grote diversiteit wat betreft de architectuur van de woningen nagestreefd. Het was zelfs één van de ontwerpprincipes voor de bouw van de bloemkoolwijken (variatie). In diverse wijken is te zien dat de architectuur van de woningen helemaal niet gevarieerd is. Erven zien er hetzelfde uit als het gaat om de ruimtelijke opbouw en architectuur. Zo hebben bewoners nog wel eens het idee dat ze in het juiste erf zijn, terwijl dat helemaal niet het geval is. Uit het interview dat ik had met Drs. Jan-Derk van 't Rot, deskundige op het gebied van sociale veiligheid, blijkt dat de sociale veiligheid afneemt doordat de wijk overal hetzelfde is.

Bezuinigingen bij gemeenten in beheer en onderhoud

De laatste jaren krijgen de gemeenten steeds minder budget vanuit het Rijk, dit ziet men terug in het budget dat de gemeenten reserveren voor het beheer en onderhoud van de openbare ruimte. Met de huidige crisis is het budget voor onderhoud en beheer er alleen maar meer op achteruit gegaan. Daarnaast hebben de gemeenten lang de waarde van goed groen in hun stad niet ingezien. Dit alles heeft ervoor gezorgd dat groenonderhoud altijd tegen minimale kosten uitgevoerd moest worden. Vooral in de groene wijken, waar de bloemkoolwijk er één van is, zie je dit terug. Groenstroken worden extensief beheerd (afbeelding 7.1), onkruidbeheersing wordt minimaal uitgevoerd (afbeelding 7.2) en het groen wordt met grote machines rigoureus onderhouden. Hierdoor groeit beplanting buiten het plantvak, is er veel onkruid aanwezig op de verharding en in de plantvakken en is de kwaliteit van het groen benedenmaats. De beeldkwaliteitsniveaus, zoals diverse gemeenten ze opgesteld hebben, voldoen bij lange na niet. Er

Figuur 7.1: Probleemboom

staat meer onkruid dan wenselijk, er ligt meer vuil op straat dan wenselijk en streefbeelden voor het groen worden niet behaald. Gelukkig zien de meeste gemeenten steeds meer de waarde in van goed groen in de stad. Steeds meer gemeenten investeren sinds kort in de groenvoorziening in de wijken. Hierdoor lijkt het erop dat groen steeds hoger op de politieke agenda komt te staan, waardoor er meer geld beschikbaar komt voor zowel de aanleg, als het onderhoud van goed groen.

Veranderend gebruik openbare ruimte

De bloemkoolwijken zijn destijds gebouwd als reactie op de eentonige hoogbouw van vlak na de oorlog. In de bloemkoolwijken stond ontmoeting, variatie en kleinschaligheid centraal. De wijken kenmerkten zich door een grote hoeveelheid aan openbare ruimte, onder andere vertaald naar gemeenschappelijke woonkamers waar speelvoorzieningen ten overvloede waren.

Met de veranderende bevolkingssamenstelling, het aandeel kinderen neemt steeds verder af en het aantal ouderen neemt verder toe, voldoen de 'woonkamers' niet meer aan de eisen van deze tijd. Er zijn steeds minder kleine kinderen in de bloemkoolwijk, ook de leeftijd waarop kinderen de deur uit gaan is de laatste jaren alsmaar afgenomen. Gevolg is dat de speelvoorzieningen steeds minder gebruikt worden. Gepensioneerden bijvoorbeeld, stellen hele andere eisen aan hun woonomgeving (afbeelding 7.3). Hier zal in de toekomst meer aandacht aan besteed moeten worden.

Afb. 7.1: door extensief beheer kruipt de beplanting buiten het plantvak en in dit geval zelfs tegen de muur

Afb. 7.2: door een beperkt onderhoudsbudget wordt de onkruidbeheersing steeds extensiever, met dit beeld tot gevolg

Openbare ruimte heeft zijn beste tijd gehad

De openbare ruimte in de bloemkoolwijken is versleten. Kijkend naar de leeftijd van de wijk en de tijd wanneer ze gebouwd zijn, is dat ook niet zo vreemd. De meeste inrichtingselementen staan anno 2010 tussen de 25 – 40 jaar in de wijk en tijdens de aanleg van de wijk speelde duurzaamheid nog niet een zodanig grote rol als tegenwoordig. In de tijd van de bloemkoolwijken deden het bosplantsoen, de houten bielzen en de grasstenen hun intrede. Deze bleken na verloop van tijd zeer lastig te onderhouden en hadden geen lange levensduur. Tegenwoordig zie je in de vinex-wijken allerlei duurzame materialen terugkomen als RVS (roestvast staal), natuursteen, duurzaam hardhout en gebakken materialen. Zo hebben bijvoorbeeld de houten bielzen uit de tijd van de bloemkoolwijken plaatsgemaakt voor de nieuwe en moderne schanskorven. Deze korven van metaal, zie afbeelding 7.4, zijn gevuld met stenen van willekeurige kleur en grootte. Voor deze kwaliteit moet betaald worden, en je kunt je afvragen of het in het kader van duurzaamheid wel duurzaam is om materialen met een levensduur van 40 jaar na 20 jaar te verwijderen. Dit ziet men ook steeds vaker in de particuliere tuin. Er worden dure vlonders van tropisch hardhout aangelegd met een levensduur van ongeveer 30 jaar, maar meestal zie je de vlonders na 15 jaar verdwijnen, omdat de mensen dan weer aan wat anders toe zijn. De levensduur van het materiaal zal dus veel beter moeten worden afgestemd op de inrichting.

Daarnaast is bekend dat het bosplantsoen veel te groot was voor de kleine plantvakken in de wijk. Het groen in de bloemkoolwijken woekert en de ene boom gunt het licht niet aan de andere stervende struik. Gemeenten moesten jaarlijks terugkomen om forse ingrepen te doen. Dit gebeurde niet altijd (onder andere door gebrek aan financiële middelen en kennis) waardoor de beplanting overhing, van binnen hol werd en de verlichting zijn

Afb. 7.3: gepensioneerden stellen andere eisen aan hun leefomgeving dan kinderen (bron: www.google.nl)

Afb. 7.4: schanskorven, verkrijgbaar in verschillende afmetingen en diverse vormen

functie niet meer kon doen doordat het volledig omringd was met groen. Tevens ontbraken destijds bij de aanleg van de wijk goede beheer- en onderhoudsplannen waarin ingrijpmomenten en streefbeeldens omschreven stonden. Bij nader onderzoek onder de gemeenten waar de referentiestudies plaatsvonden bleek bij alle gemeenten een beheerplan nog steeds te ontbreken. De gemeenten gaven wel aan er druk mee bezig te zijn. Helaas wordt er tot op heden vooral naar eigen inzicht ingegrepen en niet volgens een afgesproken stramien. Hierdoor is het moeilijk geld voor onderhoud te reserveren. Verder is het moeilijk om naar een eindbeeld toe te werken omdat elke beheerder een eigen inzicht en visie op het groen heeft, en dus ook daar naar zal handelen. Bijkomend nadeel door het woekerende groen is de veiligheid voor automobilisten. Deze hebben geen overzicht meer waardoor onveilige situaties kunnen ontstaan.

Voor wat betreft het toepassen van groen is er destijds bij de aanleg van de wijk te weinig rekening gehouden met het eindbeeld van de beplanting, ook is er destijds niet goed gecommuniceerd naar bewoners dat de snelgroeiende soorten na een aantal jaren verwijderd zouden worden. Hierdoor staat de beplanting die voor tientallen jaren al verwijderd had moeten worden nog steeds in de wijk en bezorgen ze de gemeente (en bewoners!) veel overlast door takbreuk en het opdrukken van de verharding.

Sociale problematiek in de wijk neemt toe

De steeds verder toenemende individualisering is niet iets wat zich alleen in de bloemkoolwijken voordoet, je ziet dit terug in heel Nederland. Door de toenemende individualisering neemt het aantal huishoudens toe, maar neemt het aantal personen per huishouden af. Gevolg is dat mensen zich steeds meer terugtrekken op hun eigen kavel. En zoals in hoofdstuk zes ook

al beschreven is leent de wijk zich door haar stedenbouwkundige opzet daar slecht voor. De gemeenschappelijke woonkamers worden niet meer gebruikt. Allemaal factoren die de sociale cohesie in de wijk negatief beïnvloeden.

Overgang woning tot woonomgeving is te groot

Uit voorgaande hoofdstukken is gebleken dat de tevredenheid met betrekking tot de parkeervoorzieningen verschillende reacties heeft opgeleverd. Uit de 'Master Thesis' van Patricia Eenink (zie literatuurlijst) komt naar voren dat mensen in de bloemkoolwijken tevreden zijn met de parkeervoorzieningen in de wijk. Uit de gesprekken en andere literatuur (wijkprogramma Barges 2009-2014 en Woonerfgoed) blijkt het tegenovergestelde. De ruimten staan vol met auto's en de parkeervoorzieningen zijn één van de grootste problemen in de wijk. Uit de referentiestudie blijkt inderdaad dat de erven vol staan met auto's. Diverse afbeeldingen in dit rapport bewijzen dat. De grote hoeveelheid aan auto's, kort op de woningen, zorgen ervoor dat de bewoners te snel geneigd zijn de auto te nemen voor recreatie en ontmoetingen. Doordat de gemeenschappelijke woonkamers vol staan met auto's worden ze steeds minder gebruikt.

Slechte oriëntatie van woningen

Door de slechte oriëntatie van de woningen zijn de ruimtes in de bloemkoolwijk onduidelijk. Oorzaak hiervan is dat er geen verschil tussen de voor- en achterzijde van woningen is. Dit maakt de overgang tussen prive en openbaar lastig. Schuurtjes staan vaak aan de voorzijde van de woningen, en de achterzijden zijn afgeschermd door schuttingen.

Hieronder nog enkele voordelen van groen:

- *Ontmoetingen in het groen vergroten de betrokkenheid van de bevolking. Hierdoor wordt de buurt minder kwetsbaar voor vervuiling, vandalisme en sociale veiligheid;*
- *Steeds meer onderzoeken tonen de sociaal-maatschappelijke betekenis van groen aan. Hoe meer mensen gebruik maken van een gebied waar groen aanwezig is, hoe meer toezicht/ controle er is. Wat positieve gevolgen voor de veiligheid heeft. Dit geldt alleen voor gebieden waar het groen van voldoende kwaliteit is en goed onderhouden is;*
- *Een groene leefomgeving leidt tot vermindering van alle vormen van criminaliteit. Variërend van diefstal tot moord;*
- *Contact met groen vermindert de stress (en dus kosten van burn-outs en arbeidsongeschiktheid) en het bevordert het herstel van patiënten (minder ligdagen);*
- *Groen in de directe leefomgeving betekent meer bewegen en een verbeterd concentratievermogen;*
- *Hoe meer groen, des te minder gezondheidsklachten. Het blijkt dat het aantal gezondheidsklachten met 0,15% per inwoner daalt voor elke 10% meer groen in de leefomgeving;*
- *Veel groen zorgt voor een waardevermeerdering van onroerend goed (dus meer opbrengsten eigenaar) en meer belastingopbrengsten (overheid);*

(Voor nog meer voordelen, en aantoonbare en onderbouwde bronnen zie www.degroenestad.nl)

7.1.2 Gevolg

Dat de openbare ruimte in de bloemkoolwijken onder druk staat heeft ook gevolgen. Die gevolgen zullen in deze paragraaf aan bod komen.

De wijk scoort steeds slechter

Doordat de kwaliteit van de openbare ruimte steeds verder afneemt scoort de wijk steeds slechter. Zoals al meerdere malen in dit rapport aan bod is gekomen scoort de bloemkoolwijk op veel fronten nog goed, zij het niet dat andere typen wijken met grotere stappen vooruitgang boeken. Dit heeft als gevolg dat de bloemkoolwijk steeds minder populair wordt en er dus mensen zullen vertrekken uit de wijk. Hierdoor kan leegstand ontstaan. Daarnaast blijft daardoor de waardeontwikkeling van het onroerend goed achter bij het landelijke gemiddelde.

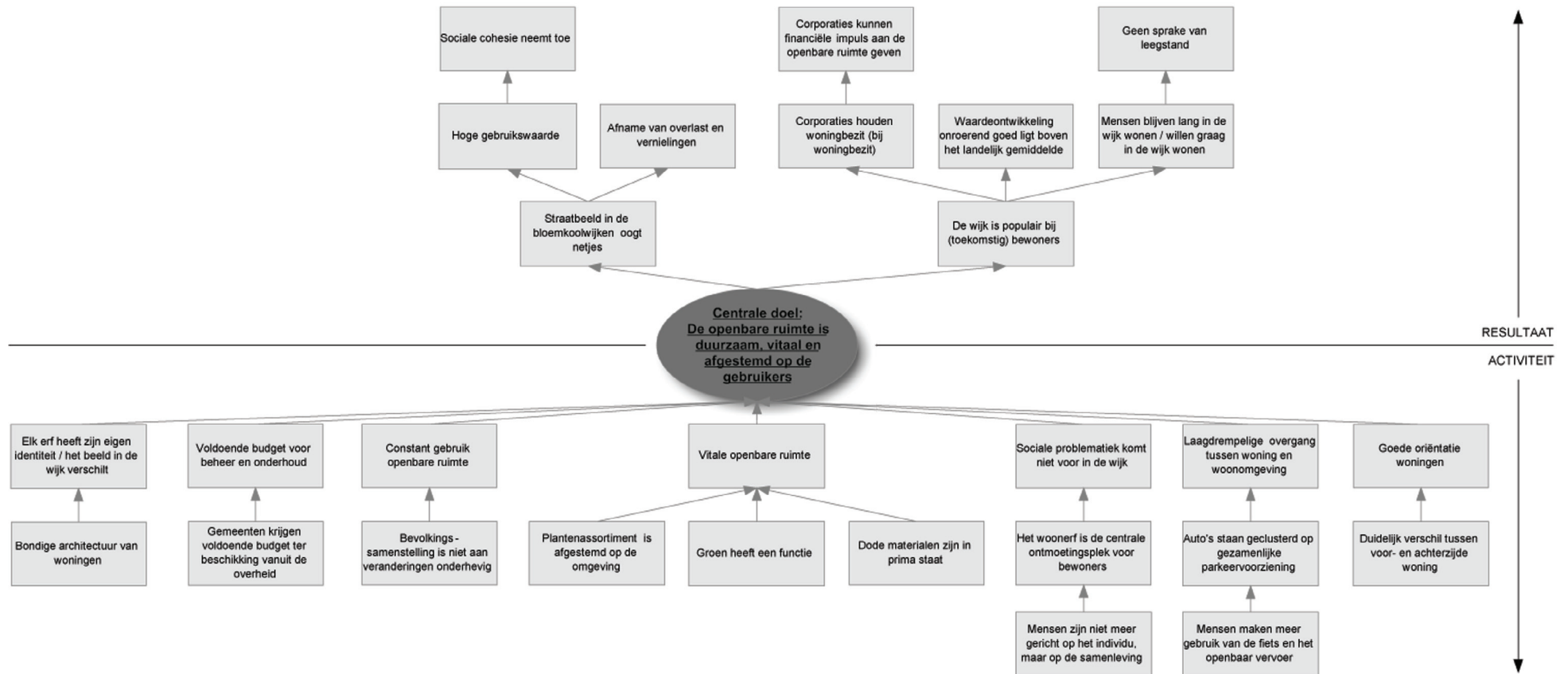
Straatbeeld in de bloemkoolwijken oogt rommelig

Een groot deel van de ontmoetingen tussen mensen vinden plaats in de openbare ruimte. Het groen speelt daarin een belangrijke rol. Mede door de toegenomen individualisering en de afname van de kwaliteit van de openbare ruimte, neemt de leefbaarheid in de wijk steeds verder af. Mensen gaan voor ontmoeting en recreatie de wijk uit. Gevolg is dat de mensen in de buurt elkaar niet meer kennen. De sociale cohesie in de wijken neemt steeds verder af waardoor de overlast van omwonenden en hangeugd alleen maar toeneemt.

7.2 Voor wie heeft de problematiek gevolgen?

De problematiek in de bloemkoolwijken hebben voor zowel de bewoners, gemeenten als eventueel aanwezige woningcorporaties gevolgen. Afhankelijk van het exacte probleem zijn de bewoners vaak de dupe. Zij zijn namelijk de gebruikers van de buitenruimte, en zij hebben het meeste

Figuur 7.2: Doelboom

baat bij een goed functionerende buitenruimte. Daarnaast is een slecht functionerende buitenruimte ook nadelig voor de gemeente en woningcorporatie. De gemeenten moeten hierdoor meer investeren in de aanpak, en de waardeontwikkeling van het onroerende goed neemt af.

7.3 Waar kun je de problematiek aanpakken?

Met dit rapport wordt duidelijk gemaakt dat de bloemkoolwijken een subtielere aanpak verdienen dan de vroeg-naoorlogse wijken. Grote sloop- en renovatieprojecten zijn in de bloemkoolwijk dan ook niet aan de orde. Transformeren en hier en daar meer kwaliteit toevoegen levert veel meer op. Zowel vanuit het ruimtelijk-, sociaal- als milieuoogpunt. Ook al duurt het misschien langer.

De doelboom geeft een goed beeld van de centrale doelstelling en wat er moet veranderen om dat doel te bereiken en welke positieve gevolgen het halen van het doel *kan* hebben. Een doelboom is een reactie op de probleemboom waarin alle negatieve uitspraken worden omgevormd tot positieve uitspraken. Zo wordt het centrale probleem uit de probleemboom omgevormd tot een positieve uitspraak: *'De openbare ruimte is duurzaam, vitaal en afgestemd op haar gebruikers'*. Aan de hand van deze doelboom, die te zien is in figuur 7.2, kunnen dus een aantal activiteiten en resultaten beschreven worden. Wel moet worden opgemerkt dat niet alle activiteiten en resultaten te beïnvloeden zijn. Zo is bijvoorbeeld de bevolkingssamenstelling moeilijk te sturen, alsmede de toenemende individualisering.

7.3.1 Activiteiten

Volgens de doelboom moeten een aantal activiteiten worden ondernomen om het centrale doel te behalen. Deze activiteiten worden hieronder achtereenvolgens beschreven.

Elk erf heeft zijn eigen identiteit

Om de wijken beter herkenbaar te maken zal elk erf zijn eigen identiteit moeten krijgen. Dit kan bijvoorbeeld door ingrepen in de openbare ruimte, maar ook door enkele bouwblokken in de wijk te verwijderen en te vervangen voor nieuwbouw.

Meer budget voor beheer en onderhoud

De bloemkoolwijken kenmerken zich door een grote hoeveelheid aan groene openbare ruimte dat tegen minimale kosten beheerd moeten worden. Een goed onderhouden openbare ruimte zorgt niet alleen voor een mooi straatbeeld, het verbeterd ook de sociale veiligheid in de wijk. Hiervoor is dus wel meer budget nodig. Voor het verkrijgen van meer budget is alleen wel heel wat creativiteit nodig. Overheden draaien de kraan met subsidies steeds verder dicht. Hierdoor lijkt een creatieve oplossing niet te voorkomen kunnen worden. Bij creatieve oplossingen kan gedacht worden aan het creëren van win-win situaties (vervangen riolering en groenstrook in één werkgang), het uitgeven van groen middels bewonersparticipatie, onderhoud door scholieren (maatschappelijke stages worden op het middelbaar onderwijs verplicht), of door een deel van de kosten proberen te verhalen bij zorgverzekeraars.

Bevolkingssamenstelling die constant is

Deze factor is moeilijk te beïnvloeden. Het zijn ontwikkelingen die een land meemaakt. Het beste kan op de veranderende bevolkingssamenstelling geanticipeerd worden.

Uit onderzoek van het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP) blijkt dat gemeenten steeds vaker de participerende burger zoekt. Uit de enquête van het IPP blijkt onder ander dat:

- 45,5% van de 145 gemeenten een participatie nota heeft;
- 83,4% van de gemeenten uit het onderzoek afspraken in het collegeprogramma hebben staan over het bevorderen van burgerparticipatie;
- 60,7% van de gemeenten uit het onderzoek een verordening burgerinitiatief heeft;
- de gemeenteraad een onduidelijke rol speelt bij burgerparticipatie. Er worden nauwelijks afspraken gemaakt;
- 40,7% van de gemeenten uit het onderzoek specifiek ambtenaren heeft aangesteld om zich bezig te houden met burgerparticipatie. Daarnaast zijn er ook gemeenten waarbij alle beleidsmedewerkers activiteiten verichten op dit terrein;
- processen van burgerparticipatie weinig worden geëvalueerd door gemeenten.

Verder blijkt uit het onderzoek van het IPP dat de themabijeenkomsten en inspraakavonden de meest gebruikte vorm van participatie is. Ook zijn enquêtes, stad-, dorps- of wijkgesprekken veelgebruikte methoden. Het internetforum blijkt daarentegen minder populair te zijn.

Vitale openbare ruimte

Zoals in paragraaf 7.1.1 al aan bod is gekomen is de openbare ruimte versleten en hebben de materialen het einde van hun levensduur bereikt. De openbare ruimte in de bloemkoolwijken is daarom aan renovatie toe.

Bij de renovatie van de bloemkoolwijk kan gedacht worden aan bewonersparticipatie. Samen met de buurtbewoners en de gemeente kan de beeldkwaliteit voor de plantvakken in de wijk opgesteld worden. Bewoners nemen daarna het reguliere onderhoud over van de gemeente. Hierdoor worden de bewoners betrokken bij de wijk en krijgen zij een verantwoordelijkheidsgevoel.

Participatie is altijd een proces en nooit een project, het heeft zijn tijd nodig. Bij een participatief proces is ook altijd sprake van een gedeeld belang. Een sterke verankering in de plaatselijke politiek, maatschappelijke organisaties, gemeenschap en eventueel ook het bedrijfsleven is dus een absolute must. Van te voren moet een structuur uiteengezet worden waarin verantwoordelijkheden afgebakend, gedeeld en benoemd worden. Verder is het belangrijk dat toezeggingen juridisch, budgettair en bestuurlijk waargemaakt kunnen worden. Door participatie wordt de betrokkenheid van bewoners bij de wijk alleen maar groter. En door kleine participatieprojecten direct uit te voeren laat de gemeente niet alleen zien dat het de bewoners serieus neemt, maar stimuleert het ook andere bewoners om mee te doen.

Daarnaast zal het toekomstige beeld van de openbare ruimte in de bloemkoolwijken bepaald moeten worden door de kwaliteit van het groen, dus niet langer door de kwantiteit. De vele bomen en heesters die elkaar het licht niet meer gunnen moeten plaatsmaken voor twee of drie mooie, gezichtsbepalende

bomen die het lange tijd blijven doen. Ook moet het veel te grote bosplantsoen, dat sterk aan concurrentie onderhevig is plaatsmaken voor laagblijvende heestersoorten die de bodem zoveel mogelijk bedekken. Hierdoor wordt het aantal schoffelbeurten tot een minimum beperkt.

Sociale problematiek komt niet voor in de wijk

Een goede sociale cohesie in de wijk betekent goede contacten tussen de buurtbewoners en dus minder overlast van omwonenden. Een goede sociale cohesie tussen buurtbewoners begint onder andere bij een goed functionerende openbare ruimte. In veel wijken, niet alleen in bloemkoolwijken, worden wijkfeesten gehouden om de sociale cohesie tussen de bewoners te stimuleren. Echter in het boek *'De sociale cohesie voorbij, actieve burgers in achterstandswijken'*, staat beschreven dat deze wijkfeesten de sociale cohesie helemaal niet bevorderen. De bewoners een verantwoordelijkheidsgevoel geven voor hun leefomgeving zou een veel beter medicijn geweest zijn. Vooral in de bloemkoolwijken, waar de gemeenschappelijke woonkamers in ieder erf moesten zorgen voor sociale cohesie is het haast ondenkbaar dat een hele buurt elkaar kent. Hier zou het erf voldoende zijn. Kortom, de openbare ruimte opwaarderen en bewoners betrekken in het proces.

Laagdrempelige overgang tussen woning en woonomgeving

De overgang tussen de woning en de woonomgeving is te groot. Dit komt onder andere door de toegenomen netwerksamenleving en het toegenomen aantal auto's in de wijk. Door de auto's te centreren op kleine vlekken in de wijk zullen de erven niet meer zo vol komen te staan met auto's. Hierdoor moeten huishoudens in de wijk met een tweede auto twee á drie minuten lopen om bij hun auto te komen. De kans dat buurtbewoners elkaar hierdoor tegenkomen en een praatje maken is groot. Bovendien

zal daardoor groen moeten worden opgeofferd, iets wat de bewoners van bloemkoolwijken niet zo erg vinden omdat er zoveel van is, zo blijkt uit het *'Wijkprogramma Bargeres 2009-2014'*. Dit is weer gunstig voor gemeenten gezien het gebrek aan financiële middelen voor het beheer en onderhoud.

Goede oriëntatie woningen

Door een goede oriëntatie van de woningen neemt de leefbaarheid in de wijk toe. Een goede oriëntatie kan bijvoorbeeld bereikt worden door de schuurtjes, die nu nog aan de voorzijde van de woningen staan, te verplaatsen naar de achterzijde. Hierdoor krijgt de voorzijde van de woningen een eigen identiteit. Het onderzoekslab van *'Nederland Wordt Anders' (NWA)* stelt in haar onderzoek zelfs voor om de gemeenschappelijke woonkamers naar de achterzijde van de woningen te verplaatsen, zodat er aan de voorzijde en tussen de bouwblokken voldoende ruimte voor de auto's overblijft (afbeelding 7.5).

7.3.2 Resultaten

De uit te voeren activiteiten en het te behalen doel hebben een aantal resultaten tot gevolg, die in deze paragraaf aan bod komen.

Net straatbeeld

Een hogere gebruikswaarde heeft een aantal resultaten. Allereerst zal de openbare ruimte in de wijk meer gebruikt worden. Daarnaast zal ook het omliggende onroerend goed in waarde stijgen en zal de sociale cohesie in de wijk aanzienlijk verbeteren.

De wijk scoort steeds beter

Door de ingrepen in de openbare ruimte zal de bloemkoolwijk niet langer meer in verval zijn. Bewoners waren al tevreden

met hun woning maar zijn dat nu ook met de openbare ruimte en het groen. De openbare ruimte wordt veel gebruikt en er wordt geïnvesteerd in de wijk.

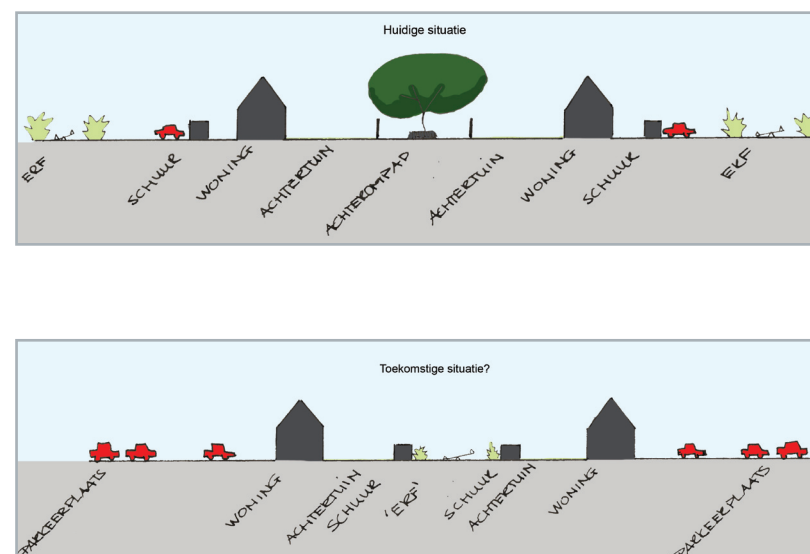
7.4 Is er een samenhang tussen de problemen?

Zoals uit bovenstaande paragrafen al blijkt is er veel samenhang tussen de problemen. Hierdoor is een integrale aanpak absolute noodzaak. Een openbare ruimte die in verval is geraakt heeft zijn doorwerking gehad op de sociale cohesie in de wijk. Een veranderende bevolkingssamenstelling heeft ervoor gezorgd dat de speelvoorzieningen in de openbare ruimte steeds minder worden gebruikt. Het toegenomen autoverkeer heeft er mede voor gezorgd dat mensen een veel grotere actieradius kennen als destijds tijdens de aanleg van de wijken.

7.5 Samenvatting

De problematiek in de openbare ruimte van bloemkoolwijken heeft een aantal oorzaken. Twee daarvan, de veranderende huishoudsamenstelling en toegenomen individualisering, zijn moeilijk te voorkomen. Het zijn trends die zich in heel Nederland voordoen. Hiermee moet geprobeerd worden om te gaan. De overige oorzaken zijn de eentonige architectuur van de woningen, bezuinigingen in het beheer en onderhoud, een te grote overgang tussen woning en woonomgeving, een versleten openbare ruimte en een slechte oriëntatie van de woningen. Deze oorzaken zijn fysiek van aard en hiervoor kunnen oplossingen worden aangedragen. De gevolgen zijn een lage gebruikswaarde, een afname van tevredenheid met de wijk en een afname van de leefbaarheid in de wijk. Om deze gevolgen aan te pakken is meer budget nodig voor beheer en onderhoud, heeft de openbare ruimte een opknappbeurt nodig, moeten bewoners meer bij de wijk betrokken worden en moeten de auto's een minder dominante rol in de erven gaan spelen.

De grote vraag is dan ook hoe bestaande uitgangspunten anno 'nu' kunnen worden vertaald. Dit wordt verder uitgewerkt in de tweede fase van dit afstudeeronderzoek.

Afb. 7.5: de huidige- en toekomstige situatie van de bloemkoolwijk volgens het onderzoekslab van de NWA

8. CONCLUSIE

In dit hoofdstuk wordt een antwoord gegeven op de hoofdvraag van dit onderzoek. De hoofdvraag, zoals die in paragraaf 1.2 ook aan bod is geweest, luidt:

“Welke problemen spelen zich af in de openbare ruimte van bloemkoolwijken?”

Zoals meerdere malen in dit rapport naar voren is gekomen doet de problematiek zich hoofdzakelijk voor in de openbare ruimte van de bloemkoolwijken. Sociale problemen als een toenemend aantal hangjongeren en vernielingen komen ook voor. Deze problemen hebben hun uitwerking op de openbare ruimte. De woningen in de wijk zijn van goede kwaliteit. Wel zie je dat de bloemkoolwijken, net als alle andere typen wijken, onderhevig zijn aan landelijke trends als een veranderende bevolkingssamenstelling en de toegenomen individualisering. Op veel punten scoort de bloemkoolwijk nog beter dan andere type wijken. Wel zie je dat andere typen wijken een snellere vooruitgang boeken waardoor de bloemkoolwijken over een aantal jaren wel in de gevarenzone kunnen komen. Vooral de tevredenheid met de openbare ruimte neemt af. De bloemkoolwijk is zelfs het enige type wijk dat een daling van de tevredenheid kent met groen over de periode 2002 – 2006.

De problemen die zich in de bloemkoolwijken voordoen hebben veelal een samenhang met de landelijke trends. Zo zie je dat speeltoestellen steeds minder gebruikt worden doordat er minder kinderen in de wijk zijn en de samenleving steeds individualistischer is geworden. Door de toegenomen individualisering zijn de mensen steeds meer op zichzelf, hierdoor neemt de sociale cohesie in de buurt af en kent de

wijk een toename van het aantal hangjongeren en vernielingen. Ook wordt de openbare ruimte steeds minder gebruikt. Door het extreem toegenomen autoverkeer staan de erven vol met auto's en staan de auto's tot vlak voor de woning. Volgens de gebruikte literatuur zorgt dit ervoor dat de mensen de openbare ruimte steeds minder gebruiken. De meningen over de parkeerproblematiek verschillen nogal. Blijkt uit het onderzoek van Patricia Eenink dat mensen erg tevreden zijn over de parkeervoorzieningen, in het wijkprogramma Bargeres 2009 – 2014 wordt geschreven dat de parkeerproblematiek juist één van de grootste problemen is. De vraag is dan ook maar of deze problematiek afkomstig is van de bewoners of niet-bewoners. Je ziet namelijk dat de onduidelijke structuur van de wijk, zoals die in dit rapport aan de orde is geweest, voor de bewoners helemaal geen probleem is. Voor de bezoekers is dit wel het geval.

Dan zijn er ook nog problemen die los staan van de landelijke trends. Zo is de openbare ruimte in de bloemkoolwijken aan vervanging toe doordat straatmeubilair verouderd is en de beplanting veel onderhoud nodig heeft om in stand gehouden te kunnen worden. Gezien de leeftijd van de wijk, tussen de 25 – 40 jaar, is het ook niet zo vreemd dat de openbare ruimte een grondige opknapbeurt nodig heeft.

Daarnaast hebben de bezuinigingen bij de gemeente, in het beheer en onderhoud, ook hun uitwerking op deze 'groene' wijken. Beheer en onderhoud moet tegen minimale kosten uitgevoerd worden, waardoor een rommelig straatbeeld is ontstaan van overhangend en kwalitatief slecht groen, veel onkruid op de verharding en versleten straatmeubilair. Hierdoor nodigt de openbare ruimte ook steeds minder uit tot gebruik. Daarnaast kun je je afvragen of de regels die de bewoners in acht moesten nemen (zie paragraaf 3.2) nog wel na worden

geleefd. De erven staan vol met auto's, mensen onderhouden hun tuinen steeds minder en zoals uit dit rapport ook al naar voren is gekomen zijn de sociale contacten steeds minder.

Aan landelijke trends als een veranderende bevolkingssamenstelling en een toenemende individualisering kan moeilijk gesleuteld worden. In de bloemkoolwijken kan wel op deze trends worden ingespeeld door de openbare ruimte meer in te richten en aan te passen op de wensen van de bewoners en de eisen van deze tijd. Ook kan de sociale cohesie in de wijk verbeterend worden. Dit kan bijvoorbeeld door middel van burgerparticipatie. De erven en het vele snippergroen zijn bij uitstek geschikt hiervoor. Deze kleine vakken met groen zijn voor gemeenten grote kostenposten. Een deel van dit geld (ook participatie kost geld!) kan dan gebruikt worden voor beheer en onderhoud van de grote groenvlakken als de wijkparkjes.

Samengevat zijn er een aantal problemen die hun oorzaak hebben in de landelijke ontwikkelingen en trends. Daarnaast zijn een aantal problemen te verhalen op de leeftijd van de wijk en spelen de toenemende bezuinigingen bij de gemeente een rol. Een nieuw recept voor deze wijken is dus nog niet van toepassing. Het 'gerecht' moet alleen wat meer smaak krijgen door er her en der een snuffje 'zout' aan toe te voegen. Dit kan alleen met een juiste integrale aanpak.

*'Met elkaar, voor elkaar' is het thema van de ChristenUnie waarmee het
aandacht vraagt voor een gezonde samenleving en de veiligheid en
verloeding op straat wil tegengaan (bron: <http://leek.christenunie.nl>)*

9. AANBEVELINGEN FASE 2

In dit hoofdstuk worden de aanbevelingen voor de tweede fase van de afstudeeropdracht beschreven. De aanbevelingen worden beschreven aan de hand van drie thema's: integraal, creativiteit en vertrouwen. Deze thema's worden hieronder toegelicht. Figuur 9.1 geeft de aanbevelingen schematisch weer.

Integraal

Een integrale werkwijze is een absolute must. Niet alleen bij de aanpak van de problematiek, maar ook bij de manier waarop de problemen worden aangepakt. De problemen in de openbare ruimte van de bloemkoolwijken vertonen veelal een samenhang met elkaar. Door een integrale benadering kan met één aanpak meerdere problemen het hoofd worden geboden.

Creativiteit

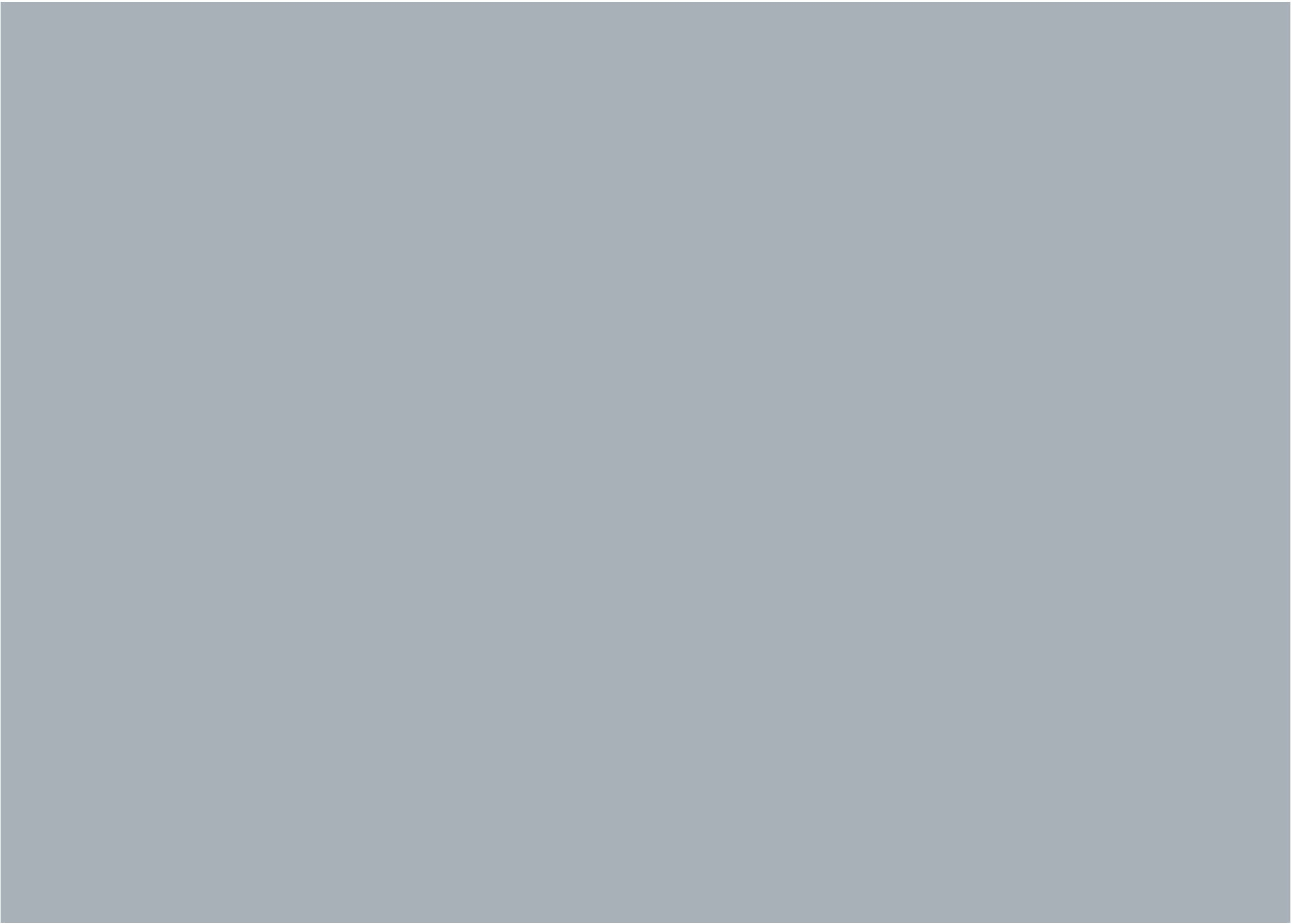
Creativiteit, in de breedste zin van het woord, is een van de sleutelwoorden bij de aanpak van de problematiek. Creativiteit kan op allerlei manieren bereikt worden. Door het organiseren van brainstorms komen soms ideeën boven tafel die erg bruikbaar kunnen zijn. Ook met het budget moet creatief worden omgegaan, omdat gemeenten steeds minder budget beschikbaar stellen en de kranen van de subsidies steeds verder worden dichtgedraaid. Door bijvoorbeeld win-win situaties te creëren kan het zo zijn dat er toch nog potjes met geld vrijkomen. Hierbij kan men denken aan het vervangen van de rioleringen of het afkoppelen van regenwater waardoor de hele buitenruimte op de kop moet.

Vertrouwen

Vertrouwen is en blijft de sleutel tot succes. Wanneer bewoners en betrokken partijen achter het plan of idee staan zijn zij bereidt daarin te investeren en zich er sterk voor te maken. Hierdoor hebben projecten meer kans van slagen.

Aanbevelingen fase 2		
Integraal	Problemen	1+1=2
	Aanpak	Bewoners, corporaties, scholen (maatschappelijke stages), zorgverzekeraars, banken, etc.
Creativiteit	Win-win situaties	Vervangen riolering en plantvakken in één werkgang, afkoppelen regenwater
	Subsidies	Plan onder de aandacht brengen middels een brochure / flyer
	Out-of-the-box	WOW-effect
Vertrouwen	Bewoners en betrokken partijen moeten achter het plan staan	Sleutel tot succes

Figuur 9.1: aanbevelingen fase 2, schematisch weergegeven

BEGRIPPENLIJST

Beeldkwaliteitsniveaus

De meeste gemeenten hanteren beeldkwaliteitsniveaus om het beeld van de openbare ruimte te in kwaliteit uit te drukken. Met een beeldkwaliteitplan kan de gemeente beschrijven welke eisen er gesteld worden aan de verschillende onderdelen in de openbare ruimte. Aan de hand daarvan kan getoetst worden of aan het beeld wordt voldaan. Het beeldkwaliteitsniveau kent, zoals het woord het al zegt, meerdere niveaus. In de meeste gevallen zijn dit hoog, basis en laag. Andere varianten kunnen ook voorkomen.

Buurtgroen

In dit rapport wordt onder buurtgroen de plantvakken in de wijk verstaan. In de bloemkoolwijk bestaat veel buurtgroen uit kleine plantvakken dat ook wel snippergroen genoemd wordt.

Doelboom

Een doelboom is een vervolg op de probleemboom. Alle zaken die in een probleemboom als negatief zijn benoemd zijn in een doelboom omgevormd naar een positieve uitspraak. Op deze manier wordt in één keer duidelijk wat de centrale doelstelling is, en wat er moet veranderen om dat doel te bereiken en welke positieve gevolgen het behalen van het doel kan hebben.

Gebruikswaarde

De gebruikswaarde van de openbare ruimte wordt bepaald door het belang van het gebied voor de woonkwaliteit van de omgeving.

Gemythologiseerd

Gemythologiseerd kan omschreven worden als het doen omschrijven van zaken die voor waar worden aangenomen.

Individualisering

Een ontwikkeling in de samenleving waarbij het individu en zijn behoeften meer centraal komen te staan. Het individu wordt gezien als een op zichzelf staand wezen.

Ingerichte erven

De ingerichte erven zijn de gemeenschappelijke woonkamers van de buurt. Deze erven zijn stenige ruimten en staan vaak vol met auto's.

Inrichtingselementen

Inrichtingselementen zijn onderdelen van de openbare ruimte gemaakt door de mens. Voorbeelden zijn een bankje, prullenbak en speeltoestel.

Laat-naoorlogse woonwijken

Wijken gebouwd in de periode tussen 1970 – 1985. De term laat-naoorlogse wijken wordt door professionals gebruikt in plaats van de term bloemkoolwijken.

Leefomgeving

De leefomgeving is de fysieke woon- en verblijfssituatie voor de bewoners. Het is de inrichting in- en rond de woningen.

Mondialisering

Mondialisering is een woord dat wordt gebruikt bij een voortdurend proces van integratie. Met als centraal kenmerk de wereldwijde arbeidsdeling.

Monofunctioneel

Monofunctioneel is het tegenovergestelde van multifunctioneel. Monofunctioneel houdt in dat een bepaald voorwerp of object maar voor één doeleinde te gebruiken is.

New Urbanism

New Urbanism is één van de stromingen binnen de Stedenbouw uit de twintigste eeuw. In het Nederlands betekent de term letterlijk: *'Nieuwe Stedenbouw'*. Centraal in het New Urbanism staat het maken van een betere toekomst, door het verhogen van de kwaliteit van de leefomgeving. Men probeert dit na te streven door het mengen van de functies wonen, werken en voorzieningen.

Nota 'Mensen, wensen, Wonen'

In de Nota 'Mensen, Wensen, Wonen' heeft het kabinet haar visie op het wonen in de 21^e eeuw neergelegd. Hierbij is de burger centraal gesteld.

Nota Ruimtelijke Ordening

De Nota Ruimtelijke Ordening is een beleidsvoornemen van het Ministerie van VROM. In het beleidsstuk worden beslissingen genomen als het gaat om de ruimtelijke ordening van Nederland. De Nota Ruimtelijke Ordening vormt voor lagere overheden (Provincies en Gemeenten) een richtlijn waaraan zij hun streek- en bestemmingsplannen moeten inrichten. De Nota Ruimtelijke Ordening is meerdere malen herzien, de laatste versie dateert van 2001.

Ontspannen woningmarkt

Een ontspannen woningmarkt wil zeggen dat er veel woningen te koop of ter huur worden aangeboden in de wijk. Een ontspannen woningmarkt kan een gevolg zijn van krimp in een bepaald gebied.

Openbare ruimte

Onder de openbare ruimte wordt de ruimte verstaan die niet privé is. Hieronder valt dus het openbaar groen in de wijk, de openbare speelvoorzieningen, wegen, parkeerplaatsen en voet- en fietspaden. De openbare ruimte is vaak eigendom van de Gemeente, in enkele wijken hebben woningcorporaties ook kleine stukjes van de openbare ruimte in bezit.

Plaatsentheorie van Christaller

De plaatsentheorie van Christaller is een theorie over de spreiding van marktgebieden. Het is één van de belangrijkste theorieën geweest uit de geschiedenis van de geografie en economische geografie. In Nederland is de theorie toegepast in de ruimtelijke inrichting van de bloemkoolwijken waarbij winkelcentra zo werden geplaatst dat ze voor iedereen goed bereikbaar waren.

Probleemboom

Een probleemboom is een instrument waarmee de oorzaak en het gevolg van een probleem te achterhalen is. Centraal in de probleemboom staat altijd het probleem benoemd. De wortels van de boom geven de directe- en achterliggende oorzaken weer, de kroon van de boom geeft de directe en verdere gevolgen weer. In vervolg op een probleemboom is een doelboom.

SEV

SEV staat voor Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting. De SEV is een zelfstandige en onafhankelijke organisatie die zich bezighoudt met het wonen. De SEV wordt gesubsidieerd door het Ministerie van VROM.

Sociale cohesie

Sociale cohesie is de samenhang tussen de bewoners. Is de sociale cohesie groot, dan gaan de bewoners veel met elkaar om. Als de sociale cohesie klein is, is dat niet het geval.

Stichting KEI

Stichting KEI is het kenniscentrum voor de stedelijke vernieuwing. KEI richt zich op de transformatie van de bestaande stad en van de naoorlogse wijken in het bijzonder. Het KEI manifesteert zich op twee manieren: als netwerkorganisatie en als zoekmachine.

Systeembouw

Systeembouw is een (semi)industriële en arbeidsbesparende bouwtechniek, waarbij in korte tijd grote aantallen woningen gebouwd konden worden.

Transformatieopgaven

Transformatieopgaven vinden plaats in binnenstedelijk gebied. Het betreft het herontwikkelen van een bepaald deel van de stad.

Vroeg-naoorlogse woonwijken

Wijken gebouwd in de wederopbouwperiode tussen pakweg 1950 – 1960. Kenmerkend voor dit type wijk is de grote hoeveelheid aan hoogbouw en de slechte staat van de woningen.

VROM

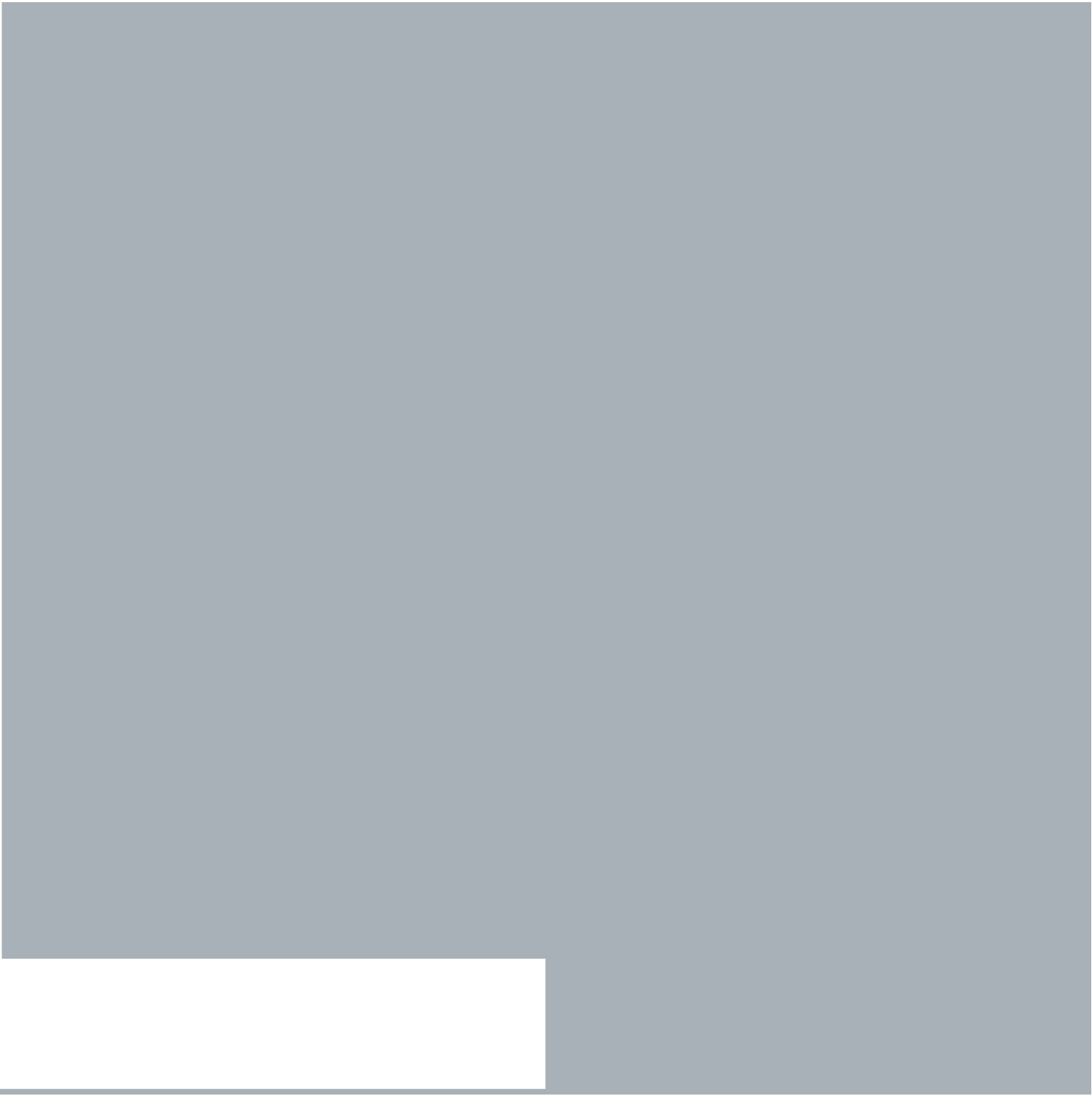
VROM staat voor het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer. Het Ministerie van VROM houdt zich bezig met het landelijke ruimtelijk orderingsbeleid en het milieu- en klimaatbeleid.

Wijkparkjes

In dit rapport wordt onder wijkparkjes de groene openbare ruimte verstaan die tussen de woonblokken doorslingerd. De wijkparken zijn de groene longen voor de bloemkoolwijken en beschikken over veel groen en een goed stelsel van voet- en fietspaden.

Worldwide web

Het worldwide web is een wereldwijde toepassing waarbij documenten en toepassingen worden aangeboden via de computer.

LITERATUURLIJST

- Eenink, P. 2007. *De Bloemkoolwijk een getto? Onderzoek naar de kwaliteit van de bloemkoolwijken in Nederland*. Master Thesis, Universiteit Utrecht, Faculteit Geowetenschappen, Stadsgeografie.
Gedownload via: <http://www.vromraad.nl/info.asp?ID=238>
- Emmen Revisited, 2009. *Wijkprogramma Barges 2009 – 2014*
- Heida, H.R. en Otter, H. J. den. 2007. *VROM-Primos Prognose 2007. De toekomstige ontwikkeling van bevolking, huishoudens en woningbehoefte*. VROM-Publicatie 7437
Gedownload via: <http://www.vrom.nl/infowonen/docs/Primos%20Prognose%202007.pdf>
- Hendriks, M. 2009. Alarmfase voor de bloemkoolwijk. *Blauwe Kamer*, februari 2009, Nr.1, pagina's 22 – 37
- Hendriks, T. 2007. *Woonerfgoed. Angelslo, Emmerhout en Barges, woonerven als levende cultuur*
- Jacobs, J. 1961. *The Death and Life of Great American Cities*. Vertaald in 2009 door M. Polman onder de nieuwe titel: *'Dood en leven van grote Amerikaanse steden'*
- Kempenaar, A. en Wilde, H. de. 2008. *Mens en omgeving, Capita Selecta*. Hogeschool Van Hall Larenstein
- Sabel, P. 2010. *Woekerwijken, zo min mogelijk schoffelen*. De Pers.
Krantenartikel geraadpleegd via: <http://www.depers.nl/binnenland/467923/Woekerwijken.html>
- Steeg, T. van der et al. 2006. *Bloemkoolwijken. Woningvoorraad en bevolkingsdynamiek in laat-naoorlogse woonwijken*. Uitgave van SEV-programma 'Keer de verloedering!
Gedownload via: http://www.sev.nl/publicaties/publicaitem.asp?id_publicatie_open=846
- Stokkum, B. van en Toenders, H. 2010. *De sociale cohesie voorbij: actieve burgers in achterstandswijken*. Pallas Publications – Amsterdam University Press.
- Ubink, M. 2009. Ingrijpen gewenst. *Blauwe Kamer*, februari 2009, Nr.1, pagina's 38 – 41
- VROM-raad, 2009. *Publieke ruimte. Naar een balans tussen beeld, belang en beheer*. Publicatie 073, VROM-raad, Den Haag
Gedownload via: <http://www.vromraad.nl/info.asp?ID=238>

Internetbronnen

CROW Levende Stad, 2010. <http://levende-stad.nl/Nieuws/90087.aspx>. Burgerparticipatie in opkomst. Geraadpleegd op 31 maart 2010

Gemeente Heerhugowaard, 2010. <http://www.rivierenwijk2025.nl>. Website met beeldmateriaal over de ontwikkelingen die gaande zijn in de Rivierenwijk. De Rivierenwijk is een bloemkoolwijk. Geraadpleegd op 14 april 2010

Groene Stad, 2010. <http://www.degroenestad.nl>. Site over de voordelen van groen in de stad. Geraadpleegd op 22 maart 2010

KEI-centrum, 2010. http://www.kei-centrum.nl/view.cfm?page_id=5617. Kenmerken van de openbare ruimte in woonerfwijken. Dossier openbare ruimte. Geraadpleegd op: 28 januari 2010

KEI-centrum, 2010. http://www.kei-centrum.nl/view.cfm?page_id=2782. Verkoop van huurwoningen. Dossier aanpak woningvoorraad. Geraadpleegd op: 29 januari 2010

Krekenbuurt, 2010. <http://krekenbuurt.nl/archief/bloemkoolwijk/info-archief-bloemkoolwijk-02.htm>. Bloemkoolwijken onder vuur. Steeds meer verloedering rond woonerven. Geraadpleegd op: 19 maart 2010

Movisie, 2010. <http://www.movisie.nl/>. Werken met een doelboom. Geraadpleegd op: 22 maart 2010

SEV, 2010. http://www.sev.nl/nieuwsitem.asp?id_bericht_open=1408&zoek=true&zoek_string=budget. Ruggengraat samenleving woont in Bloemkoolwijk. Geraadpleegd op: 29 januari 2010

VARA, 2009
http://omroep.vara.nl/Afleveringen-detail.2257.0.html?cHash=1fe98063ef&tx_ttnews%5BbackPid%5D=2256&tx_ttnews%5Bttnews%5D=10227. VARA Nieuwslicht, uitzending van 7 januari 2009. Geraadpleegd op: 26 februari 2010

Interviews

Ali Zingstra, Emmen Revisited/ Gemeente Emmen. Wijkcoördinator Emmen Revisited. Interview op: 22 februari 2010

André Hardiek, Gemeente Enschede, Wijkbeheerder Zuidwijken. Interview op: 12 februari 2010

Hans Jannink, Corporatie de Woonplaats, Enschede. Interview op: 25 februari 2010

Jan-Derk van 't Rot, Delfini, Nijmegen. Interview op: 26 februari 2010

Karma Woltjer, Secretaris wijkraad BTS (BewonersTeam Stroinkslanden), Enschede.
Interview op: 15 februari 2010

Marina Eenschoten en Markus Götz, Landschapsarchitecte en Stedenbouwkundige Gemeente Enschede. Interview op: 24 februari 2010

Pepijn Bos, Royal Haskoning, Nijmegen. Interview op 26 februari 2010

Peter Homan, Gemeente Groningen, Stadsdeelmanager Noord.
Interview op: 17 februari 2010

Rob van Gemert, Gemeente Groningen, Stedenbouwkundige.
Interview op 17 februari 2010

Rolf Oldejans, Gemeente Enschede
Interview op 6 mei 2010

E-mails:

Goorbergh, F. van den. *De Sonsbeekmethode: werken aan betrokkenheid en acceptatie in het groenbeheer.* (Zie bijlage 2)

BIJLAGEN

Bijlage 1: Aantekeningen interviews specialisten/ deskundigen	84
Bijlage 2: Sonsbeekmethode	95
Bijlage 3: Krantenartikel in De Pers: Woekerwijken, zo min mogelijk schoffelen	100

BIJLAGE 1: AANTEKENINGEN INTERVIEWS SPECIALISTEN/ DESKUNDIGEN

1. Delfini, Jan-Derk van 't Rot

- Delfini is gespecialiseerd in stationsomgevingen;
- Checken voor uitwerken methodiek: CROW-publicatie "Succesvolle Openbare Ruimte";
- Plekken waaraan veel aandacht wordt besteedt zijn sociaal meestal veilige plekken;
- Verloedering tast veiligheid aan;
- Huishoudensamenstelling veranderd dus daarmee ook de sociale cohesie in de wijk, check de bevolkingssamenstelling bij je methodiek!;
- De media heeft ook veel invloed gehad op de sociale veiligheid;
- Twee soorten sociale veiligheid:
 - o Objectieve veiligheid: meetbaar (hoe vaak wordt er gestolen?);
 - o Subjectieve veiligheid: gevoelens (ieder mens en doelgroep anders);
- De keukens in de wijken zijn gericht op het erf, destijds misschien omdat mensen veel in de keukens waren, dat is nu niet meer zo. Doordat magnetronmaaltijden, de vaatwasser en tweeverdieners hun intrede hebben gedaan;
- Zwakke punten op gebied van sociale veiligheid: de wijk lijkt overal hetzelfde;
- Sterke punten op gebied van sociale veiligheid: sociale cohesie in de woonerven is meestal goed, hierdoor ook minder vernieling en problemen;
- Oplossingsrichting?: elk erf zijn eigen identiteit geven;
- Wijken hoeven niet gesloopt te worden, maar men moet meer sturen in de bevolkingssamenstelling, dus 'gestuurd' huisvesten;
- Je kunt nooit van mensen verlangen dat ze een hele wijk kennen, dit lukt dus ook niet middels activiteiten. Dat de mensen hun erfbewoners kennen is voldoende!;
- In het boek "de sociale cohesie voorbij" wordt bovenstaande ook onderbouwd, wijkfeesten werken niet, mensen moeten verantwoordelijk voor hun omgeving worden gemaakt. Dus door bijvoorbeeld participatieprojecten;
- Mensen (buurtbewoners) stimuleren door direct de kleine wensen van de bewoners uit te voeren. Hiermee trigger je ook andere bewoners;
- Hoe creëer je sociale veiligheid? Op 4 manieren:
 - o Schoon;
 - o Heel;
 - o Veilig;
 - o Fysieke inrichting (leuke plekken creëren, dus tegengaan van onveilige plekken, goede verlichting en graffiti direct verwijderen);
- Waarom graffiti zo snel verwijderen? Omdat het vandalisme e.d. tot gevolg heeft! Zie VARA Nieuwsflits van 7 januari!

- Mogelijke literatuur die gebruikt kan worden (en zeker niet lezen!):
 - o Sociale veiligheid ontsleutelt. Sociaal en cultureel planbureau;
 - o Overlast en verloedering. Sociaal en cultureel planbureau.

2. Royal Haskoning. Pepijn Bos

- Belangrijk om te weten is dat er nooit een algemene methodiek voor de wijken ontwikkeld kan worden, niet voor de laat naoorlogse wijken en niet voor alle andere typen wijken. Daarvoor zijn de wijken te divers en zijn er teveel verschillende omgevingsfactoren die spelen;
- Sociaaleconomische problematiek: inkomensklassen zijn teveel gegroepeerd. Mensen met een laag inkomen worden gedwongen ergens te gaan wonen;
- Hierop kunnen twee reacties ontstaan:\
 - o De clustering doorbreken, dus gemengd bouwen;
 - o Bij het feit neerleggen (niet doorbreken) want de sociale contacten ontstaan toch niet, daarvoor is meer nodig;
- Oorzaak van de problematiek is dus de opzet van de wijk, de wijk is niet aantrekkelijk voor bepaalde doelgroepen. Daarnaast wordt er weinig geïnvesteerd in de wijken (ZZP'ers, winkels);
- Samenleving wordt individualistischer door onder andere de moderne communicatiemiddelen (hyves, msn, etc.), mensen zijn niet meer afhankelijk van elkaar, en de auto's is voor de meeste mensen een makkelijk middel om de stad te verlaten;
- In de toekomst zal dus goed rekening moeten worden gehouden met de moderne communicatiemiddelen;
- Een ander probleem is dat de huishoudenssamenstelling veranderd: de gezinnen worden kleiner, gezinnen zijn niet langer de grootste groep huishoudens;
- Telefonisch contact met Jurryt Jannink (RH Nijmegen, 024 3284 427 of mail j.jannink@royalhaskoning.com).

3. Corporatie De Woonplaats. Hans Jannink

Het gesprek is gebaseerd op Stroinkslanden Zuid. Niet een laat naoorlogse wijk, maar van de periode vlak daarvoor (stempel-strokenbouw).

- De Woonplaats is samen met de gemeente Enschede een project gestart in Stroinkslanden Zuid: Stroinkslanden 2015;
- In Stroinkslanden Zuid zijn ongeveer 1100 woningen van de corporatie, dit is een verdeling van ongeveer 50 – 50;
- Stroinkslanden Zuid is nog geen krachtwijk;
- Probleem is dat de wijk is aangelegd destijds en er vervolgens nooit meer wat aan gedaan is;
- Een ander probleem is dat er veel groen aanwezig is maar dat dit geen functie (meer) heeft. Daarom worden de seniorenwoningen gesloopt om meer aaneengesloten groen te krijgen, kleine stukken hebben vaak geen functie. De corporatie is voorstander van functioneel groen en is ook bereid hierin te investeren;

- Zowel de corporatie als de gemeente heeft openbaar groen in eigendom. Bij de bewoners ontstaat het beeld van achterstallig onderhoud omdat de ene week de gemeente schoffelt en de andere week de corporatie (hovenier). Inmiddels zijn gemeente en corporatie bezig met een gezamenlijk onderhoudsplan voor het onderhoud in de wijk. De gemeente zal het onderhoud uitvoeren, het geld dat de corporatie normaal gesproken ter beschikking had wordt nu 'geschonken' aan de gemeente;
- De wijk is geïsoleerd;
- Het percentage langer werklozen is hoog;
- Het type woning in de wijk (slechts 4: hobbykamer, hoogbouw, rijtjes en ?) trekt de middenklasse niet aan;
- Er moet meer woningdifferentiatie komen, er zijn hobbykamerwoningen gesloopt waar nu vrije kabel verkoop plaatsvindt (naar voorbeeld Roombeek);
- Ook worden seniorenwoningen gesloopt om in plaats daarvan meer groen aan te leggen in de wijk (meer aaneengesloten groen);
- Zelfredzaamheid staat hoog in het vaandel, mensen kunnen voor hun eigen woning zorgen. Destijds zijn woningen tegen een relatief lage prijs verkocht met de gedachte dat de mensen dan zelf de woningen zouden opknappen naar hun wensen, het opknappen is echter nooit gebeurd (het geld was op/ het interesseert mensen niet);
- In het noordoosten en noordwesten van de wijk Stroinkslanden heeft de corporatie geen woningbezit, hier zijn alleen koopwoningen;
- Momenteel loopt het schuttingproject. Dit project probeert het beeld dat achter de woningen is ontstaan te verbeteren. De corporatie geeft hier een financiële impuls, maar de BTS is wel de partij die de kar moet trekken;
- De corporatie wil snippergroen verkopen (ongeveer 30% van het totaal aan snippergroen in de wijk is in handen van de corporatie);
- Meer eenduidigheid in onderhoud;
- De groene ruimte kan nog zo mooi zijn, het moet wel uit de mensen zelf komen;
- Indirect investeren in de wijk (investeren in groen) betekent dat de waarde van de woningen constant blijft of zelf stijgt;
- De verantwoording van de openbare ruimte wordt door de gemeente teveel op de corporatie afgeschoven;
- Participatie staat centraal.

4. Gemeente Enschede, Markus Götz / Marina Eenschoten

Markus Götz en Marina Eenschoten zijn niet heel erg thuis in de zuidelijke jaren zeventig wijken, het noorden van de stad valt onder hun takenpakket. Voor specifieke informatie voor de zuidelijke wijken contact opnemen met David Diederix.

- De zuidelijke jaren zeventig wijken werden gezien als de sprong over de Zuiderval;
- In die periode werd er nog goedkoop gebouwd, snel gebouwd. Er was een woningentekort;
- In die tijd wouden de mensen de woningen niet zien, elke woning is als ware ingepakt in het groen;

- In Stroinkslanden is een gesnipperd woningbezit/ veel verschil in verhouding corporatie en eigen woning;
- In Reringslanden (andere jaren zeventig wijk in Enschede) wonen de mensen gemiddeld 15 jaar, dat is hoger dan het Enschede's gemiddelde;
- In Enschede zijn er nog geen grote problemen met de jaren zeventig wijken, het zijn wel toekomstige aandachtsgebieden. Deze zijn binnen de gemeente aangemerkt als 'preventiegebieden' (openbare ruimte strategie voor 15 jaar);
- Mensen hebben problemen met de achterzijde van de woningen;
- De wijk kent twee gezichten, het zomerbeeld is totaal anders dan het winterbeeld. Dit is in de jaren zeventig wijken het meest merkbaar, in tegenstelling tot andere type wijken;
- Oriëntatie van de woningen is slecht, overgang privé-openbaar;
- In de wijken zijn veel speelmogelijkheden, er zijn echter geen kinderen meer/ kinderen hebben geen behoefte meer aan speelplekken;
- De wijk H-landen is sociaal het zwakst;
- Bij analyse, methode eventueel van Stroinkslanden het zuidelijke gedeelte niet meenemen, dit verschilt teveel met de rest van Stroinkslanden!;
- Er is een toenemende vraag naar ZZP'ers;
- www.enschede-stad.nl voor informatie over de ontwikkeling van de stad;

5. Gemeente Enschede, André Hardiek

- Stroinkslanden Zuid is sociaalmaatschappelijk de zwakste buurt;
- Stroinkslanden Zuid is de buurt waar (senioren)woningen gesloopt worden en plaats maken voor groen (zie Stroinkslanden 2015);
- Veel diversiteit in typen woningen;
- Lage huurprijzen;
- Rondom de hele stad komt een recreatiezone, één deel daarvan loopt langs Stroinkslanden;
- In de hele wijk worden de plantvakken omgrensd door striphekken. Deze geven een minder fraai aanzicht en zijn gevaarlijk, daarom worden de hekken geleidelijk verwijderd, er wordt gestart met de gazons omdat dat de meeste winst valt te behalen (er hoeft niet meer bijgemaaid worden);
- De gemeente is voorstander van het verkopen van snippergroen, hier zitten echter wel haken en ogen aan. In veel plantvakken lopen kabels van de kabelboer;
- Bewonersparticipatie wordt veel uitgevoerd, het staat wel in de kinderschoenen. In Enschede gebruikt men de term 'buurtantonomie', dit gaat nog verder dan participatie. Er worden stukken grond uit handen gegeven (het beheer althans);
- Knelpunt: illegaal grondgebruik;
- Problemen van het groen zijn voornamelijk terug te halen op de plantkeus van toen, ook in het heden worden foute keuzes wat

betreft plantkeus gemaakt;

- Op de openbare ruimte wordt een miljoen bezuinigd;
- Voor inkomsten voert de gemeente onderhoud uit op grond van corporaties;
- Drugsoverlast op parkeerplaatsen (omdat het vlak aan de Duitse grens ligt);
- Noot: eerst de functie bepalen en daar de soortkeus op aanpassen;
- Knelpunten: illegaal grondgebruik, materialisering, hoeveelheid borden, plantkeuze;
- Bewoners moeten de gemeente als 'hulpmiddel' zien;

Beantwoording vragenlijst:

1. De kwaliteit in de openbare ruimte is wel goed, uitgezonderd de bomen;
2. Kwaliteiten zijn de groene structuren dwars door de wijk in de vorm van oude lanen, vijvers, bosstructuren;
4. Beheersmatig niet, er is teveel snippergroen;
6. De beleving van de mensen veranderd. Mensen willen wel veel groen, maar niet het blad dat van de bomen valt (wel de baten, niet de lasten);
Mensen moeten meer betrokken worden bij de openbare ruimte;
7. Ja, beheer in relatie tot de geparkeerde auto's;
9. Onderhoud corporatie, uitgifte en participatie;
10. Handen ineen slaan;

6. BewonersTeam Stroinkslanden (BTS), Karma Woltjer

- 10 jaar woonachtig in Stroinkslanden, komt van origine uit Groningen;
- Woont in de buurt zuid;
- Destijds vanuit Groningen naar Enschede gekomen voor het werk, voor deze wijk gekozen omdat het in de buurt van groen lag;
- Blijft naar eigen zeggen nog lang in de wijk wonen omdat het dicht aan de bosrand ligt en goede omgang met naaste buurtbewoners;
- Verbeterpunt is dat het bos meer betrokken wordt bij de wijk, en de wijk bij het bos;
- Knelpunt is het groenonderhoud: wat voor gemeenten het niveau basis is, is voor de bewoners laag. Een voorbeeld hiervan is de onkruidbeheersing op de verharding;
- Het onderhoud van de gemeente en corporatie De Woonplaats moet beter op elkaar afgestemd worden, nu worden maar delen van plantvakken meegenomen in het onderhoud;
- Bewonersparticipatie is een goed idee dat wel tijd, werk en voorbereiding nodig heeft maar zeker aan kan slaan in de wijk;
- Er is een beloningssysteem binnen de gemeente voor de wijk (zie sociale agenda);

- Er zijn weinig voorzieningen aanwezig. Er is wel veel speelruimte voor de allerkleinsten maar dit is meer kwantiteit dan kwaliteit. Voor de wat oudere jeugd is er weinig. Het winkelcentrum biedt te weinig, maar het nieuwe wijkcentrum dat gebouwd wordt biedt hoop voor de toekomst;
- Speelplekken moeten steeds meer aan hogere eisen voldoen, spelen in de natuur wordt vaak als gevaarlijk ervaren. Deze gedachte komt vooral voort uit de ouders van kinderen;
- Er zijn mensen die klagen maar nooit enige betrokkenheid bij de wijk vertonen;
- Bewoners zitten sociaal teveel op eilandjes;
- Hobbykamerwoningen geven een slecht beeld, zien er slecht uit;
- Seniorenwoningen worden gesloopt in de wijk en moeten plaatsmaken voor meer groen in de wijk. Vanuit de corporatie is gezegd dat de woningen verouderd zijn, dit heeft volgens Karma te maken met dat er jaren niets aan de woningen is gedaan (dat is een algemene trend binnen de corporatie, er wordt te weinig aan de woningen gedaan). In plaats van de seniorenwoningen komt meer ruimte voor groen en duurdere woningen;
- De Woonplaats overlegt weinig met bewoners, niet alles is de schuld van de gemeente Enschede!;
- Communicatie met bewoners en kan altijd beter, wel wordt er de laatste jaren veel aandacht aan besteedt door de gemeente;
- Hangjongeren houden zich voornamelijk op bij het winkelcentrum omdat er voor hen in de wijk zelf te weinig ruimte is, vooral de cafetaria ondervindt veel hinder van de hangjongeren;
- Een ander probleem dat zich voordoet is dat de wijk een mengelsmoesje van koop- en huurwoningen wordt. Dit zorgt voor problemen bij het onderhoud van de woningen (dakgoten) ook is duidelijk te zien welke woningen gekocht of gehuurd zijn, dit geeft een rommelig beeld in sommige straten;
- Speel- en ontmoetingsruimten worden te weinig gebruikt, misschien omdat het er veel te veel zijn;
- Wens is meer speel- en ontmoetingsruimte, het wijkcentrum is een grote wens voor de bewoners;
- Wijk is zeer gedifferentieerd wat betreft huishoudensamenstelling (hoge inkomensverschillen), dat zie je ook terug in de uistraling van de woningen.

7. Gemeente Groningen, Rob van Gemert

- Beijum als reactie op de stempelwijken;
- Om het ontstaan goed te begrijpen moet je in de tijdsgeest van de typologie duiken:
 - o Groningen werd in de jaren zestig aangewezen als groeistad, waarin het door moest groeien tot 265.000 inwoners;
 - o Hiervoor is destijds een structuurplan opgesteld door Henk Eysbroek (stedenbouwkundige), hij kwam vanuit Rotterdam en was één van de uitvinders van de stempelwijken, zo is Rotterdam Pendrecht van zijn hand gekomen;
 - o In 20 jaar tijd ontstonden er rondom de kern van Groningen 5 stempelwijken, de doorgroei naar 265.000 inwoners kon echter nooit gehaald worden;
 - o In de jaren zeventig werd veel gekeken naar de 'New Towns' in het Verenigd Koninkrijk;

- De laat naoorlogse wijken werden opgezet vanuit individualisering en wijken met eigen voorzieningen;
- De oorsprong waren losse wijken in het groen. Dit was in eerste instantie met Beijum ook het geval, later is er echter tussen de wijk en de stad een deel bijgebouwd waardoor de wijk aan de stad kwam te liggen;
- Beijum was geïnspireerd op Angelslo in Emmen;
- De wijk is opgezet en ontworpen zonder stedenbouwkundigen, dus door een clubje met verschillende architecten. De rol van de gemeente bleef beperkt tot de regisserende rol;
- De wijk kende aanvankelijk wel een heldere structuur met een BOW, duidelijke toeritten en veel groen (groene lob en kanaal). De wijk had een zachte stadsrand. Door de architecten is de structuur verloederd (kronkelige stratenpatroon). Ook zijn de woningen totaal niet op het groen gericht, het groen is niet openbaar. De aanwezigheid van een stedenbouwkundige was dus een must geweest;
- De wijk kent 2 winkelcentra, waar1, centraal in de wijk gelegen, ook voldoende was geweest;
- Het deel, ten zuiden van de 'strakke lijn' is in een later stadia bijgebouwd, hier moesten de architecten laten zien hoe het 'wel' moest;
- *Dan de woonerven:*
 - Ondanks de duidelijke hiërarchie, met goede buurtontsluitingswegen werd er teveel geprutst met de woonerven;
 - Een aantal woonerven zijn doorgekoppeld, hierdoor is er doorgaand verkeer in 'doodlopende' erven;
 - Spelen, groen, parkeren moeten weer opnieuw gecreëerd worden/ beter op elkaar afstemmen;
 - De oplossing ligt deels in het centreren van parkeerplekken (waar stonden de auto's oorspronkelijk?);
 - Speelvoorzieningen verzuipen tussen de auto's;
 - Meer kwantiteit dan kwaliteit;
 - Groene long en groenzone heel belangrijk;
 - Mensen moeten weten van wie de ruimte is!;
 - Woningen zijn in goede staat;
 - De doorsteekjes (achterompaden, gangen) zijn een groot probleem, overlast door hangjongeren en drugsoverlast tot gevolg;
 - Deze paden moeten om de sociale controle te verbeteren afgesloten worden waar mogelijk;
 - De koppeling tussen woning en woonomgeving is te groot. Hoe kun je deze verbeteren? Door het verwijderen van de schuurtjes?
 - Hoe kun je de bestaande uitgangspunten anno 'nu' krijgen;
 - Voor fase 2 een woonerf helemaal uitwerken (is voldoende werk voor de tijd die ik heb!);
 - Bewoners vinden groen en water heel belangrijk, ze zitten wel met de 2 winkelcentra in hun maag;
 - De groenstructuur aan de rand van de wijken boeit bewoners niet;
 - Sociale problemen vallen mee, er zijn over het geheel genomen weinig allochtonen in Groningen. In Beijum oost zijn meer

- problemen dan Beijum west (oost is armer dan west), dit komt omdat hier een aantal Antillianen zitten;
- Er zijn wel problemen met hangjongeren, deze 'hangen' voornamelijk op het winkelcentrum aan de westzijde;
- In de wijk zijn weinig voorzieningen;
- Tijdgebonden wijk, past prima binnen het aanbod;
- Lukt het om de woonomgeving aan te pakken? Het kost veel tijd en geld? Het moet breed maatschappelijk gedragen en aangepakt worden;
- Probleem is dat er gebrek aan geld is;
- Integrale aanpak: bewoners, groen, spelen, parkeren, etc.!
- Het overgrote deel van de woningen is in handen van de woningbouwvereniging, zij zijn echter niet in staat de kar te trekken;
- Het is nu 5 voor twaalf in de wijken, nu moet er ingegrepen worden!

8. Gemeente Groningen, Peter Homan

- Veel van de informatie is te vinden in de BORG-rapportage 2009 (concept)!
- De bewoners bepalen jaarlijks (meestal in de maanden mei-juni-juli) de kwaliteit van de openbare ruimte in hun wijk door een BORGschouw;
- De wijk heeft een monotoon beeld, de technische kwaliteit van de openbare ruimte is goed;
- Le Ron gebied(?): natuurlijk spelen;
- Binnen de wijk is een bewonersorganisatie, binnen deze organisatie houdt één clubje zich bezig met groen;
- Voor de groene long, die centraal door de wijk loopt, is men bezig een nieuw plan te maken. Dit is samenspraak met de werkgroep Beijum en de klankbordgroep Beijum;
- Er is een hoge mate van participatie in de wijk;
- De opkomst bij schoonmaakacties in de wijk is met 50 mensen uitzonderlijk hoog te noemen;
- De wijk kent heel veel groen;
- In de wijk is her en der wat snippergroen te vinden, hiervoor probeert men, als de mensen dat willen, adoptieovereenkomsten af te sluiten. Dit is wel mensafhankelijk hoe hier mee om wordt gegaan. Sommige mensen denken bijvoorbeeld dat ze dan dat stuk bij hun woning of tuin aan mogen trekken;
- In de wijk is in de loop der jaren veel groen 'gejat' door de bewoners. Sommigen hebben 30 meter meer tuin gekregen!;
- Er is een goede samenwerking tussen de gemeente en corporatie;
- *Beantwoording 'oude' vragenlijst:*
 - Vraag 2/7: de parkeerdruk neemt enorm toe door forensen. Daarom is er een systeem van parkeervergunning voor bewoners en betaald parkeren voor bezoekers ontwikkeld;
 - 4/7: het onderhoudsniveau zal in de toekomst te lijden hebben onder de bezuinigingen;

- 6/7: hier wordt verschillend over gedacht. Het is maar de vraag of de gewenste beeldkwaliteit behouden blijft;
- 7/7: samenwerking met corporaties is er al in het NLA (nieuw lokaal akkoord) gemeente en corporatie. Hierin is er gezamenlijk een miljoen euro gereserveerd voor de aanpak van alle zaken in de openbare ruimte en problemen achter de voordeur;
- *Resultaten BORG-rapportage (concept):*
 - Vanaf 2006 is de onderhoudskwaliteit licht gedaald naar 88% (streefpercentage is 90%, dat gebaseerd is op het gegeven dat bij het cyclisch onderhoudsproces altijd ongeveer 10% van de openbare ruimte aan onderhoud toe zal zijn);
 - In vrijwel alle gevallen wordt aan onderhoudsniveau basis voldaan (zie BORGgids), hoog wordt in alle gevallen niet voldaan;
 - Schouw vindt op 3 manieren plaats:
 - Technische inspecties door specialisten;
 - 4x/ jaar professionele meting van het facet schoon;
 - Borgschouw door overwegend burgers (1x/ jaar). Van de 93 schouwers waren 85 personen burgers;
 - Kwaliteit van de bomen blijft met 92% boven het streefpercentage van 90%;
 - De score van ecologisch groen in Noorddijk (waar Beijum ook onderdeel van is) viel de score tegen met 67%;
 - Meubilair (speelvoorzieningen, straat- en parkmeubilair) worden lager beoordeeld dan voorgaande jaren;
 - Score van groen in Noordijk is gedaald met 1% en is daarmee de laagste van de stad;
 - Aantal klachten is in Noorddijk met 13% toegenomen;

9. Gemeente Emmen / Emmen Revisited, Ali Zingstra

Voor aanvullende informatie zie ook: woonerfgoed, tijdens de verbouw gaat de verkoop door, Emmen Revisited jaaroverzichten, de winst van 5 jaar Emmen Revisited en het wijkprogramma Barges 2009-2014.

- Emmen Revisited was ook gericht op de drie pijlers, fysiek, sociaal en economisch. Tegenwoordig spelen er 4 thema's:
 - Wonen;
 - Woonomgeving;
 - Sociaal klimaat;
 - Voorzieningen;
- Er speelt heel veel op sociaal en economisch gebied;
- Het Oranjekanaal heeft een belangrijke cultuurhistorische waarde en functie;
- Er is €3 miljoen geïnvesteerd in het Oranjekanaal en de groenzone, een deel daarvan (€ 1 miljoen) was GSB geld, dat voor de recreatieve functies en de cultuurhistorie in de wijk was bedoeld;
- Fysieke erosie van de wijk stond bovenaan het programma;

- De brinken (hofjes met eigen woonkamer) werden stuk voor stuk opgeknapt, o.a. met budget uit ISV;
- De wijk Emmerhout was de eerste Nederlandse woonerfwijk;
- De wijk Angelslo stamt uit de jaren zestig;
- Hans Monderman (5^e op lijst World Innovators) keek vanuit het verkeer naar de wijken en zei dat 75% van de wegen een functie hadden voor ontmoeten en dat de overige 25% een verkeersfunctie had;
- In de wijk Bargeres zijn geen woonerven maar brinken (woonhuiskamers), waarin een integratie van (woon)activiteiten moest konden plaatsvinden;
- Niet alle bewoners vinden de onduidelijkheid qua verkeerstructuur in de wijk altijd een probleem;
- De auto's zijn een probleem in de wijk alsmede de automobilisten en hun gedrag;
- Bij de brink aan de vijver (onder aan op de kaart) zijn enkele jaren geleden bouwblokken verwijderd om plaats te maken voor openbare ruimte (parkeerplaatsen);
- Emmen Revisited:
 - o 12-13 jaar geleden begonnen met 3 wijken (nu 9);
 - o Convenanten gesloten tussen meerdere partijen (gemeente, corporatie, wijkvereniging);
 - o Lokale teams bestaan uit: wijkagent, opbouwwerkers, bewonersgedrag, voorzitter;
 - o Bewoners waren van begin af aan een gelijkwaardige partner;
 - o Het is een continue proces, vraag- en werkgericht;
 - o Emmen Revisited was een succesvolle methode waarmee men ook de boer op ging;
 - o Kennis kwam vrij uit drie richtingen:
 - Interviews met alle ambtenaren;
 - De statistieken;
 - En de kennis die uit de bijeenkomsten (met bewoners) werd gehaald;
 - o Vervolgens borduurde men verder middels een inventarisatie, analyse, diagnose en het opstellen van activiteiten (uitvoeringsprogramma);
 - o Emmen Revisited wordt betaald door de gemeente en corporaties;
 - o Per gebied wordt door de gemeente iemand aangesteld voor in totaal 18 uur coördinatie;
 - o Per team wordt door de gemeente iemand aangesteld voor in totaal 4 uur sturen op het proces;
- Leefbaarheidsgeld is verdeeld over de gebieden (knelpuntenfonds);
- Nota snippergroen;
- De opgave zit hem in het herontwerp en materiaalgebruik;
- Probleem is achterstallig onderhoud en materiaalgebruik (o.a. verharding);
- Geld voor opknappen is er niet, brinken worden brink voor brink opgeknapt (4 brinken per jaar);
- Veiligheidsgeld: €200.000;

- Groene karakter van de wijk scoort hoog;
- Bij de wijkschouw in 2006 kwamen de problemen pas echt naar voren, helaas konden niet alle problemen bijtijds behandeld worden;
- Bargerres is een wijk waar niet snel vat op te krijgen is;
- Bargerres is geen sociaal zwakke wijk, andere wijken in Emmen zijn zwakker. Opmerkelijk is dat de afname van de voedselbank vanuit Bargerres hoger is dan vanuit bijvoorbeeld Emmerhout;
- Bewoners gaan veel met elkaar om in Bargerres;
- De mensen in Angelslo zijn tevreden over hun winkelcentrum, terwijl daar sociale problemen zijn. Mensen in Bargerres zijn niet tevreden over hun winkelcentrum terwijl daar geen sociale problemen zijn;
- Veel voorzieningen in de buurt;
- Er is veel voor jongeren gedaan, er zijn o.a. 1000 jongeren gevraagd naar hun wensen. Deze wensen zijn vervolgens in vervulling gegaan d.m.v. GSB geld;
- De wijkbewoners zetten zich niet echt in voor de wijk, maar vooral daarbuiten;
- Mensen verhuizen niet omdat er leuke mensen wonen;
- De wijk kent 200 nationaliteiten, merendeel is van Duitse komaf;
- Mensen kennen alleen hun eigen stukje;
- Bargerres heeft veel bijzondere woonvormen (blijkt uit onderzoek van corporatie);
- Vouchers van Vogelaar, ideekaart voor fysieke omgeving.

BIJLAGE 2: DE SONSBEETMETHODE: WERKEN AAN BETROKKENHEID EN ACCEPTATIE IN HET GROENBEHEER

De Sonsbeekmethode

Werken aan betrokkenheid en acceptatie in het groenbeheer

De kleur 'groen' staat bekend als rustgevend. Maar het beheer van het 'openbare groen' leidt regelmatig tot conflicten. Gemeenten en burgers staan soms lijnrecht tegenover elkaar als het gaat om het gebruik van de parken, het kappen van bomen, het onderhouden van gazons en het plaatsen van parkmeubilair. De gemeente krijgt vaak het verwijt de boel te verwaarlozen of juist te rigoureus in te grijpen. Is de gemeente te star of zijn de burgers te veeleisend? Wie bepaalt de koers?

Park Sonsbeek was in 1999 honderd jaar in het bezit van de gemeente Arnhem. In die eeuw is het park uitgegroeid tot het favoriete park van de inwoners van de stad en zelfs landelijk kreeg het bekendheid, o.a. door de beeldtentoonstellingen. In de tachtiger jaren ging de gemeente Arnhem over op 'ecologisch beheer' en dat had grote gevolgen voor de staat van onderhoud van het park. Strakke gazons veranderden in ruige grasvelden die op willekeurige tijden gemaaid werden. De natuur moest zelf het werk doen. Ook de paden en het meubilair verkeerden in belabberde staat. De Arnhemmers, die trots waren op 'hun' Sonsbeek, hadden geen vertrouwen meer in de beheerders. En toen men ook nog eens een rij eeuwenoude beuken begon om te zagen, was de boot aan. De dikke boomstammen die langs de randen van het park lagen opgestapeld leidden tot boze brieven aan de wethouder. En de negatieve reacties in de pers dwongen de gemeente zelfs de werkzaamheden stil te leggen. Hoewel de ingreep terecht en noodzakelijk was, leidde gebrek aan communicatie tot onbegrip en wantrouwen bij de burgers. De gemeente kon pas verder met het grootschalig onderhoud van het park nadat ze het vertrouwen van de burgers had teruggewonnen.

Rond 1995 kwam er voldoende subsidie beschikbaar om het park een grondige opknapbeurt te geven ter gelegenheid van het eeuwfeest in 1999. Het historische feit dat Ir Tellegen, de directeur van Gemeentewerken, in 1899 de gemeenteraad wist te overtuigen van de noodzaak Park Sonsbeek aan te kopen, moest op waardige wijze worden herdacht. De afdeling Bossen en Parken had toen net het beheer over de parken toegewezen gekregen. Die afdeling zou het werk begeleiden dat vaak door bedrijven van buiten zou worden uitgevoerd. Maar eerst moest het vertrouwen van de burgerij in de gemeentelijke instanties worden teruggewonnen, dan pas zou dit omvangrijke project een kans van slagen hebben.

De manier waarop dat gebeurde is inmiddels de 'Sonsbeekmethode' gaan heten. Die methode draait om begrip, vertrouwen en participatie van de burgers. Langzaamaan heeft de gemeente geleerd dat de burgers niet bij voorbaat lastig zijn maar juist betrokken.

En een verstandige overheid laat merken dat ze niet de wijsheid in pacht heeft en niet alles (beter) weet.

‘Communicatie’ is het sleutelwoord in de Sonsbeekmethode die tot op de dag van vandaag succesvol is gebleken’.

Hoe werkt de Sonsbeekmethode?

1. Inventarisatie

De beheerder moet alle ‘ins and outs’ van het park kennen:

- Wat zijn de cultuurhistorische achtergronden van het park?
- Welke historisch belangrijke elementen zijn er (zichtlijnen, kunstwerken)?
- Tot welk tijdsbeeld wil men teruggaan en welke elementen zijn daarvoor van belang?
- Waar zijn de waardevolle plekken wat betreft natuur en natuurontwikkeling?
- Welke plekken hebben de hoogste gebruikswaarden en welke van die plekken functioneren niet goed?
- Wie zijn de (meest betrokken) gebruikers van het park?
- Welke activiteiten worden er vooral bedreven?
- Waar liggen de kansen in relatie tot de stad en de gebruikers?

Verwerk de uitkomsten in een visie en een plan van aanpak.

2. Betrokkenheid

- Maak kennis met de gebruikers (stakeholders) en zorg dat je herkenbaar en aanspreekbaar bent als beheerder.
- Betrek ‘groene groepen’ bij het beheer; doe een beroep op hun deskundigheid, vraag hun advies en schenk ze vertrouwen.
- Nodig bestuurders (ambtelijk en politiek) uit en vertel hen de verhalen en de geheimen van het park. Geef hen informatie over lopende werkzaamheden die gevoelig liggen, zodat ze voorbereid zijn op eventuele emotionele vragen van burgers.
- Blijf de bestuurders actief betrekken bij het park, laat ze bomen planten, banken plaatsen, gasten rondleiden, zodat de burgers zien dat ze betrokken zijn.
- Gebruik bestuurders om het park, ook landelijk en internationaal, te profileren in de publiciteit.
- Leg contact met beheerders van soortgelijke parken in Nederland en daarbuiten en wissel ervaringen uit.
- Geef zoveel mogelijk excursies voor bestuurders, groene groepen en anderen. Profileer je daarbij nadrukkelijk als beheerder en geef uitleg over de onderdelen die nog niet goed functioneren (dichtgegroeide zichtassen, kapotte beschoeiingen, ongezonde bomen)

- Wees zo open mogelijk tijdens deze excursies en ga langzaam over van het constateren van problemen naar het oplossen van die problemen.

Het zal ongeveer twee jaar duren voor er voldoende begrip is ontstaan bij de politiek, de bestuurders, de groengroepen en het publiek om een voorzichtig begin te maken met de werkzaamheden.

3. De basiskwaliteit

Breng gedurende deze aanlooperperiode de basiskwaliteit op peil. Zorg voor eenheid in meubilair, maai de gazons en houd het park schoon. Breng praten en doen in evenwicht: de acceptatie van de gebruikers komt terug in de verbeterde kwaliteit van het gebied. Práát niet alleen maar maak ook zichtbaar dat het park de moeite waard is. Toon dat je verantwoordelijk en betrokken voelt en wek vertrouwen.

4. Vrienden van ..

- Maak kennis met gebruikers die kennis ván – maar vooral liefde vóór - het park hebben.
- Laat deze mensen zich formeren in groepen die hun bezieling en betrokkenheid vorm weten te geven.
- Zorg voor een goede relatie met de contactpersonen, de vertegenwoordigers, van deze groepen.
- Respecteer ieders betrokkenheid, of het nu om recreanten, hondenuitlaters, wandelaars, bankzitters, groene groepen of beschermers van cultuur-historie gaat. Vrienden hebben hart voor het park

5. Schouwgroep

- Probeer een 'schouwgroep' te formeren: een aparte groep met vertegenwoordigers uit de betrokken groepen, aangevuld met deskundigen uit de beheersgroep en daarbuiten (landschapsarchitecten, landgoedbeheerders, ecologen). Betrek deze groep nauw bij het beheer en bij het overleg met de politiek.
- Houd minstens twee keer per jaar een 'schouw' en zorg dat de schouwgroep steeds goed op de hoogte blijft van alle ontwikkelingen. Betrek hen bij het opstellen van de lange-termijnplannen en ook bij het presenteren van de plannen naar de politiek. Inspectie betekent geen kritiek maar een welkome aanvulling.

6. Testcase

- Plan het eerste 'project in het groen' pas als je zeker weet dat er voldoende acceptatie is.
- Nodig bij de start van het eerste project de mensen uit die bij de voorbereiding betrokken waren.
- Vergeet nooit de plaatselijke pers hierbij uit te nodigen.

- Blijkt er toch niet voldoende acceptatie te zijn, leg dan het project stil. Neem de nodige stappen voor een succesvolle herstart. Een goed project kun je ook later uitvoeren. Een fout project is onherstelbaar.
- Evalueer het plan met alle betrokkenen.

7. Meerjarenplanning

- Pas als het eerste project naar tevredenheid van alle partijen is afgerond kan er begonnen worden met een meerjarenplanning.
- De meerjarenvisie die hieraan ten grondslag ligt moet openbaar zijn en vrij opvraagbaar voor iedereen. Planning geeft inzicht voor iedereen.

8. Communicatie

- De werkers in het groen, ook het personeel van aannemers, moeten op de hoogte zijn van de aard en de noodzaak van de werkzaamheden. Ze moeten altijd bereid zijn bezoekers te woord te staan. Desnoods moeten ze doorverwijzen naar een meerdere. Een open houding naar het publiek is ook voor de werkers essentieel om de kans van slagen te vergroten.
- Excursies zijn een belangrijk middel om de achtergronden en bedoelingen van de werkzaamheden uit te leggen. De kunst is daarbij niet alleen uitleg te geven over het project maar het park te laten 'beleven' door extra informatie en wetenswaardigheden.
- Borden en bordjes geven ook uitleg op momenten dat er geen betrokkenen aanwezig zijn. Yaste bezoekers worden zo op vertrouwenwekkende wijze geïnformeerd. Nieuwe bezoekers die niet op de hoogte kunnen zijn van de aanloop van het project worden op deze manier op de hoogte gebracht. Vermeld altijd een telefoonnummer dat gebeld kan worden voor informatie.
- In het bezoekerscentrum (informatiecentrum) moeten de mensen van de infobalie altijd op de hoogte zijn van de werkzaamheden, zodat men vragen van het publiek kan beantwoorden. Ook moet hier achtergrondinformatie over het werk aanwezig zijn. De voorinformatie in het bezoekerscentrum moet er voor zorgen dat de bezoeker niet voor verrassingen komt te staan als hij met de werkzaamheden wordt geconfronteerd. Het bezoekerscentrum moet geen verlengstuk van de beheerder zijn, maar een plaats waar ook ruimte is voor een kritisch geluid.
- Gidsen - van welke organisatie dan ook - die excursies geven in het park moeten regelmatig op de hoogte worden gehouden door de beheerder. Goede communicatie is een investering die zijn geld opbrengt.

9. Formule

$$E = K \times A$$

$$E = \text{Effect}$$

$$K = \text{Kwaliteit}$$

$$A = \text{Acceptatie}$$

- De Sonsbeekmethode is gebaseerd op luisteren en communiceren. Dat is de enige manier om tot acceptatie te komen. Luisteren

moet niet alleen letterlijk gebeuren in het vaste overleg en tijdens toevallige ontmoetingen in het park. Ook e-mails, opmerkingen van werkers in het groen en reacties in de pers kunnen informatie geven.

- Dat betekent niet dat je altijd je oren moet laten hangen naar wat iedereen zegt. Laat merken dat je verstand van zaken en een visie hebt (en deskundigen achter de hand). Probeer mensen te overtuigen van de noodzaak van een ingreep. Neem hiervoor ruimschoots de tijd en laat de gebruiker wennen aan de verandering. Luister naar de moeite die iemand heeft met de ingreep. Hierdoor zal de gebruiker begrip opbrengen, ook al heeft hij moeite met de nieuwe situatie.

- De acceptatie van de gebruikers komt terug in de kwaliteit van het gebied.

10. Conclusie

De kwaliteit van het park staat of valt met de acceptatie van de gebruikers. Een beeldschoon park waarmee de gebruikers geen gevoelsmatige band hebben zal die kwaliteit niet behouden. omdat de gebruikers niet zullen meewerken aan de ontwikkeling en het onderhouden ervan.

*Jeroen Glissenaar
Gemeente Arnhem
Afdeling Bossen en Parken*

BIJLAGE 3: KRANTENARTIKEL IN DE PERS: WOEKERWIJKEN, ZO MIN MOGELIJK SCHOFFELEN

Door: Pieter Sabel

Gepubliceerd: woensdag 31 maart 2010 23:47

Update: donderdag 1 april 2010 07:19

Het leek zo'n goed idee, snelgroeiende struikjes planten om nieuwe wijken groen te maken. En groen werd 't. Héél groen.

Op het hoekje staat een plataan, zo'n boom met camouflageschors. Zo'n boom van de vakantie in Zuid-Frankrijk. Daarachter een paar kubieke meter gedumpte tuingrond, een stuk of wat uit elkaar gegroeide struiken, een onvermijdelijk elektriciteitshuisje, nog wat bomen en overal plastic afval. Dit is niet Zuid-Frankrijk, dit is Dukenburg, bloemkoolwijk buiten Nijmegen.

Dukenburg heeft een probleem dat zo veel wijken uit de jaren zestig en zeventig hebben: het groen. Want groen woekert. Bij de aanleg van de wijk dacht men namelijk dat het leuk en goed zou zijn als de omgeving snel groen was. Dus plantte men heesters, elzen, klimop, populieren; als het maar snel groeide. En dat deed het. Waardoor gemeenten het groen niet meer kunnen beheersen. Af en toe snoeien is er niet meer bij – niet in de laatste plaats ingegeven door jarenlange bezuinigingen, als het om groen ging. Met uitermate vervelende gevolgen. Het ziet er niet uit, om te beginnen, dat woekergroen. Bomen die te dicht bij de stoep werden geplant duwen de tegels omhoog, de ene boom gunt het licht niet aan de andere stervende struik. Maar ook: automobilisten hebben geen overzicht meer. En dat dicht op elkaar groeiende groen zorgt ook nog eens voor allerlei onveilige gevoelens.

Het heet hier Dukenburg, maar het zou net zo goed Hoofddorp kunnen heten. Of Alkmaar-Noord, of Groningen, of Koog aan de Zaan. Bloemkoolwijken, omdat hun plattegrond lijkt op de dwarsdoorsnede van een bloemkool. Populaire wijken; nog steeds, de mensen die er wonen zijn vaak heel tevreden. Maar veelal overwoekerd. De wijk als jungle.

‘Tsja, elzen, daar is iedereen ook altijd blij mee’, zegt Conradine de Reus fronsend. Ze is adviseur van gemeenten over openbaar groen, ofwel projectmanager Ruimtelijk Beheer. De straat waar ze doorheen loopt, is vergeven van de bruingele katjes; die zachte, langwerpige dingen die uit de boom vallen. Vinden de mensen die er wonen niet zo prettig. De gemeente moet de stoep vegen, en bovendien drukken de elzen de tegels uit de stoep en de parkeerplaatsen.

En ze groeien niet, want ze hebben in de ‘verharding’ te weinig ruimte.

Tijd dus voor verandering, vindt ook Han Derckx. Ook manager, maar dan programmamanager Groen, Water, Openluchtrecreatie en Woonmilieuverbetering van de gemeente Nijmegen. ‘Dukenburg’, zegt Derckx, ‘herbergt samen met stadsdeel Lindenholt meer dan de helft van al het openbaar groen in Nijmegen. Dat is mooi, maar dan moet het er wel goed uitzien en beheersbaar blijven voor de gemeente. Zodat het er nu mooi uit ziet en over twintig jaar nog.’ Daarom heeft Conradine de Reus een plan geschreven voor de gemeente. De boel moet worden heringericht. Weg met de grote groenfronten, ruimte aan de bomen, hagen en hofjes. In overleg met de bewoners. Want ga je als gemeente zomaar iets veranderen aan ‘hun’ bomen, dan krijg je de bewoners op je dak.

‘De bomen zijn heilig hè, voor de mensen’, zegt Erik Arkesteijn van de Koninklijke Nederlandsche Heidemaatschappij. Hij was betrokken bij een boekje over wat Nijmegenaren vinden van groen in de stad. Strekking: groen is belangrijk. Niet voor niets werd er volop geïnvesteerd in groen in de krachtwijken van ex-minister Vogelaar – Dukenburg is overigens niet zo’n wijk.

Dat is hard nodig ook, zegt voorzitter Bert Gijsberts van de Vereniging van Hoveniers en Groenvoorzieners. 'Een gat in de weg werd vaak nu eenmaal sneller gedicht dan dat er een struik gesnoeid werd. Pas sinds kort investeert men serieus in groenvoorziening in wijken. Door bijvoorbeeld een aantal bomen weg te halen en daar een of twee mooie, gezichtsbepalende bomen voor in de plaats te zetten, die het een tijd blijven doen. Door laagblijvende heestersoorten aan te planten, of seringén. Je moet zo'n gebied eigenlijk renoveren op een manier dat je zo min mogelijk hoeft te schoffelen.'